

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond

Usaldus kui organisatsiooni tegevuskapital Eesti Kultuurkapitali näitel

Bakalaureusetöö

Kadri Allikmäe

Juhendaja:
prof. Marju Lauristin

Tartu
2003

Sisukord

SISUKORD	2
EESSÕNA	4
SISSEJUHATUS	5
1. ÜLEVAADE ORGANISATSIOONIST	9
1.1 EESMÄRGID	9
1.2 EELARVEPÕHIMÕTTED	10
1.3 EESTI KULTUURKAPITALI JUHTIMINE JA OTSUSTE VASTUVÕTMISE PROTSESS	11
1.5 EESTI KULTUURKAPITALI PROBLEEMID 2003. AASTA KEVADEL	16
2. TÖÖ TEOREETILISED LÄHTEKOHADE: KULTUURILINE JA SOTSIAALNE KAPITAL	21
2.1 PIERRE BOURDIEU VÄLJADE TEOORIA	21
2.1.1 KULTUURIVÄLI JA KÕRGKULTUURIVÄLI	22
2.1.2 KULTUURILINE KAPITAL	23
2.1.3 SÜMBOLILINE KAPITAL JA SÜMBOLILINE VÕIM	23
2.1.4 SÕLTUMATUS JA AUTONOOMIA	24
2.1.5 SÜMBOLILINE KAPITAL JA ORGANISATSIOONI LEGITIIMSUS	26
2.1.6 SOTSIAALNE KAPITAL JA ORGANISATSIOONI LEGITIIMSUS	29
2.2 SOTSIAALNE KAPITAL, USALDUS JA EKSPERTSÜSTEEMID	34
2.3 USALDUS KUI OOTUSE SÜSTEEM	37
2.3.1 USALDUSE OLEMASOLU TÄHTSUS EESTI KULTUURIVÄLJAL	39
2.3.2 USALDUSE TEKKEMEHCHANISM	41
2.4 USALDUSE OBJEKTID	45
2.5 EESTI KULTUURKAPITALI USALDUSE OBJEKTID	48
2.6 KOMMUNIKATSIOONI ROLL SÜMBOLILISE JA SOTSIAALSE KAPITALI SUURENDAMISEL NING USALDUSE SÄILITAMISEL	49
3. MEETOD	53
4. TULEMUSTE ESITLUS	56
4.1 HÜPOTEES JA PÕHIKÜSIMUSED	56
4.2 HINNANGUD EESTI KULTUURKAPITALI KUI INSTITUTSIOONI USALDUSVÄÄRSUSELE	57
4.2.1 HINNANGUD EESTI KULTUURKAPITALI SÕLTUMATUSELE	58
4.2.2 HINNANGUD KULTUURILISE JÄRJEPIDEVUSE TAGAMISELE	60
4.2.3 HINNANGUD TURUMEHCHANISMIDEST SÕLTUMISE EEST KAITSMISELE	63
4.2.4 HINNANGUD LOOVISIKUTE TUNNUSTAMISE KOHUSTUSELE	65
4.2.5 HINNANGUD EESTI KULTUURKAPITALI AVALIKULE IMAGOLE	68
4.3 HINNANGUD EESTI KULTUURKAPITALI PROTSEDUURIUSALDUSELE	70
4.3.1 HINNANGUD EKSPERTKOMISJONIDE USALDUSVÄÄRSUSELE	70
4.3.2 HINNANGUD TEGEVAPARAADI USALDUSVÄÄRSUSELE	75
4.4 TULEMUSTE ESITLUSE KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	77
5. DISKUSSIOON - EESTI KULTUURKAPITALI KOMMUNIKATIIVSED VÄLJAKUTSED	83
KOKKUVÕTE	91

<u>SUMMARY</u>	<u>97</u>
<u>KASUTATUD KIRJANDUS</u>	<u>101</u>
<u>LISADE LOETELU</u>	<u>103</u>

Eessõna

Käesolev töö on pühendatud sotsiaalsele võrgustikule ja sotsiaalse võrgustiku ideele - kõigile neile, tänu kellele selle kirjutamine ja valmimine võimalikuks sai.

Tänan...

..kõiki intervjuueeritavaid, kes hoolimata kiirest ajagraafikust ning tugevast töökoormusest leidsid aega pühendada end aruteluks Eesti Kultuurkapitali rollist, missioonist ning visioonist.

..sisuliste nõuannete ja väga suure abi eest eest töö valmimisel ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna õppejõude Margit Kellerit, Triin Vihalemma ja Maie Kiiselit.

Erilised tänud inspiratsiooni, toetuse ning abi eest 2003. aasta kevadel: Margus Allikmaa, Raul Altmäe, René Eespere, Helen Ennok, Ave Toots-Erelt, Kristiina Garançis, Tiit Hennoste, Annika Jukk, Aare Järvan, Kalev Kesküla, Signe Kivi, Kaspar Küünarpuu, Andrus Laansalu, Aune Mark, Ülar Mark, Ave Mellik, Peep Puks, Mario Pulver, prof. Rein Ruutsoo, Ants Sild, Esta Tatrik, Jaak Tomberg, Ketli Tiitsar, Henrik Veenpere.

Kuivõrd tegemist on kollektiivselt valminud uuringutele toetuva tööga, tänan kõiki neid, kes 2003. aasta kevadel võtsid Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonnas kursust "Kommunikatsioonistrateegia" ning osalesid Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu projekti läbiviimisel, uuringu lõplikul viimistlusel ja aitasid kaasa käesoleva töö valmimisele: Katrin Arvisto, Kaspar Jänes, Karin Kahre, Krõõt Kiviste, Kristina Kurm, Tarmu Kurm, Kaspar Küünarpuu, Silja Lani, Minna Lehto, Martin Leiger, Mervi Lill, Einar Linn, Mona-Liisa Louhisola, Laimi Länkur, Illari Lään, Raimo Matvere, Märt Miljan, Margus Palu, Kairit Prits, Mario Pulver, Maigi Raudmäe, Raili Roo, Merilin Seepter, Andres Siem, Ingrid Tago, Tiina Urm, Henrik Veenpere.

Kõige suuremad autori tänud ja sügav lugupidamine kuuluvad bakalaureusetöö sisulise ja vormilise juhendamise ning pideva julgustuse eest professor Marju Lauristinile.

Sissejuhatus

2002. aasta sügisel Eesti Kultuurkapitalis toimunud sündmuste raamistikus¹ muutusid küsitavateks paljud Eesti Kultuurkapitali jaoks seni ilmselgeiks ning iseenesestmõistetavaiks peetud küsimustest. Seetõttu suurenes ka avalik ning sisemine tähelepanu ja kriitika organisatsiooni põhitegevuse suunas. Strateegiliste otsuste vajaduse tulemusel jõuti arusaamale, et paljutki organisatsiooni töös võiks töös tegelikult parandada – sealhulgas taasdefineerida kultuurkapitali rolli kultuurivälja² ainsa iseseisva tugipunktina läbi selle küsimise “kes me tegelikult oleme ja millega tegeleme?”. Selle väljendusena võib aluseks võtta kõik käesoleva töö autori poolt Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna strateegiapraktika raames läbiviidud intervjuud, milles otsiti nimetatud küsimustele vastust ning väljendati organisatsiooniliste muutuste vajadust; ning esimese Eesti Kultuurkapitali nõukogu laiendatud strateegiaseminari³, kus pandi alus Kultuurkapitali missiooni ja visiooni sõnastusele. Samuti määratleti nõupidamisel organisatsiooni kriitilised edufaktorid ja vastutajad strateegilistele tegevuskavadele, saavutamaks maksimaalset tegevusautonoomiat⁴.

Kuivõrd strateegilised arendusprojektid on seotud organisatsiooni ette seatud fundamentaalsete probleemide lahendamisega – kuidas tagada organisatsiooni sõltumatus⁵, täiendavad rahalised võimalused⁶, sõltumatus poliitilistest organisatsioonidest⁷, otsustusprintsipiibid ja –prioriteedid -, mis paratamatult mõjutavad loomesfääri olukorda Eestis laiemalt, jääb ainult loota parimat, et Eesti Kultuurkapitali nõukogu jõuab võtta vastutuse sõnastatud probleemid lahendada enne, kui 2003. aasta sügisel ekspertnõukogud vahetuvad. Kuldaväärt käivitatud protsesside eesmärk on ju lõppkokkuvõttes see, et Eesti loomesfääri sotsiaal-majanduslik olukord paraneks ning seeläbi suureneks ka sõltumatus, mida Eesti loomesfäär vajab hindamatu väärtusega kunstiteoste loomiseks.

Kuna Eesti Kultuurkapital soovib oma arendustegevuses arvesse võtta talle tegevusmandaadi andnud loomesfääri arvamust organisatsiooni vastavusest oma rolliootustele, uuritakse

¹ Vt ka ptk 1.5

² Vt ka ptk 2.1.1

³ Eesti Kultuurkapitali nõukogu laiendatud strateegiaseminar toimus Haapsalus, 4.-5. aprillil 2003. aastal. Vt ka www.kulka.ee

⁴ Vt ka ptk. 2.1.4

⁵ Vt ka ptk 2.1.4

⁶ Vt ka ptk 4.2.3

⁷ Vt ka ptk 2.1.4 ja 4.2.1

käesolevas töös kahele loovisikute ootusi kaardistavale uuringule tuginedes⁸ seda, kuivõrd organisatsiooni senised praktikad vastavad ootustele, organisatsiooni eesmärgile, kuivõrd hinnatakse Eesti Kultuurkapitali tegevust toimivaks kultuurivälja sisemistest väärtustest lähtuvaks ka loomesfääri enese silmis.

Seetõttu vaadeldakse organisatsiooni läbi **usaldusväärsuse** prisma, kuna usaldusväärsust saab käsitleda kui ootuste kompleksi nii riigi (kui süsteemi) kui ka organisatsiooni (kui terviku) suhtes. Usaldusväärsust käsitletakse käesolevas töös **eeldusena ning osana sotsiaalsest kapitalist⁹ ning eeldusena omakorda sümbolilise kapitali¹⁰ suurenemisele.**

Bakalaureusetöö eesmärk on sellest tulenevalt Eesti Kultuurkapitali kui organisatsiooni analüüs lähtuvalt talle seatud ootustest ning kommunikatiivsete väljakutsete kaardistamine.

Ometi tuleb siinkohal tõdeda: ei ole olemas eesti kultuuri objektiivset huvi, millest saaks lähtuda koherentne ootuste süsteem. Vastupidi: mida rohkem erinevaid huve, erinevaid ootusi ning erinevaid käsitusi (sh uuringutel põhinevaid teoreetilisi vaatepunkte) sünnib, seda tugevamaks saab pidada kultuurivälja. Teisalt on kindlasti võimalik valikute ja ootuste paljususest tundliku analüüsi tulemusel esile tõsta üldistavamaid ootusi, millele saab vastata Kultuurkapitali administratsioon. Kuivõrd käesolevas töös kasutatud uuringud kaardistavad ootusi, võivad need pakkuda organisatsiooni juhtkonnale abi kultuurivälja kaitsmiseks ja tugevdamiseks tehtavates strateegilistes valikutes. Kommunikatsioonijuhtimine on lahutamatu osa organisatsiooni juhtimisest. Seetõttu seab ootuste kaardistamine oma väljakutsed siiski ka organisatsiooni kommunikatsioonijuhtimisele.

Kuna riiklike organisatsioonide tasandil on usaldust seni mõõdetud peaaesjalikult kvantitatiivsetele meetoditele tuginedes, on siinkohal usaldust analüüsides valitud uudsem, st kvalitatiivsem uuringumetoodika. Olgugi, et sotsiaalset kapitali on Eestis uuritud ka intervjuerimismetoodikat kasutades (Lagerspetz et. al. 2000), ei ole organisatsioonide tasandil sotsiaalse kapitali alusbaasi seni kaardistatud. **Veel enam ei ole töö autorile teadaolevalt kunagi proovitud käesolevas töös välja toodud teoreetilisi eeldusi käsitleda sellises kombinatsioonis. Samuti pole empiiriliste andmetega kontrollitud mudeli**

⁸ Vt ka ptk 3 ning Lisad: 2-4

⁹ Vt ka ptk. 2.1.6

¹⁰ Vt ka ptk. 2.1.3 ja ptk. 2.1.5

vastavust ühe konkreetse kultuurivälja organisatsiooni praktikale. Seetõttu on käesolev töö loodetavasti alles algus Eesti kultuurivälja tervikuna mõtestavate uuringute tulevikus.

Kuivõrd bakalaureusetöö lähtub autori kolmveerandi aasta pikkusest osalusvaatlusest, aktiivsest osalusest ning kogemusest Eesti Kultuurkapitali analüüsil, kasutatakse käesolevas töös autorile kättesaadavat informatsiooni loovalt läbi töö, lootes, et süsteemi fundamentaalset aluspõhja ei käsitleta kultuuriväljale vastuvõetamatute terminitega.

Kuna Eesti Kultuurkapital on loomesfääri isepärasid arvestades keeruline organisatsioon, saab bakalaureusetööd käsitleda pigem interdistsiplinaarse, kui traditsioonilises mõttes meedia ning kommunikatsiooni alase bakalaureusetööna. Töö positsioneerub pigem **sotsiaalse kommunikatsiooni uurimisvaldkonda** ning võib sellest tulenevalt saada aluseks magistritööle.

Käesolev töö on jagatud järgnevateks suuremateks peatükkideks:

Esimeses peatükis antakse ülevaade organisatsioonist, tuues välja organisatsiooni seaduses sätestatud eesmärgid, eelarve- ja juhtimispõhimõtted ning probleemid, mille ees organisatsioon 2003. aasta kevadel seisab.

Teises peatükis tuuakse välja töö teoreetilised eeldused. Selles osas näidatakse ära, kuidas Eesti Kultuurkapitali käesoleva uurimuse raames käsitletakse, kuidas tõlgitakse Eesti Kultuurkapitali praktikad teooria keelde. Selles peatükis kombineeritakse omavahel Pierre Bourdieu sotsiaalsete väljade teooriat (täpsemalt: kultuurivälja teooriat), sotsiaalse kapitali teooriaid, Anthony Giddensi moderniseerumise põhjuste teooriat (keskendudes ekspertsüsteemide ja usalduse rollile kaasaegsetes ühiskondades) Piotr Sztompka usalduse teooriaga. **Sellise teoreetilise kombinatsiooniga soovib töö autor näidata esiteks seda, et usaldust võib analüüsida ka konkreetsete organisatsioonide raamistikus. Et arvestada organisatsiooni isepärasid loomesfääri esindava organisatsioonina ja käsitleda Kultuurkapitali ka laiemas, moderniseerumisega seonduvas kontekstis, käsitletaksegi tööd nimetatud teoreetilises raamistikus.**

Kolmandas peatükis tuuakse välja käesoleva töö uuringumetoodika, ülevaade uuringu kahest allikmaterjalist, milleks on Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia 18

semistruktureeritud intervjuud organisatsiooni võtmefiguuridega ja Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu 150 semistruktureeritud intervjuud ning nende kokkuvõtted¹¹.

Uuringu empiiriline osa analüüsib Eesti Kultuurkapitali usaldusväarsust nii **institutsionaalsel kui ka protseduurilisel tasandil**¹², tuues peatüki alguses välja põhiküsimused, millest analüüsis lähtutakse. Teises empiirilise osa alapeatükis keskendutakse organisatsiooni rolliootustele ning nendele vastamise analüüsile. Kolmandas alapeatükis keskendutakse organisatsiooniliste praktikate analüüsile ning vaadeldakse Eesti Kultuurkapitali ekspertkomisjonide ja tegevaparaadi usaldusväarsust. Täiendavalt tuuakse välja hinnangud Eesti Kultuurkapitali avalikule imagole. Uuringu empiirilise osa lõpus tuuakse välja vastused uuringu põhiküsimustele ning käesoleva töö teoreetilisest raamistikust lähtuvad järeldused.

Diskussiooni osa kaardistab käesoleva töö empiirilisest osast lähtudes Eesti Kultuurkapitali kommunikatiivsed väljakutsed. Selles osas tuuakse välja mõned näited, kuidas Eesti Kultuurkapital võiks sümbolilist ja sotsiaalset kapitali suurendada ning sellesse investeerida. Selles osas pakutakse välja ka lahendused, kuidas organisatsioon praktilise tegevuse läbi saaks organisatsioon oma usalduskrediiti suurendada, säilitades samas väärtusi, millele tugineb kultuuriväli ning luua organisatsioonile autonoomiat tagavad kommunikatiivsed kaitsemehhanismid. Autor tunnistab, et selles osas kirja pandud väljakutsed on vaieldavad, diskuteeritavad ning vajaksid kindlasti täiendavat analüüsi. Selles osas tuuakse välja vaid mõned näited sellest, kuidas organisatsiooni usalduskrediiti suurendada. Peatüki lõpus pakutakse välja täiendavad uurimisvaldkonnad.

¹¹ Vt ka ptk 3

¹² Vt ka ptk 2.4, ptk 2.5 ja ptk 4

1. Ülevaade organisatsioonist

Käesolevas peatükis antakse ülevaade organisatsioonist ning tuuakse välja analüüsiobjekti – Eesti Kultuurkapitali - seaduses sätestatud eesmärgid, tegevuspõhimõtted, tutvustamaks töö aluseks olevat organisatsiooni.

1.1 Eesmärgid

Kultuurkapitali idee pärineb Eesti Vabariigi algusajast. "1925. aastal võeti vastu üks toonase Eesti kultuurielu olulisemaid seadusi – Eesti Kultuurkapitali seadus. Eesti Vabariigis asutati mitmeid fonde ja kapitale, kuid Kultuurkapital oli kõige olulisem. Uurides sõnade fond ja kapital toonast kasutamist, leiame, et fondi määratleti põhikapitalina, "eriotstarbeks kogutud rahasummana", kapitali all mõisteti aga "kasvikut andvat rahasummat" ehk teiste sõnadega raha, mis peab hakkama andma kasumit. Kapitali nimetuse kasutamisega osutati ka sellele, et rahade jaotamisega suudetakse rahva põhikapitali suurendada. Ehkki kogusummas ei olnud jaotatud rahasummad eriti suured, oli tegevuses olulisemal kohal see põhimõte, kuidas neid rahasid jaotati ja kuidas rahade jaotamine oli ühendatud inimeste aktiivsusega. Nende asjaolude tõttu ja tänu oma tegevuse laiahaardelisusele mõjutas kultuurkapital kogu tollast kultuurielu," on Jüri Uljas kirjutanud seniilmumata raamatus "Kulka".

1925. aastal jõustunud seadusele tuginedes taasloodi Eesti Kultuurkapital vastava seadusega 1994. aasta juunis.

Täna on Eesti Kultuurkapital kaheksast sihtkapitalist ning 15-st maakondlikust ekspertgrupist koosnev organisatsioon. Vastavalt Eesti Kultuurkapitali seadusele on Eesti Kultuurkapital avalik-õiguslik juriidiline isik, kelle tegevuse eesmärk on kunstide, rahvakultuuri, kehakultuuri ja spordi ning kultuuriehitiste rajamise ja renoveerimise toetamine rahaliste vahendite sihipärase kogumise ja sihtotstarbelise jagamise kaudu. Seaduses on Eesti Kultuurkapitali eesmärkidena sätestatud järgnevat:

- 1) toetada kunstide ja spordi edendamise, tutvustamise ja populariseerimise projekte, loomingulisi ühendusi, kultuuri- ja spordialaseid teadusuuringuid ning soodustada kunstide, rahvakultuuri ning kehakultuuri ja spordi arengut;
- 2) toetada silmapaistnud kunsti- ja sporditegelasi, kunsti- ja sporditegelaste surma puhul nende perekondi;

- 3) toetada mingil kultuuri- või spordialal andekaid ja arenguvõimelisi isikuid ning võimaldada neile enesetäiendamist;
- 4) toetada kunsti- ja sporditegelaste mälestuse jäädvustamist;
- 5) toetada riiklikult tähtsate kultuuriehitiste rajamist ja renoveerimist.

Kuivõrd seaduse vastuvõtmisega väljendati kultuuri finantseerimise olulisust, lähtutakse käesolevas töös eeldusest, et loovisikule ei loodud teiste eluvaldkondade esindajatega võrreldes eelistingimusi, vaid prooviti luua võimalus tegeleda oma tööga võrdelisel positsioonil teiste eluvaldkondade esindajatega.

1.2 Eelarvepõhimõtted

Vastavalt seadusele rahastatakse kultuurkapitali alkoholi- ja tubakaaktsiisist, hasartmängumaksust, kultuurkapitali heaks tehtavatest varalistest annetustest ja pärandustest, vara paigutamisest saadavast tulust ja majandustegevusest saadavatest tuludest. Organisatsiooni tulubaasi moodustavad vastavalt seadusele 3,5% alkoholi- ja tubakaaktsiisist, 46% hasartmängumaksust (millest omakorda 63% eraldatakse kultuuriehitiste finantseerimiseks). Praegusel hetkel kuuluvad taoliste riiklikult tähtsate kultuuriehitiste nimistusse vastavalt Riigikogu otsusele Eesti Rahvamuuseum ning Eesti Kunstimuuseum. Kultuurkapitali aastatulust eraldab Kultuurkapitali nõukogu pärast põhikapitali täiendamist ja vastavalt hasartmängumaksu seadusele kultuuriehitistele sihtotstarbeliselt laekunud summade eraldamist 75 protsenti sihtkapitalide käsutusse ning 25 protsenti maakondlike ekspertgruppide käsutusse, kultuurivaldkondade vaheliste ja maakonna kultuurivaldkonna projektide finantseerimiseks ning halduskuludeks (Eesti Kultuurkapitali seadus: § 4, lg 3) Eesti Kultuurkapitali tulud on seega küll riigi tulud, kuid ei ole traditsioonilises mõttes käsitletavad riigieelarvelistena, kuna igal aastal eelarvet Riigikogus eraldi ümber ei vaadata. Vastavate maksude kogusumma moodustabki kultuurkapitali aastaeelarve. Seetõttu võib väita, et tegemist on ametlikust eelarvepoliitikast sõltumatu organisatsiooniga. Kultuurkapitali eelarve põhikapital on hetkel 33 miljonit krooni, mida suurendati vastavalt Eesti Kultuurkapitali 3. detsembri (2002) otsusele. 2002. aasta eelarve oli 83 miljonit krooni (millele lisandus 50 miljonit täiendavatest laekumistest). Vastavalt 5. veebruari (2003) Kultuurkapitali nõukogu otsusele on 2003. aasta eelarve 143 322 460 krooni.

Eesti eeskujul on loodud ka Läti ning Leedu kultuurkapitalid, mille rahastamisskeem väikeste erinevustega üldiselt sama. Unikaalne on aga Eesti Kultuurkapitali juriidiline staatus avalik-õigusliku juriidilise isikuna (nt Läti Kultuurkapital on üles ehitatud aktsiaseltsina, kuigi ka seaduse alusel laekub sellele struktuurile osa alkoholi- ja tubakaaktsiisist)¹³.

1.3 Eesti Kultuurkapitali juhtimine ja otsuste vastuvõtmise protsess

Vastavalt Eesti Kultuurkapitali seadusele¹⁴ juhib Kultuurkapitali tegevust **nõukogu**, mille esimeheks on kultuuriminister. Eesti Kultuurkapitali nõukogu funktsioonideks on vastavalt seadusele Kultuurkapitali varade paigutamise korra väljatöötamise tagamine, eelarve kinnitamine (EKS § 11, p. 2, lg 9), aastatulu jaotamise põhimõtete määratlemine ning sihtkapitalide ja ekspertgruppide poolt jaotatavate toetuste piirmäärade kindlaksmääramine aastas ja kvartalis (EKS § 11, p.2, lg 1, 2, 3, 5). Samuti kuulub nõukogu funktsioonidesse järelvalve tegevaparaadi e. juhataja ja sihtkapitalide ning maakondlike ekspertgruppide üle (EKS § 11, p. 2, lg 13, 14), Eesti Kultuurkapitali avaliku kommunikatsioonitegevuse ja läbipaistvuse tagamine (EKS § 11, p. 2, lg 7) ning majandusaasta aruande kinnitamine. Tagamaks seda, et Eesti Kultuurkapitali juhtimine lähtuks kõigi toetatavate valdkondade ühisest huvist, kuuluvad lisaks kultuuriministrile Eesti Kultuurkapitali nõukokku veel iga sihtkapitali nõukogu nimetatud isikud (EKS § 11, p.1, lg 4). Maandamaks finantsriske kuulub nõukokku ka Rahandusministeeriumi esindaja (EKS § 11, p.1, lg 3). Et riik omaks täielikumat ülevaadet Eesti Kultuurkapitali tegevusest, kuulub lisaks kultuuriministrile Kultuurkapitali nõukokku ka täiendav kultuuriministri nimetatud esindaja (EKS § 11, p.1, lg 2).

Tagamaks organisatsiooni eesmärgi, eksisteerib põhitegevuses kaks olulisemat erineva eesmärgiga struktuuri:

1. juhataja, kellele alluvad kantselei ning maakondlikud kontaktisikud ning kelle ülesanne on Kultuurkapitali õiguspärane juhtimine, vastavalt nõukogu otsustele;
2. ekspertkomisjonid (sihtkapitalid ja maakondlikud ekspertgrupid).

Eesti Kultuurkapitali idee legitimeerimise läbi sai Kultuurkapital kohustuse tagada rahade õiglane, st organisatsioonile seatud ootustest lähtuv ning eesmärgipärane kasutus. Selleks

¹³ Läti Kultuurkapitali nimetus on ametlikult: The Culture Capital Foundation of Latvia ehk Kultūrkapitāla Fonds. Allikas: Läti Kultuurkapitali kodulehekül www.kkf.lv

¹⁴ Eesti Kultuurkapitali seaduse nimetamisel kasutatakse käesolevas peatükis lihtsustamiseks lühendit EKS

loodi organisatsioon nii, et rahade ümberjagamise õigus oleks loovisikutel endil (EKS § 14; § 16¹), kes tundes valdkonna eripärasid on parimad eksperdid, otsustamaks, mis on eesmärkidest lähtuvalt objektiivne eesti kultuuri huvi. St, et Eesti Kultuurkapitali puhul on tegemist ekspertsüsteemiga.

Vastavalt seadusele koosneb Eesti Kultuurkapital kaheksast sihtkapitali nõukogust (ekspertide komisjonist):

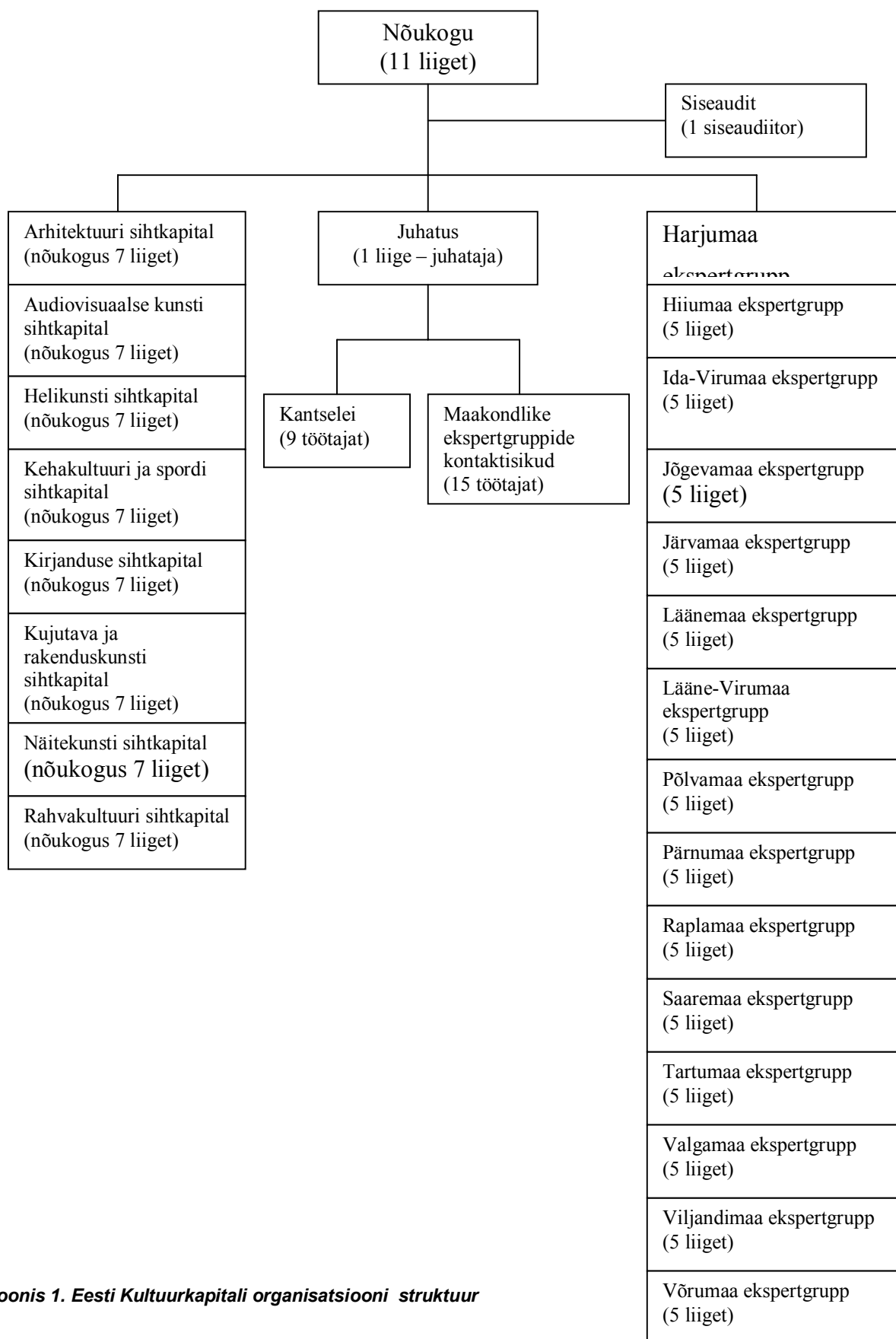
1. näitekunsti sihtkapital
2. audiovisuaalse kunsti sihtkapital
3. kujutava ja rakenduskunsti
4. helikunst sihtkapital
5. arhitektuuri sihtkapital
6. kehakultuuri sihtkapital
7. rahvakultuuri sihtkapital
8. kirjanduse sihtkapital

Lisaks sihtkapitalidele töötavad kõigis 15-s maakonnas ka maakondlikud, viieliikmelised ekspertgrupid (EKS § 16¹). St, et maakondlikul tasandil ei eksisteeri sihtkapitale, vaid kõiki taotlusi vaatavad läbi eelnevalt nimetatud valdkondades tegutsevad inimesed koos.

Lisaks sihtkapitalidele on loodud võimalus ka valdkondadevaheliste projektide rahastamiseks: valdkondadevahelisi projekte rahastab Eesti Kultuurkapitali nõukogu, põhimõttel, et sihtkapital on projekti eelnevalt tunnistanud valdkondadevaheliseks.

Ekspertkomisjonid – sihtkapitalid – on üles ehitatud British Council'ile¹⁵ sarnasel põhimõttel: Eesti kultuurielu silmapaistvad esindajad, kelle on ekspertkomisjoni esitanud vastava valdkonna loomeühendused saavad ekspertkomisjoni saades otsustusõiguse Eesti Kultuurkapitali laekunud taotluste üle, konkreetsele sihtkapitalile nõukogu poolt eraldatud summa raames (EKS § 14). Sealjuures roteeruvad otsustajad iga kahe aasta tagant, mil minister valib (sealjuures mitte ainuisikuliselt, vaid ametnike toel) ning kinnitab ametisse loomeliitude ning erialaorganisatsioonide esitatud kandidaadid, kes on oma valdkonna tunnustatud ning kogenud spetsialistid. Kuigi valik on kellegi suhtes alati positiivne, kellegi suhtes negatiivne, on alates Eesti Kultuurkapitali loomisest ametist olnud kultuuriministrid

¹⁵ British Council – Briti nõukogu. Kultuuripropagandat ning haridusprogramme koordineeriv üle-maailmne fond. www.britishcouncil.ee

Joonis 1. Eesti Kultuurkapitali organisatsiooni struktuur

üritanud ekspertkomisjonidesse lisada võimalikult laialdaste grupi- ning kultuurihuvide esindajaid, et tagada võimalikult suur ideede ning vaatepunktide variatiivsus.

Ekspertkomisjonid käivad koos 4 korda aastas, pärast Kultuurkapitali taotluste tähtaegu, vaatavad taotlused läbi, teevad oma otsuse. Kvartaalsete jaotuste puhul, mis on seadusega ette määratud rutiin, jagatakse ära (Eesti Kultuurkapitali nõukogu poolt, eelarvelistele laekumistele ning Kultuurkapitali sisemisele rahajagamisproportsioonidele vastav) konkreetne summa. Otsuste põhjendamise osas eksisteerib organisatsiooni sees vaikiv kokkulepe, et kõik otsused ning põhjendused jäävad nelja seina vahele selleks, et kaitsta taotlejaid ning ka sihtkapitalidesse kuuluvaid inimesi. Taoline praktika põhineb eeldusel, et ekspertkomisjonide liikmed kultuurivälja spetsialistidena ei pea oma sisetunde alusel tehtud otsuseid põhjendama, kuna puutuvad aktiivsete loovisikutena kultuuriga otseselt kokku ning näevad, mis on kultuuris parasjagu oluline.

Eesti Kultuurkapitali kantselei nimetusega struktuuri vastavalt seadusele ei eksisteeri – küll aga eksisteerib juhataja ametipositsioon (EKS § 16², 16³, 16²), kellel on vastavalt seadusele õigus vabastada töölt ja võtta tööle Eesti Kultuurkapitali töötajaid, töötajaid, kes peavad tagama Eesti Kultuurkapitali vastavuse eesmärkidele läbi administratiivtegevuse.

Kuivõrd Eesti Kultuurkapitali puhul on tegemist Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumiga paralleelse kultuuri finantseerimiskanaliga, siis võib tekkida küsimus, miks oli Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi kõrvale alternatiivset struktuuri vaja.

Enne Kultuurkapitali seaduse¹⁶ vastuvõtmist tegutses riikliku kultuuripoliitika reguleerimisega Eesti Vabariigi Haridusministeeriumi¹⁷ kunsti- ja muinsuskaitse osakond (hiljem teaduse ja kunsti osakond), mille funktsioonide hulka kuulus soodsa pinnase loomine kunsti arenguks (sh õppimis- ja elamisvõimalusteks) ning ühtlasi ka funktsioon, millega praegu tegeleb nt Eesti Instituut – Eesti kultuuri propaganda välismaal. Sarnaselt 2003. aastale, heideti ka siis riigiinstitutsioonidele ette suutmatust tulla toime reaalsete, kunstnikkonna elatustaset puudutavate probleemidega.

¹⁶ Siinkohal on silmas peetud enne II maailmasõda, 1925. aastal vastuvõetud Eesti Kultuurkapitali seadust.

¹⁷ Haridusministeeriumina on silmas peetud 1920ndatel aastatel kultuuri- ja hariduspoliitikat koordineerinud institutsiooni.

Vastukaaluks noore riigi suutmatusele olukorda reguleerida pakkus kirjanik Fr. Tuglas artiklis “Kunsti riiklik toetamine” (1919) välja idee, et riik peaks toetama kunstnikke ja kirjanikke konkreetseid vastuteeneid ootamata (raamatulugejate arv, kunstimuseumi külastajad, teatripublik jms)¹⁸, jättes sealjuures toetuste määramise õiguse kunstnikkonna enda kätte. H. Visnapuu kirjutas veel täiendavalt 1923. aasta “Loomingus” sellest, et kõige kardetavam ja halvem on bürokraatlik asjatalitus, “sest ei ole valitsuse, eriti hamini¹⁹ bürokraatidel mitte teada, mis ühes tekkivas voolus edasinäitavat ja andelist. Seepärast peabki toetusemääramine jääma ametiühisuslike liitude kätte, kes talitavad väljaspool harilikku poliitikat, mõõtes töid kirjandus-kunstile omaste mõõdupuudega.” (Uljas 1997:13)

Sellest avaldusest sai alguse ka laiemat kandepinda omanud idee muuta vähemalt osa kultuuri riiklikust finantseerimisest sõltuvaks kultuuri enese toimumismehhanismidest. 1922. aastal Tallinnas toimunud Eesti Kirjanikkude III kongress resolutsioonini, mille kohaselt pakuti välja kultuurifondi rajamise ja kasutamise idee, mis ka ühehäälselt vastu võeti. Riigikogus võeti Eesti Kultuurkapitali seadus vastu siiski alles 1925. aastal, kuid Kultuurkapitali loomisega pandi alus riigivõimust sõltumatu, nn alternatiivse kultuuripoliitilise instrumendi tekkele, mille sisemise reguleerimisega said tegeleda loovisikud ise.

“Kultuuriametniku peamisest oskuseks on hoolitseda nende taimede eest, mis on kasvujõulised. Aga just selle taime äratundmine ongi sihtkapitali liikmete peamine kohustus ning ülesanne. Ning nende äratundmine siis ministri kohustus – tema kinnitab sihtkapitali koosseisu.” kirjutas endine kultuuriminister Jaak Allik²⁰ Eesti Kultuurkapitali aastaraamatus²¹. St, et Eesti Kultuurkapitali kohustus, erinevalt Kultuuriministeeriumist, on sihtkapitalide liikmete ehk loovisikute läbi, kes ekspertkomisjonidesse kuuluvad, tagada kultuuri rahastamise paindlikkus.

“Kultuurkapitali eelis Kultuuriministeeriumi ees on paindlikkus. Kultuurkapital ulatub sinna, kuhu ministeeriumil on raske või võimatu jõuda: ministeerium saab raha jagada vaid kord aastas, kuid ideel pole aega aastat oodata. Kultuurkapital jagab toetusi neli korda aastas. Laias laastus kehtib printsiip, et Kultuuriministeerium toetab juba väljakujunenud struktuure,

¹⁸ Uljas, J. Kulka.

¹⁹ Vastavalt Uljasele (1997) kutsuti Eesti Kultuurkapitali seaduse vastuvõtmise ajal 1920ndatel aastatel Haridusministeeriumi ka hamin-iks.

²⁰ Jaak Allik oli Eesti Vabariigi kultuuriminister perioodil 17.03.1997-25.03.1999. Allikas: Eesti Vabariigi kodulehekül: www.riik.ee (mai 2003)

²¹ Eesti Kultuurkapitali aastaraamat 1997/1998.

Kultuurkapital aga ühekordseid projekte ja uusi ideid, mis seejärel – olles end tõestanud – võivad saada osaks ministeeriumi eelarvest,” seisab Kultuuriministeeriumi rahvusvaheliste suhete ja eurointegratsiooni osakonna juhataja Reet R Emmeli kõnes konverentsil “Loominguline Euroopa – kultuur ja äri 21. sajandil.”²².

“Loomingulised inimesed tahavad alati olla vabad riiklikust kultuuripoliitikast ehk see on konflikt võimu ja vaimu vahel. Kultuuriministeerium, see on võim. Nema seal on vaim.” (Lõik Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

“Ja siis peab olema kõrval üks sellest ametlikust võimust või riigist vaba rahajagamise kanal, mida esindavad laiad kultuuriringkonnad ja tal on teine usaldusväärsus. Seal me siin ei eksi, selle tavalise loomeinimese vahel ja kultuurkapitali vahel ei ole seda võimu ja vaimu konflikti. Üksikisiku tasandil küll: saan toetust, ei saa ei saa toetust. Loovisik ei saa sõltuda ainult riiklikust rahastamisest.” (Lõik Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

“Loovisik ei saa sõltuda ainult riiklikust rahastamisest. Peab olema kõrvalüksus, kuigi, varjatult või kaudselt on ta ikka ju üks riigi raha aga selle rahajagamise mehhanism on üles ehitatud palju demokraatlikumalt, palju avalikumalt, palju saavad ise delegeerida oma esindajaid sinna jagamise juurde. (Lõik Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

Alternatiivset kultuuri rahastamise struktuuri oli sellest tulenevalt vaja selleks, et selekteerida välja eesti kultuuri jaoks elujõulisemad projektid ning anda tunnustus heale ideele tegijate endi poolt, sõltumatult Kultuuriministeeriumi eelarve- ning riigi kultuuripoliitikast.

“Kultuurkapital on institutsioon, mis peab tagama selle, et Eestis on kultuuri, ütleme siis, et rahvuskultuuri finantseerimine, suhteliselt sõltumatu poliitilistest muutustest, on tagatud seadusega ja toimub kultuuriinimeste endi aktiivsel osalusel, lähtudes kultuuri sisestest kriteeriumidest.” (Lõik Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

“Mitte lihtsalt kultuuri finantseerimine. Kultuuri finantseerimine on midagi muud. Justnimelt vabastada ta kultuuri finantseerimisest, nõ kultuuri välistest mõjudest.” (Lõik Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

1.5 Eesti Kultuurkapitali probleemid 2003. aasta kevadel

Algselt oli Eesti Kultuurkapital mõeldud ametlikust eelarvepoliitikast sõltumatuks rahajagamiseks, mis lähtub kultuuri enda sisemistest toimimisprintsipidest, mitte riigi kultuuripoliitikast. Ometi on tänaseks saanud kultuurkapitalist riigi ametliku kultuuripoliitika

²² Reet R Emmel oli 1993-st aastast 2001. aasta augustini EV Kultuuriministeeriumi muusikanõunik ning seejärel EV Kultuuriministeeriumi rahvusvaheliste suhete ja eurointegratsiooni osakonna juhataja. Viidatud kõne pidas Reet R Emmel 14. novembril 2001 aastal Innsbruckis, konverentsil “Loominguline Euroopa – kultuur ja äri 21. sajandil”. Allikas: Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi kodulehekül www.kul.ee (mai 2003)

osa, kuna paljud organisatsioonid, kelle rahastamiseks kultuuriministeeriumil raha napib, saavad oma tegevustoetust Kultuurkapitalist.

Kultuuriajakirjas “Kultuur ja Elu”²³ on Eesti Vabariigi endine kultuuriminister Margus Allikmaa²⁴ vastusena küsimusele “Kas Kultuurkapital ja riigieelarve on üks rahakott lähtuvalt sellest, et paljudes finantseerimisotsustes on Kultuurkapital muutunud riigieelarve lisareserviks läbi püsifinantseeritavate asutuste?” öelnud aga järgnevat: “See, et Kultuurkapitali sihtkapitalid jagavad raha ka riiklikele kultuuriasutustele, on tõepoolest kujunemas probleemiks. Mis on probleemi tagamaad, on täna raske öelda. Kas on see tingitud sellest, et on vähe eraalgatuslikke projekte või on need loomingulises mõttes nõrgemad kui riiklike institutsioonide poolt korraldatavad projektid? Või on riigiasutuste lobby sihtkapitalide liikmete hulgas jõulisem, kui seda suudavad teha üksiktaotlejad. Või on probleem selles, et need nimetatud tegurid toimivad üheskoos. Olen ka selles mõttes küsijaga nõus, et Kultuurkapital võiks rohkem tagasi pöörduda algsete põhimõtete juurde. Selleks olid üksikisiku toetus, üksikprojektide toetused, võib-olla ka institutsioonid, mida veavad kodanikud ehk mille liikumapanevaks jõuks on eraalgatus ja ma arvan, et kui seda diskussiooni ühiskonnas pidada, siis ühel hetkel jõuab kätte ka see aeg kus Kultuurkapitali sihtkapitalid ja nõukogu on sunnitud tegema vajalikke korrekture. Teisisõnu - kõik sihtkapitalid peaksid hakkama nimetama prioriteete ja neid selgelt ka avalikustama. Ja kui nad ütlevad prioriteetid välja, siis saab nende üle ka arutada. Kuni neid prioriteete välja ei öelda, pole ka millegi erilise üle võimalik vaielda, arutleda.”

Lisaks sellele, et Eesti Kultuurkapitali üheks olulisemaks probleemiks võib 2003. aastal pidada riigieelarveliste asutuste rahastamist, on teiseks olulisemaks viimase aasta mõjufaktoriks 2002. aasta sügisel Eesti Kultuurkapitalis toimunud riisumine²⁵, mille käigus tegevjuht Avo Viiol, töötades ajavahemikul 14.02.1995-14.08.2002 Eesti Kultuurkapitali tegevdirektori ametikohal omastas ametiseisundit kuritarvitades kolme aasta jooksul Eesti Kultuurkapitali ning tema korralduses olevat vara kokku 8 521 910 krooni ulatuses. Riisumise tõttu on Eesti Kultuurkapital alates 14. augustist 2003 olnud kõrgendatud avaliku tähelepanu

²³ Ajakiri “Kultuur ja elu”. <http://kultuur.elu.ee> (mai 2003)

²⁴ Margus Allikmaa oli Eesti Vabariigi Kultuuriminister perioodil 03.09.2002-10.04.2003. Allikas: Eesti Vabariigi kodulehekül: www.riik.ee (mai 2003)

²⁵ Tallinna Ringkonnakohtu lahendid. Kriminaalasi nr. 1/1-2824/2002. Allikas: http://kola.just.ee/docs/public/dokument_78893.pdf

objektiks, kuna riisumise avalikukstulemise tagajärjel astus poliitilist vastutust tundes tagasi²⁶ ka Eesti Vabariigi Kultuuriminister Signe Kivi²⁷

Kuivõrd sügisel toimunud avalik kriis murdis loomeringkondade ning ka organisatsiooniga sihtkapitalide ja nõukogu läbi seotud olevate loovisikute arusaama, et väljakujunenud ning seadusele tuginev organisatsiooniline traditsioon on parim, tagamaks Eesti Kultuurkapitali ette seatud eesmärgid, kerkisid kriisiga seoses üles paljud organisatsiooni juhtimisega seonduvad küsimused.

Avalikes aruteludes võimendusi alates Eesti Kultuurkapitali loomisest vaikivate paratamatustena aktsepteeritud probleemid. Nende probleemidena toodi välja nii sihtkapitalide prioriteetide sõnastamise, Kultuuriministeeriumi haldusala rahastamise kui ka sihtkapitalide otsuste avaliku kommunikatsiooni ning organisatsiooni läbipaistvusega seonduvaid probleeme.

Samuti kerkisid avalikes ja sisemistes aruteludes²⁸ üles järgnevad olulised küsimused:

1. Millised on Eesti Kultuurkapitali eesmärgid, arenguvisionid ning funktsioonid, kultuurkapitali roll?
2. Milline on erinevate organisatsiooni struktuurüksuste vastutus ja roll organisatsiooni eesmärkide täitmisel?
3. Millised on struktuurüksuste vastutustest tulenevad vastastikused ootused?
4. Kuivõrd on sihtkapitalid kohustatud sõnastama prioriteete, oma otsuseid põhjendama?
5. Kas sihtkapitalide komplekteerimismehhanism, sihtkapitalide arv, struktuur, raha jagunemine sihtkapitalide vahel on adekvaatsed?
6. Milline on Eesti Kultuurkapitali seadusega sätestatud põhikapitali funktsioon ning seos kultuurkapitali rolliga?
7. Kas ning kuivõrd peaks Kultuurkapital olema püsifinantseeringute läbi EV Kultuuriministeeriumi käepikendus, kuivõrd peaks kultuurkapital ajama oma tegevusprintsipiidest lähtuvat kultuuripoliitikat? Milline on Kultuuriministeeriumi ning

²⁶ EV Kultuuriminister Signe Kivi avaldus tagasiastumise kohta:
<http://www.kul.ee/index.php?news=1432&path=0x5x124>

²⁷ Signe Kivi oli Eesti Vabariigi kultuuriminister perioodil 28.01.2002 - 03.09.2002

²⁸ Vt: Lisa 2 ning intervjuu Signe Kiviga. 23.08.2002. Sirp <http://www.sirp.ee/2002/23.08.02/Sots/sots1-4.html>, endise kultuuriministri, Jaak Alliku sõnavõtt Sirbis <http://www.sirp.ee/2002/23.08.02/Sots/sots1-3.html>, intervjuu kultuuriministri kandidaat Margus Allikmaaga <http://www.sirp.ee/2002/30.08.02/Sots/sots1-5.html>

Kultuurkapitali vahelise selge rollijaotuse väljakujundamise vajadus? Kuivõrd peaks Kultuurkapital käsitlema end kui loomesfääri esindavat organisatsiooni ning tegelema loovisiku staatuse määratlemisega ühiskonnas ning professionaalse loovisiku kaitsmisega nn majandusvälja eest?

8. Milline on Eesti Kultuurkapitali aastapreemiate ürituse roll Eesti Kultuurkapitali eesmärkide täitmisel?

Kokkuvõtvalt suurenes märgatavalt nii sisemine kui välimine kriitika organisatsiooni põhitegevuse suunas, mis omakorda eeldas organisatsioonis töötavate ning sellega seotud olevatelt inimestelt tahet ning valmidust kohaneda traditsiooni purunemise ning organisatsiooniliste muutustega. Organisatsioonilistest muutustest olulisimad oli Eesti Kultuurkapitali seaduse muudatused, mille kohaselt suurenes Eesti Kultuurkapitali nõukogu vastutus rahade sihipärase kasutamise tagamisel²⁹. Kuivõrd Eesti Kultuurkapitali nõukogu koosneb peamiselt loovisikutest, võimendusi seaduse vastuvõtmisega paralleelselt omakorda arutelud Eesti Kultuurkapitali struktuurüksustega, sh nõukogu pädevusega seonduvad probleemid³⁰.

Muutunud keskkond tingis vajaduse analüüsida nii sisemiselt kui väliselt organisatsioonile seotud ootusi ning vastata avalikele ootustele kiirelt ning operatiivselt, sh luua avaliku kommunikatsiooni süsteem³¹.

2003. aasta maiks on küll avalik põhifookus Eesti Kultuurkapitali nõukogu kriisi likvideerimisega seotud otsustelt nihkunud tegevaparaadi³² usaldusväärsuse taastamise küsimustele. Ometi on Eesti Kultuurkapitali nõukogu sisuliselt vastutav³³, kuna vastavalt seadusele on dominantne otsustusõigus organisatsioonis siiski nõukogu käes, mistõttu nõukogu oskusest näha probleemseid punkte oma töös sõltub paljuski ka tegevaparaat.

²⁹ Vt ka Lisa 1

³⁰ Eesti Kultuurkapitali ees 2003. aasta kevadel seisvate probleemide aruteluks otsustas Kultuurkapitali nõukogu 5. veebruaril 2003 toimunud koosolekul korraldada ka strateegianõupidamise. Allikas: Eesti Kultuurkapitali nõukogu 05.02.2003 koosoleku protokoll. www.kulka.ee (mai 2003)

³¹ Eesti Kultuurkapitali strateegiaseminaril jõudis Eesti Kultuurkapitali nõukogu järeldusele, et kultuuriavalikkust tuleks oluliselt rohkem teavitada sihtkapitalide määratletud prioriteetidest ning otsustusprotsessi läbipaistvust, ka kultuurkapitali sees, oluliselt suurendada. "Selle tagamiseks määratlesime ka konkreetsed arendusprojektid, mille tulemused avalikustatakse hiljemalt 2003. aasta sügisel." sõnas Raul Altmäe. Allikas: www.kulka.ee (mai 2003)

³² Postimees Online, Kultuurkapitali siseaudiitor on Airi Laanemaa. 01.04.2003. <http://www.postimees.ee/index.html?number=809&op=lugu&id=95340>

³³ Postimees Online, Riigikontroll tegi etteheiteid Kultuurkapitali nõukogule. 06.05.2003 <http://www.jah.ee/article.php?id=2995085&language=ee&search=kultuurkapital&page=1>

Lisaks Eesti Kultuurkapitali seadusemuudatustest tulenevale kohustusele kanda senisest suuremat vastutust organisatsiooni läbipaistvuse ning juhtimise osas, on ka käesolevas töös kasutatud uuringute³⁴ tõttu ilmnenu, et Eesti Kultuurkapitali funktsioon ning roll on ühiskonnas selgeks rääkimata, teadvustamata, kultuurkapitali roll teiste sotsiaalsete väljade³⁵ silmis autonoomsuse³⁶ säilitamiseks vajaliku tunnustusega.

Kuivõrd eelnevalt nimetatud probleemid on endiselt lahenduseta, on käesoleva töö eesmärgiks näidata, millised on Eesti Kultuurkapitalile avalikult seatud ootused, käsitledes Eesti Kultuurkapitali taolises teoreetilises kontekstis, mis võtaks arvesse ka loomesfääri isepärasid.

Et organisatsioon saaks oma otsustes olla talle seadusega antud ülesannete kõrgusel, oskaks oma tegevust kriitiliselt analüüsida ning selle pinnalt võtta vastu otsuseid, mis tagaksid Eestis sõltumatu loomevabaduse säilimise, vajab Eesti Kultuurkapital lisaks talle tegevusmandaadi andnud loomeringkondade arvamust organisatsiooni vastavusest oma rolliootustele.

Käesolevas töös on eelnevast tulenevalt võetud aluseks kaks organisatsiooni sees ja ees seisvaid ootusi kaardistavat uuringut³⁷, mille tulemuste analüüsimise väljund praegusele (st, 2003. aasta kevadel tegutsevale) Eesti Kultuurkapitalile võimaldab pakkuda ootustele vastamise protsessi käivitamiseks vajaminevat informatsiooni, kuna mõlemad uuringud käsitlevad eelnevalt väljatoodud probleeme.

³⁴ Vt pkt. 3

³⁵ Vt ptk. 2.1

³⁶ Vt: ptk. 2.1.4

³⁷ Vt: ptk. 3

2. Töö teoreetilised lähtekohad: Kultuuriline ja sotsiaalne kapital

*Üks asi on kindel. Kunst peab jätkama võitlust oma õiguse eest eksisteerida. Isegi kui ta võib lugeda märke iseenda likvideerimise kohta – on fakt, et ta on ületamatult eristamatu ühelt poolt kultuuritööstuse produktidest ning teiselt poolt globaalsete finantsturgude sekundaarsetest instrumentidest –, peab ta jätkama kui kunst, sest see termin markeerib autonoomse ruumi võimu diskursuse sees. Ta on kriitilise kreatiivsuse vabaduse šiffer, leides aset avalikus sfääris – haruldane, loomulikult hindamatu/väärtusetu väärtus siin maailmas, mille määrav loogika ei väärtusta ei kreatiivset vabadust ega avalikku sfääri.
(Buck-Morss 1997:14)*

Selleks, et teoreetiliselt mõtestada organisatsiooni ette seatud probleeme lähtutakse käesolevas töös esiteks Prantsuse sotsioloog Pierre Bourdieu³⁸ väljade teooriast. Kuna Bourdieu'd peetakse teoreetikuks, kes tõi sotsioloogiasse kultuuri mõiste, olles analüüsinud kultuurivälja teooriale tuginedes kultuurisfääris osalevate agentide sotsiaalsete suhete seaduspärasid, on Bourdieu teooria ühtlasi oluline käesoleva töö analüüsiobjekti lahtimõtestamiseks organisatsioonina. Eesti Kultuurkapitali saab lähtuvalt eelnevalt väljatoodud organisatsiooni tutvustusest käsitleda kultuuriinstitutsioonina, millest sõltub eesti loomesfääri sõltumatu eksistents. Kuigi Eesti Kultuurkapitalist on varem kirjutatud väga põhjalikke uurimusi, ei ole organisatsiooni varem käsitletud Bourdieu teoreetilise mudeli kontekstis, mis võimaldaks organisatsiooni lisaks kirjeldamisele ka analüüsida ning anda organisatsiooni probleemidele teoreetilise keele.

Järgnevas peatükis tuuakse välja analüütiline ning ühtlasi käesoleva töö analüüsiobjektist lähtuv ülevaade Pierre Bourdieu väljade teooriast, keskendudes kultuurivälja teooriale. Samuti näidatakse käesolevas osas ära esiteks see, et sümbolilise kapitali omamine on oluline organisatsiooni eksistentsiaalne alusbaas, tuues välja, kuidas suurema sümbolise kapitali omamine tooks otsest tulu eesti kultuuriväljale. Teiseks: argumenteeritakse seda, miks peaks Eesti Kultuurkapital oma tegevuses lähtuma investeringutest sotsiaalsesse kapitali.

2.1 Pierre Bourdieu väljade teooria

Vastavalt Bourdieu'le koosneb sotsiaalne ruum (sotsiaalne formatsioon) hierarhiliselt paiknevatest väljadest, mida võib defineerida kui homoloogiliselt struktureeritud ruume –

³⁸ Pierre Bourdieu (1.08.1930 - 23.01.2002)

majandusväli, haridusväli, poliitikaväli, kultuuriväli, akadeemiline väli jne. Olles struktuuraalselt homoloogilised, töötavad need väljad siiski tuginedes oma väga spetsiifilistele (neid teistest väljadest eristavatele) seaduspärasustele, loogikale ja võimusuhetele, kuigi võimusuhte jagamine (v.a majandusvälja ning poliitikavälja puhul) ei lähtu poliitilistest ega majanduslikest seaduspärasustest. Kõik väljad on teineteise suhtes suhteliselt autonoomsed, kuigi struktuuraalselt homoloogilised. Väljade struktuuri määratlevad ära positsioonisuhted väljal osalejate vahel – muutus väljal osalejate positsioonides toob omakorda kaasa välja struktuuraalse muutuse. Väljadel võistlevad osalejad eesmärgiga suurendada kontrolli nende huvide ja ressursside (kapitali) üle, mis on väljale spetsiifilised. Kõigi väljade sees toimib omakorda võimuväli, millel jagatakse ümber väljale iseloomulikku sümbolilist kapitali.

Majandusväljal ehk ühiskonna nendes struktuurides, kus tegeletakse majandusliku kapitali tootmisega, on osalejate eesmärk majandusliku kapitali suurendamine, kasutades majandusliku kapitaliga opereerides erinevaid investeerimisstrateegiaid. Majandusliku kapitali all on Bourdieu (1993) mõistnud raha, mille läbi on võimalik omandada materiaalseid väärtusi ning vara ja mille läbi on võimalik tarbida kultuurilisi tooteid. Majandusväli lähtub seetõttu ratsionaalsest kalkuleerimisest, kuna see tagab välja loogikat arvestades suurima majandusliku kapitali.

2.1.1 Kultuuriväli ja kõrgkultuuriväli

Vastupidiselt majandusväljale ei toimu kultuuriväljal võistlus legitiimsuse pärast ratsionaalsest loogikast lähtuvalt. Majandusliku kapitali asemel jagatakse ümber tunnustust, pühendatust ning prestiiži. Kultuuriväljana defineerib Bourdieu jõudude ja võistluse välja (*field of forces, field of struggles*), mis hõlmab endas neid ühiskonna struktuure, mis tegelevad loomisega ning loomise taastootmisega ning jagavad tunnustust positsioonivõitluse läbi spetsiifilise kapitalina ümber.

Kõige tugevamalt toimub kultuurivälja võimuvõitlus aga väljal, mida Bourdieu kutsub piiratud tootmise väljaks (*the field of restricted production*) ehk nn kõrgkultuuriväljaks, kus kultuuri tootmine ei ole suunatud laiadele massidele, vaid võitlus positsioonide pärast (*struggle for positions*) võib toimuda ka väga väikese hulga väljal osalejate vahel. Vastavalt Bourdieu'le (1993:116) kirjutab kõrgkultuuriväljal osalev kirjanik või teadlane näiteks

peamiselt mitte avalikkusele, vaid teisele kirjanikule või teadlasele, kes olles võrdne partner, mõistmaks kultuuritoote väärtust, on samal ajal ka konkurent.

Sellel väljal põhineb autoriteet ainult prestiižil ning võib (kuid tingimata ei pruugi) väljenduda ka suuremas majanduslikus kapitalis võrreldes teiste väljal osalejatega. Kultuuriväljal toimimise eelduseks on aga kultuurilise kapitali omamine.

2.1.2 Kultuuriline kapital

Kultuurilist kapitali mõtestab Bourdieu lahti kui teadmiste vormi, internaliseeritud koodi, kognitiivset omandit, mis varustab sotsiaalse agendi empaatiaga, võimega tunnustada ning võimega dešifreerida kultuurilisi suhteid ning artefakte. Sealhulgas on kultuuriline kapital käsitletav kui uue koodi loomevõime.

Bourdieu väite kohaselt omab kunstiteos tähendust ning pakub huvi ainult sellele inimesele, kes omab võimet seda mõista, omab selle mõistmiseks vastavat koodi. Kood, siinkohal, Bourdieu terminites, ei tähenda vaid kunstiteose keelt, vaid ka kultuurivälja ajalugu ning struktuuri ja kultuurivälja negatiivset suhestatust poliitikaväljaga.

Kultuurkapitali võib kultuurilise kapitali definitsioonist tulenevalt pidada kultuurilise kapitali konsentratsioonikeskmeks, kuna kõik sihtkapitalide ekspertgruppide liikmed on oma valdkonna vaieldamatud spetsialistid.

2.1.3 Sümboliline kapital ja sümboliline võim

Selgitamaks ning võrdlemaks kultuuriväljal toimivat tunnustuse ümberjagamise fenomeni majandusväljaga, konstrueeris Bourdieu prestiižil põhineva võimu selgitamiseks termini “sümboliline võim”. Sümboliline võim tähendab omakorda sümbolilise kapitali omamist sellisel määral, et see tagaks väljal dominantse positsiooni.

Bourdieu defineerib sümbolilise kapitali kui igasuguse omandi, kapitali vormi (füüsilise, majandusliku, kultuurilise või sotsiaalse), mis tajutuna väljal osalejate poolt, kes omavad koodi, mõistmaks omandi ja kapitali vormi tähtsust, teavad, tunnustavad ning väärtustavad seda (Bourdieu 1998:47). Vastavalt Bourdieu’le (1993:75) võib sümbolilist kapitali mõista kui majanduslikku või poliitilist kapitali, mis on käsitletav kui kapital, mida ei tunnustata (*that*

is disavowed), mis ei ole hinnatud kui vääriline, mis on valesti tunnustatud (*misrecognized*) ning seeläbi tunnustatud kui legitiimne, “krediit” (“*credit*”), mis teatud tingimustel, ning alati pikemas perspektiivis tagab väljal osalejatele “majandusliku” kasu (“*economic*” *profits*).

Kui ainus kasutatav, efektiivne kapital on valesti tunnustatud (*misrecognized*) ja seeläbi legitiimne kapital (prestiiž või autoriteet, nagu see on kultuuriväljal), ei saa kultuuri tootmiseks vajaminev majanduslik kapital kultuuriväljal osalejale tagada väljaspetsiifilist “kasu” enne, kui majanduslik kapital on konverteeritud sümboliliseks kapitaliks (Bourdieu 1993:75)

Sümboliline kapital koosneb seega erinevatest nendest kapitali vormidest, mis ei ole taandatavad majanduslikule kapitalile, vaid hõlmavad endas ka akumuleeritud prestiiži, tuntuust, autasusid, tunnustust ning dialektilisi teadmisi (akadeemilist kapitali, lingvistilist kapitali – koodi, ligvistilisi võimeid), millega on võimalik opereerida spetsiifilise keelega “turul”. Kuna kultuuriväljal tagab sümbolilise kapitali vaid spetsiifiline kapital – kultuuriline kapital –, mis omakorda võimaldab luua täiendavat sümbolilist kapitali (tunnustust), tagab väljal osalejale majandusliku kasu ainult tunnustatus.

Kuivõrd sümbolilist kapitali kultuuriväljal kogutakse aastaid ning kultuuriväljal tugineb see ka akumuleeritud kultuurilisele kapitalile, on sellega selgitatav esiteks fakt, et Eesti Kultuurkapitali ekspertgruppidesse on kultuuriminister nimetanud vaid juba tunnustatud kultuuritegelasi, kelle kandidatuuri on omakorda esitanud loomeliidud või erialaorganisatsioonid. Teiseks on sümbolilise kapitali mõistega võimalik selgitada seda, miks Eesti Kultuurkapital jagab raha peamiselt tunnustatud loovisikutele või neile loovisikutele, kelle rahataotlustele on lisatud tunnustatud loovisikute soovituskirjad.

Sellest tulenevalt võib Eesti Kultuurkapitali abstraktselt käsitleda kui sümbolilise kapitali konsentratsioonikeset, mis omakorda jagab sümbolilist kapitali – akumuleeritud majanduslikku ning poliitilist kapitali - ümber.

2.1.4 Sõltumatus ja autonoomia

Kultuurivälja “turu” moodustab uskumuste kogum selle kohta, mis on ning mis ei ole kultuur ning selle sotsiaalne väärtus. Selle, mis on ning mis ei ole kultuur, määratlevad kunstiteose

sõltumatus, kultuuri sõltumatus selle välistest teguritest ning kunstiteose absoluutne väärtus iseeneses. Seetõttu ei määratle kultuuriväljal kunstiteose väärtust mitte selle materiaalne tootmine, vaid ka sümboliline tootmine, mis annab kunstiteosele sümboli jõu. Tagamaks kunstiteoste sünni välja sisemisest loogikast lähtuvalt, vajab kultuuriväli autonoomiat ning sõltumatust teistest väljadest.

Vastavalt Bourdieu'le (1993:115) on kultuurivälja (*the field of cultural production*) autonoomiat võimalik mõõta selle järgi, kuivõrd tal on jõudu defineerida ära kultuuritootmise kriteeriumid ning kultuuritoodete hindamine, mis tähendab kõigi väliste tegurite lahtimõtestamise võimet vastavalt oma toimumisprintsipiidele. Mida enam on kultuuritootjad võimelised looma kultuurilise legitiimsuse suletud välja, seda vähem on kultuuri sisemised määratlused taandatavad välistele, majanduslikele või sotsiaalsetele eristajatele. St, et kõrgkultuurivälja sõltumatust tähistab "loojate" võime pühenduda eesmärgile, mitte kohandumisinstrumentide loomisele; mida enam juhindutakse kunstiteosest, seda vähem juhindutakse publikust, mistõttu "loominguline" eraldab end publikust, kindlustades end "loomingulise" tunnustusega teiste "loojate" poolt. (Bourdieu 1993:115). Kuivõrd Eesti Kultuurkapital on loodud eesmärgiga pakkuda loovisikutele sõltumatut tunnustust loovisikute endi poolt, võib väita, et Eesti Kultuurkapital ka organisatsioonina on käsitletav Bourdieu mudelist lähtuvalt.

Kultuurivälja eksistents sõltub vastavalt Bourdieu'le (1993:115) kultuurivälja võimest säilitada oma autonoomia läbi see jõud, mille läbi ta saab defineerida ära kultuuritootmise kriteeriumid ning kultuuritoodete hindamine. Eesti Kultuurkapital defineerib selle, mis on ning mis ei ole kultuuritootmise ning kultuuritoodete hindamise kriteeriumid, läbi oma rahastamisotsuste, konkreetsete sihtkapitalide valdkondade prioriteetide. Prioriteetid väljendavad seda, mis allub vastava valdkonna kultuuritootmise ja kultuuritoodete hindamise definitsioonile. Kuna Eesti Kultuurkapital omab kultuuriväljal kõige suuremat kultuurilist ja sümbolilist kapitali, käsitletakse siinkohal Eesti Kultuurkapitali kultuurivälja kaitsemehhanismina, kuna tema võime tagada sõltumatu kultuurivälja eksistents on kõige suurem.

Tegutsedes kultuurivälja sees positsioneerub Kultuurkapital kultuuri finantseerimise tegevusharus ning paikneb seetõttu poliitikavälja piirimail - proovides toimida kultuurivälja sisemistest reeglitest lähtuvalt, peab ta paralleelselt toimima poliitilise ning majandusvälja

terminoloogiat kasutades, kuna tegeleb finantseerimisega ning on loodud seaduse alusel. Tagamaks kultuuriväljale **autonoomiat**, peab Kultuurkapital seetõttu kaitsma kultuurivälja poliitilise surve eest (mis võib väljenduda poliitika sekkumises Eesti Kultuurkapitali rahajagamisse) ning majandusliku surve eest, mis võib väljenduda surve toetada oma rahastamisotsustes enam neid kultuuritootjaid, kelle idee lähtub kasulikkusest ehk majandusliku kapitali lisandumise võimalusest.

Kuivõrd Eesti Kultuurkapital on loodud ametlikust eelarvepoliitikast sõltumatuks rahajagamiseks, mis lähtub kultuuri enese sisemistest toimimismehhanismidest, on ka **Eesti Kultuurkapitali käsitletav kui kultuurivälja poolt kultuurivälja kaitseks loodud organisatsioon, mis on loodud eesmärgiga tagada kunstnikkonnale võimalus määrata kultuuri finantseerimises kehtivad reeglid ning finantseerimist vääriva kultuuri legitiimne definitsioon ise.** *“The right of artists to legislate in their own field.”* (Bourdieu 1993)

Sõltumatus on kokkuvõtvalt Eesti Kultuurkapitali võime välistada ühelt poolt poliitilise välja sekkumine ning teiselt poolt majandusvälja sekkumine turumajandusliku ühiskonna survena. Seega käsitletakse käesolevas töös sõltumatust kui organisatsiooni võimet tagada kultuuriväljale kaitse kultuurivälja väliste tegurite eest.

2.1.5 Sümboliline kapital ja organisatsiooni legitiimsus

Bourdieu välja mõiste lähtub ideest, et kultuuri tootmine (ehk kõik sotsiaalsed praktikad – sh ka kultuuriliväli, kultuurivälja organisatsioon) vajab sotsiaalse maailma tajumiseks suhestatust teiste elementidega, mille suhtes end eristades saab spetsiifilist kultuuri toota ning seeläbi ka taastoota ning seeläbi kindlustada oma positsiooni. (Bourdieu 1993:30)

Bourdieu on esiteks väitnud seda, et väljad suhestuvad omavahel, eristades end teineteisest. Teiseks: kultuuriväli eristab end majandusväljast ning ka võimuväljast (ehk poliitilisest väljast). Kolmandaks: kultuurivälja sees eristavad erinevad osalejad end teineteisest ning neljandaks: kultuurivälja organisatsioonid eristavad end olemuslikult teineteisest.

Eelnevast tulenevalt on Kultuurkapital käsitletav organisatsioonina, mille ees seisab väljakutse pakkuda kultuuriväljale kaitset kultuuriväliste mõjutuste eest – tagada sõltumatust

ning säilitada legitiimset positsiooni poliitikavälja silmis - ning otsida selleks tuge kultuurivälja sisemisest, kuid ka välimisest loogikast lähtuvalt.

Võib väita, et Eesti Kultuurkapitalile kui organisatsioonile on sümbolilise kapitali omamine organisatsiooni funktsionaalne tegevusbaas – **võime säilitada oma positsioon**, sh ka legitiimsus. Sellest tulenevalt võib küsida, Kuidas on Eesti Kultuurkapitalile sümbolilise kapitali omamine funktsionaalne?

Esiteks on Eesti Kultuurkapitalile kui organisatsioonile sümbolilise kapitali omamine organisatsiooni legitiimsuse fundamentaalseks aluseks, kuna organisatsiooni tegevuse tunnustatuse riigi seadusandlike ja täidesaatvate organite poolt on võimalik säilitada võrreldes muude riigi võimalike ressursipaigutustega legitiimne positsioon poliitikaväljal. Kultuuri finantseerimise tegevusharus on sümbolilise kapitali omamine Eesti Kultuurkapitalile oluline, tagamaks seda, et riik tagaks ametlikust eelarvepoliitikast sõltumatu tulubaasi³⁹ võimalikult suures proportsioonides just Eesti Kultuurkapitalile, mitte teistele fondidele⁴⁰. Kuna kultuuriväli on majandusvälja suhtes vastupidistel alustel toimiv ning alludes majandusvälja survele, kultuurivälja autonoomia kaob (Bourdieu 1993), on Eesti Kultuurkapitali tulubaasi säilitamine ning seeläbi loovisikutele rahalise toetuse tagamine eelduseks, et Eestis säiliks autonoomne kultuuriväli. Sümbolilise kapitali omamine omakorda tagab riigi poolt kultuuriväljale võimaluse jagada kultuurivälja seaduspärasustest lähtuvalt ümber kultuurivälja sisemist sümbolilist kapitali ehk tunnustust.

Teiseks tagab sümbolilise kapitali omamine riigi poolt kultuuriväljale võimaluse jagada kultuurivälja seaduspärasustest lähtuvalt ümber kultuurivälja sisemist sümbolilist kapitali ehk tunnustust. Kuna sümbolilise kapitali tootmise võimalus loovisikutele eeldab aga organisatsiooni sõltumatust ning autonoomiat ning kuivõrd Eesti Kultuurkapital on loodud ametlikust eelarvepoliitikast sõltumatuks rahajagamiseks, mis lähtub kultuuri enese sisemistest toimimismehhanismidest, võib väita, et juhul kui Eesti Kultuurkapital kui kultuurivälja poolt kultuurivälja kaitseks loodud organisatsioon ei lähtuks eeldusest, et sümbolilise kapitali omamine on organisatsiooni tegevusbaas, oleks **esiteks** ohus

³⁹ Eesti Kultuurkapitali seadus. §4, p. 1. Allikas: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=263188> (mai 2003)

⁴⁰ Eesti Kultuurkapitali tulud laekuvad nii tubaka- ja alkoholiaktsiisist ning ka hasartmängumaksust. Vastavalt hasartmängumaksu seaduse §-s 7, punktis 2 sätestatule, rahastatakse hasartmängumaksust ka Eesti Punase Risti tegevust ning eraldatakse 12,7 protsenti laste, noorte, perede, vanurite ja puuetega inimestega seotud regionaalprogrammide investeeringute toetamiseks. Allikas: <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=216062> (mai 2003)

kunstnikkonna võimalus määrata kultuuri finantseerimises kehtivad reeglid ning finantseerimist vääriva kultuuri legitiimne definitsioon ise. “*The right of artists to legislate in their own field.*” (Bourdieu 1993) ning **teiseks**: ohus oleks ka organisatsiooni eksistents ning seeläbi ka sõltumatu kultuurivälja toimine Eestis üldisemalt.

Eelnevalt väljatoodud kultuurivälja isepära – tunnustuse, mitte raha jagamine –, Eesti Kultuurkapitali puhul tunnustuse jagamine loovisikutele loovisikute endi poolt viitab aga paratamatult ka sümbolilisele võitlusele, millega on selgitatavad skandaalid, mis on seni olnud seotud Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalidesse nimetatud ekspertide valimisega. Sümboliline võitlus (*symbolic struggle*) on vastavalt Bourdieu’le (1991:239) võitlus mõistuspärase (*common sense*) sotsiaalse maailma legitiimse arusaama defineerimise pärast. Kõik sümbolilised strateegiad, läbi mille väljal osalejad proovivad kindlustada oma positsiooni on võimalik paigutada kahe ekstreemumi vahele. Esimesel ekstreemumil paikneb individ (loovisik), kes proovib oma seisukohta idee läbi kehtestada, riskides teiste osaliste (sihtkapitali) poolt tuleneva halvakspeetusega (eitava vastusega). Teisel ekstreemumil paikneb nn ametlik seisukoht (*official naming*), mille poolel on kollektiivne jõud (seadus), konsensus (ekspertkomisjoni ühine otsus) ning seeläbi jõud defineerida mõistuspärane (see, mis on ning mis ei ole kultuur, mida Eesti Kultuurkapital peaks toetama), kuna ametlikul seisukohal on õigus olla legitiimne vastavalt seadusele.

Kuivõrd Eesti Kultuurkapitalis langetatakse neli korda aastas otsuseid selle kohta, mis on helikunst, teater, arhitektuur, filmikunst, kirjandus, kujutav- ja rakenduskunst, rahvakultuur või sport, võib Eesti Kultuurkapitali ühelt poolt käsitleda kui legitiimse sümbolilise vägivalla monopoli (*the monopoly of legitimate symbolic violence*), kuid teisalt võib Eesti Kultuurkapitali käsitleda, nagu eelnevaltki väljatoodud: kultuurivälja kaitsemehhanismina, organisatsioonina, mille olemasolu on vajalik, et sümbolilise kapitali ümberjagamine toimiks kultuuri sisemistest reeglitest lähtuvalt, milleks on paratamatult ka sümboliline vägivald.

Vastavalt Bourdieu’le on sümboliline vägivald kui kultuurivälja ning ka teisi välju läbiv põhimõtte õigustatud ainult juhul kui ta on legitiimne, st tunnustatud. Seega võib väita, et ka legitiimse positsiooni omamine kultuuriväljal toimijate silmis on Eesti Kultuurkapitali jaoks elementaarne eksistentsi eeldus.

Kolmandaks: on sümbolilise kapitali omamine organisatsiooni funktsionaalne tegevusbaas seetõttu, et tegutsedes kultuurivälja sees positsioneerub Kultuurkapital kultuuri finantseerimise tegevusharus ning paikneb seetõttu poliitikavälja piirimail. Proovides toimida kultuurivälja sisemistest reeglitest lähtuvalt, peab ta paralleelselt toimima poliitilise ning majandusvälja terminoloogiat kasutades, kuna tegeleb finantseerimisega ning on loodud seaduse alusel. Tagamaks kultuuriväljale **autonoomiat**, peab Kultuurkapital seetõttu kaitsma kultuurivälja poliitilise surve eest (mis võib väljenduda poliitika sekkumises Eesti Kultuurkapitali rahajagamisse) ning majandusliku surve eest, mis võib väljenduda surve toetada oma rahastamisotsustes enam neid kultuuritootjaid, kelle idee lähtub kasulikkusest ehk majandusliku kapitali lisandumise võimalusest. Kuna sõltumatus on Eesti Kultuurkapitali võime välistada ühelt poolt poliitikavälja sekkumine ning teiselt poolt majandusvälja sekkumine turumajandusliku ühiskonna survena, võib väita, et sõltumatus on organisatsiooni võime tagada kultuuriväljale kaitse kultuurivälja väliste tegurite eest.

Kuna Eesti Kultuurkapital omab kultuuriväljal kõige suuremat kultuurilist ja sümbolilist kapitali, seab see organisatsiooni ette omakorda kohustuse toimida kultuurivälja kaitsemehhanismina. Seega on ka siinkohal sümbolilise kapitali omamine organisatsiooni funktsionaalne tegevusbaas.

2.1.6 Sotsiaalne kapital ja organisatsiooni legitiimsus

Tagamaks oma eksistentsi poliitikaväljal ning püüdes samal ajal olla eesti kultuurivälja kaitsemehhanism, vajab organisatsioon ise seda eesmärki tagavaid kaitsemehhanisme. Eesti Kultuurkapitali kaitsemehhanismidena on käsitletavad Eesti Kultuurkapitali seadus, tegevusautonoomia (organisatsiooni võime tagada oma eksistents enda seaduspärasustest lähtuvalt, võime defineerida ära kultuuri piirid), igapäevane praktika, struktuurseid faktoreid ning usaldus. Seetõttu on sümbolilise kapitali omamine ühelt poolt organisatsiooni fundamentaalne tegevusbaas, lähtuvalt sellest, et sümbolilise kapitali omamise kaudu on üldse organisatsioonil võimalik täita oma eesmärged legitiimsena. Teiselt poolt on sümbolilise kapitali omamine ning selle osakaalu suurendamine läbi kommunikatiivsuse ka omaette eesmärk.

Kommunikatiivsus omakorda ei väljenduks vaid kommunikatsioonijuhtimises vastavate spetsialistide töö läbi. Kuna Bourdieu välja mõiste lähtub ideest, et kultuuri tootmine (ehk

kõik sotsiaalsed praktikad – sh ka kultuuriliväli, kultuurivälja organisatsioon) vajab sotsiaalse maailma tajumiseks suhestatust teiste elementidega, mille suhtes end eristades saab spetsiifilist kultuuri toota ning seeläbi ka taastoota ning seeläbi kindlustada oma positsiooni, tähendab kommunikatiivsus iga kultuuriväljal osaleja (konkreetsel juhul: iga organisatsiooni töötaja ning sellega seotud oleva eksperdi) vastandlikku suhestatust nende väljade (ja organisatsioonidega), mis töötavad autonoomia ning sõltumatuse tagamise printsiibile vastu. Selle all peab töö autor silmas väga selgelt formuleeritud strateegilist positsiooni ning ühiselt jagatud arusaama organisatsioonist ning selle eesmärkidest, mis seaks organisatsioonis ning ka väljal osalejatele ühise eesmärgi.

St, et kommunikatiivsus ning Eesti Kultuurkapitali positsioneerimine kultuurivälja esindava organisatsioonina ning selle pidev avalik ning sisemine kommunikatsioon tagaks sisuliselt selle, et Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi rahastamisotsused ei tungiks vaikivate kokkulepetena Eesti Kultuurkapitali otsustusorganitesse.

Kuid: selle eesmärgi tagamiseks vajamineva sümbolilise kapitali omamine organisatsioonina eeldab ka väga tugeva sotsiaalse kapitali omamist. Sotsiaalse kapitali omamine tähendaks omakorda kommunikatiivse ning sotsiaalse võrgustiku ülesehitamist vähemalt arvestatavalgi määral võrreldes kultuuriväljale vastandliku ehk majandusväljaga.

Putnam (1993) defineerib sotsiaalset kapitali kui sotsiaalsete organisatsioonide (nt indiviidide võrgustike) neid iseloomuomadusi, norme ja väärtusi, mis loovad kooskonnale tervikliku väljundi. Vastavalt Colemanile (1999) on sotsiaalne kapital, nagu kõik teised kapitalide vormid, produktiivne, võimaldades saavutada teatud eesmärke, mis selle olemasolu puudumisel, oleks võimatu. Erinevalt teistest kapitali vormidest, põhineb sotsiaalne kapital osaliste vaheliste suhete struktuuril. See ei paikne osalistes endis ega ka tootmise füüsilistes vahendites. Kuna eesmärgistatud organisatsioonidki võivad olla osalised (korporatiivsed osalised) nii, nagu ka indiviidid, võivad suhted korporatiivsete osaliste vahel luua sotsiaalset kapitali ka indiviididele (Coleman 1999). Grupp, mille sees eksisteerib laialdane usaldusväärsus ning laialdane usaldus, on võimeline saavutama märgatavalt enam, kui grupp, millel puudub sisemine usaldusväärsus ning usaldus (Coleman 1999).

Eesti Kultuurkapitali puhul on sotsiaalne kapital oluline mõiste järgnevalt:

Vastavalt Uphoffile (2000) väljendab sotsiaalne kapital oma mõjuvõimu nii inimeste ja gruppide omavahelisel kui ka inimese ja organisatsiooni vahelisel tasandil läbi kahe erineva sotsiaalse kapitali. **Struktureaalne** sotsiaalne kapital (Uphoff 2000) hõlbustab informatsiooni jagamist, kollektiivsed tegevusi, otsustusprotsessi vastavalt seatud rollidele, sotsiaalsetele võrgustikele ning teistele sotsiaalsetele struktuuridele, mis on paika pandud reeglite, protseduuride ning pretsedentide alusel. Kuna informatsiooni jagamine ning kollektiivsed tegevused võimaldavad saavutada kultuurivälja ühiseid eesmärke, sh tagada autonoomiat ning sõltumatust, on sotsiaalse kapitali funktsioon Eesti Kultuurkapitali tegevuse toetamine ning Eesti Kultuurkapitali tegutsemine strateegiliselt määratletud positsiooni alusel omakorda eeldus sotsiaalse kapitali suurendamisele.

St, et kui kultuuriväljal ning ka Eesti Kultuurkapitali sees on inimesed võimelised tegema koostööd ning ühiselt ja eesmärgistatult tegutsema, suudavad nad märgatavalt suurema tõenäosusega tagada selle, et Eestis eksisteeriks sõltumatu kultuuriväli kultuuri finantseerimiskanalina olemasolu tõttu. Strukturealse sotsiaalse kapitali puudumine omakorda viitab sellele, et informatsiooni ei jagata, kollektiivsed tegevused on raskendatud, otsustusprotsess ei toimi vastavalt rolliootustele, kollektiivselt kokkulepitud protseduuridele ning pretsedentidele (mis täna, tundub olevat objektiivne reaalsus). Kuivõrd kollektiivsed tegevused, informatsiooni jagamine on aluseks ka sümbolilise kapitali omamisele, aitab sotsiaalse kapitali omamine kaasa organisatsiooni legitiimsuse säilitamisele kultuurivälja sees.

Kognitiivne sotsiaalne kapital (Uphoff 2000) viitab jagatud normidele, väärtustele, usaldusele, hoiakutele ja uskumustele ning on eeltingimuseks strukturealsele sotsiaalsele kapitalile. Eesti Kultuurkapitali puhul tähendab see esiteks: eesti kultuurivälja ühist arusaama sellest, et kultuuriväli on majandusvälja suhtes vastupidistele väärtustele üles ehitatud ning just oma seaduspärasusi arvestades ühiskonna eksistentsi jätkuvuse seisukohast fundamentaalselt oluline. Kui majandusväljal tähendab ja tagab vastavalt Bourdieu'le müügiedu suure sümbolilise kapitali omamise, võib kultuuriväljal müügiedu tähendada hoopis allumist majandusvälja survele. Kuivõrd majandusvälja loogika lähtub kasumitaotlusest, omab kultuuriväljal sümbolilist kapitali see, kes on majandusliku kapitali omamise ning suurendamise suhtes ükskõikne, kuna vaid mittehuviatus (*disinterestedness*) turumehhanismidest võimaldab kultuurilise kapitali taastootmist.

Seetõttu tähendab kognitiivne sotsiaalne kapital ka kultuurivälja tunnustamist väliste struktuuride, sh ka poliitikaväljal toimijate poolt. Taoline tunnustus tähendab omakorda jagatud arusaama, et kultuur on tähtis ning ühiskonna eksistentsi seisukohast lähtuvalt sama oluline valdkond, kui seda on võimuväli ning majandusväli. Sellest tunnustamisest sõltub **kultuurivälja investeerimine** avalike vahendite kaudu võrdelises proportsioonis teiste väljadega.

Kuna sõltumatu kultuurivälja säilitamine eeldab riiklikku finantseerimist, saab sotsiaalse kapitali omamise kaudu kultuuriväli tagada oma sõltumatut eksistentsi ning stabiilsust. Stabiilsusena on siinkohal käsitletav järjepidevus, võime täita organisatsioonile selle loomisel seatud eesmärgid (missiooni), seeläbi ka võimet tagada vastavust ootustele, mis on vältimatuks eeltingimuseks organisatsiooni tegevusmandaadile ning seeläbi ka jätkuvusele. Sotsiaalset kapitali on võimalik sellest tulenevalt organisatsiooni eksistentsiaalse alusbaasina, kuna usalduskultuuri loomine on näide üldisemast protsessist, mille läbi kujundatakse ja kristalliseeritakse kultuure, sotsiaalseid struktuure, normatiivseid süsteeme, institutsioone, organisatsioone ning teisi makrosotsiaalseid üksusi (Sztompka 1999:119). Kuna organisatsiooniline järjepidevus omakorda lähtub organisatsiooni ajaloost on sotsiaalne kapital ka Eesti Kultuurkapitali tegevuskapital, kuna selle organisatsiooni loomine sai 1925. aastal võimalikuks tänu väga erinevate kultuuri eluvaldkondade koostööle ning mobiliseerumisele⁴¹.

Kuigi Eesti Kultuurkapitali idee algatajad olid kirjanikud, jõudis kapitali loomise idee Riigikoguni väga erinevate loomeliitude ning kunstitegelaste **koostöös**. “Sotsiaalse kapitali kontseptsiooni märgatav funktsioon ja väärtus süsteemis osalistele on sotsiaalse struktuuri sellised ressursid, mida nad saavad kasutada oma eesmärkide saavutamiseks.” (Coleman 1999:19) Seega: Eesti Kultuurkapitali seaduse vastuvõtmisega loodi sotsiaalne ressurss eesti kultuuri väga erinevate valdkondade ühisosaks ning koostööks, mis tagaks kultuurivälja huve tervikuna.

Seadusliku õiguse andmisega esitati ühtlasi organisatsioonile ootus seaduses sätestatud eesmärkidele vastata. Eesti Kultuurkapital loodi eesmärgiga tagada loovisikutele riiklikust poliitikast sõltumatu, kultuuri enese sisemistest toimimismehhanismidest lähtuv

⁴¹ Vt ptk 1.3

baasjulgeolekut tagav struktuur, mis kindlustaks kultuuritootmise võimalikkuse ning kultuuri järjepideva arengu.

Arvestades Kultuurkapitali loomise ümber toimunud debattide eksistentsiaalset alatooni, võib väita, et Kultuurkapitali loomise põhjus oli ennekõike seotud baasjulgeoleku tagamise küsimustega kultuuriväljal.

Kuna selle organisatsiooni loomine lähtub eeldusest, et eesti kultuurivälja kaitset (ka kaitset teistest väljadest) on võimalik tagada ning seda on võimalik teha läbi organisatsiooni, positioneerib Kultuurkapital end olemuslikult poliitilise surve ja loovisiku turumehhanismidest sõltumise vastu. Baasjulgeoleku tagamise kohustus institutsionaliseeris struktuuri, mis tegeleks sellega, et loovisik saaks üldse luua.

Mis teeb Eesti Kultuurkapitali positsiooni hetkel siiski äärmiselt raskeks on teadmine, et sotsiaalne kapital on kumuleeruva iseloomuga (Grootaert & Bastelaer 2001) ning sellest võib kõige rohkem see, kellel juba on seda kõige rohkem. Võib, väita, et Eestis on sotsiaalset kapitali kõige rohkem erasektoril ehk majandusväljal, kuna seal töötavad sotsiaalsed võrgustikud kõige paremini, taastoodavad end läbi pidevate investeeringute majandusväljal toimimist soodustavatesse võrgustikesse. Taoliste investeeringutena võib käsitleda investeeringuid inimkapitali, sh juhtide täiendkoolitusse läbi konverentside, seminaride (nt Pärnu Konverentside tegevus). Samuti võib taoliste investeeringutena käsitleda erasektori firmade koostööprojekte (nt Vaata maailma kui ühiskondlike muutuse strateegiline algatus; pankade koostöö Maksuametiga e-maksuameti projekti raames), võimet tagada organisatsioonide tegevuse mõtestamine (tagasisideuuringute tellimise võimalus: brändiuuringud, turu-uuringud), võimet investeerida ka teistesse ühiskonna väljadesse (kultuuri ja spordi sponsorlusprojektid) ning tagada majandusvälja ootustele vastamine ka seadusandlikul tasandil (suurimad poliitilise välja finantseerijad läbi investeeringute valmiskampaaniatesse on erasektori firmad). Seetõttu on tänaseks eesti majandusväli saavutanud sotsiaalses ruumis ka suurima sümbolilise kapitali, dikteerimaks välja dominantsust ning dominantsuse reproduktsiooni, tagades kõrgepalgalised ametikohad edukaimatele kõrgkoolilõpetajatele (st, et kvalifitseerutuima inimkapitali, tagamaks veelgi suuremat sotsiaalset kapitali) ning eesti keskmisest kõrgemad palgad ka inimestele, kes väljal aktiivselt toimivad.

Kultuurivälja sotsiaalne kapital on seoses üleminekuga turumajanduslikule ühiskonnale nõrgenenud: kui taasiseseisvumine oli suures osas võimalik just loomeringkondade sotsiaalse kapitali mobiliseerumisele, on majandusväli praeguseks hetkeks saavutanud juba niivõrd domineeriva positsiooni, et ka Eesti Kunstimuuseumi finantseerimist vaadeldakse eelkõige investeeringu tasuvuse terminites. Tudengite (kui akadeemilise välja, sealäbi ka kultuurilise välja esindajate) postkastis käib pigem Äripäev kui Sirp või Akadeemia. Õpetajate, õppejõudude, teadlaste ning kultuuritöötajate sissetulekud on võrreldamatud keskmise sissetulekuga majandusväljal. Eesti kultuurivälja sõltumatust ning autonoomiat mõtestavaid uuringuid ei ole seni läbi viidud, seevastu viib Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium läbi uuringut kultuuritarbimise kohta. Kollektiivseid tegevusi (sellisel määral ja sellises mahus), nagu neid viiakse läbi Eesti majandusväljal konverentside, seminaride ning foorumite näol, sisuliselt ei ole. Olgugi, et kultuuri säilitamist ning kultuurile võimaluste loomist on Alati peetud Eesti siseriikliku poliitika üheks prioriteediks, on sellest nüüdseks saanud vaid valimisloosung, kuna riigi kulutused kultuurile ületavad napilt 1%-i SKP-st.

Sellest tulenevalt võibki väita, et sotsiaalne kapital läbi nende inimeste rahulolu, kes andsid organisatsioonile tegevusmandaadi, on Kultuurkapitali fundamentaalne tegevuskapital.

2.2 Sotsiaalne kapital, usaldus ja ekspertsüsteemid

Eelnevale tuginedes võib küsida, **miks tänapäeva ühiskondades eksisteerib vajadus tugineda oma tegevuses sotsiaalsele kapitalile** ning miks eksisteerib tänapäeva ühiskondades vajadus usaldada ning vajadus usaldada riiklikke institutsioone, sealhulgas ekspertsüsteeme?

Kuivõrd eelnevas käsitleti Eesti Kultuurkapitali kultuurivälja esindava organisatsioonina, võib küsida ka seda, milline on organisatsiooni suhe ühiskondlike muutustega? Kuivõrd on (post)moderniseerumisega seonduvaid protsesse võimalik võtta töö implitsiidsete eeldustena? Järgnevalt tuuakse välja põhjendused, miks on sotsiaalteaduslikes uuringutes hakatud aina enam analüüsima sotsiaalseid protsesse, mille mõju on silmaga otseselt nähtamatu ning raskesti mõõdetav, ning mis kaudselt mõjutavad kogu ühiskonda, sh kultuurivälja. Tuuakse

välja usalduse roll kaasaegsetes ühiskondades, ekspertsüsteemide tähtsuse ja sotsiaalse kapitali tähtsuse tõusu põhjused. Eesti kultuurivälja ei käsitleta mitte eraldiseisva ühiskonnana, vaid ühiskonna orgaanilise osana. Sellest tulenevalt lähtutakse järgnevas eeldusest, et kõik väljatoodu mõjutab ka Eesti Kultuurkapitali toimimist.

Ekspertsüsteemide tähtsuse tõus seoses aja- ja ruumisuhete diferentseerumisega

Peaasjalikult on sotsiaalse kapitali tähtsus selgitatav transformatsioonist tulenevate protsessidega, sh kultuurilise nihkega (Inglehart 1997) postmodernistlike väärtuste suunas. Kõige laiemas plaanis on sotsiaalse kapitali ning usalduse tähtsus lahtimõtestatav seoses sellega, et post-traditsionaalse, dünaamilise ühiskonna puhul on inimeste- ning organisatsioonidevahelised suhted võrreldes traditsioonilise ühiskonnamudeliga muutunud märgatavalt keerukamaks, kuna transformatsiooni tõttu on aja ning ruumi suhe diferentseerunud. Aja ning ruumi omavahelise suhte diferentseerumine tähendab muutust ühiskonnas, mille kohtaselt sünkroonsus ajas ei pruugi tähendada enam sünkroonsust ruumis. (Giddens 1990). Aja ja ruumi eraldumine on tänapäeva ühiskonnas muteerunud nende taaskombineerumiseks sotsiaalses aktiivsuses: ruumiline kohalolek ei ole enam tingimata nt koostöö eeltingimuseks. Koostöö eeltingimuseks on hoopis **võime omada täielikku informatsiooni**. “Usaldus on vahend tunnetamiseks teiste inimeste vabadusi: peamine usalduse dispositsioon ei ole mitte võimu, vaid informatsiooni puudumine.” (Giddens 1990: 33), mis omakorda viitab keskkonna suurenenud riskikapitalile: See omakorda viitab taaskord sellele, et traditsioonile leitud aseaine – usaldus – eeldab teatud ebakindluse olemasolu. Usaldades võetakse risk oma kindlustunne tagada, või teisalt: ebakindlust suurendada. Kuna usaldus on aja ning ruumisuhete diferentseerumisest lähtuvalt seotud mittekohalolekuga samas aja- ning ruumipunktis, on usaldus alati seotud usaldusväärsete (*reliable*) ja kindlustunnet suurendavate suhetega ajas ning ruumis (Giddens 1990:100). Seetõttu üritavad inividid enamikel juhtudel vahet võimaluste ja ohtude vahel vähendada usaldades teisi, institutsioone ja süsteeme.

Usaldus ekspertsüsteemidesse kui võimalus vähendada keskkonna määramatust

Vastavalt Giddensile (1990) mõjutab lisaks aja- ja ruumisuhete diferentseerumisele kaasaegse ühiskondliku keskkonna ebamäärasust “lahtikiskuvate” ehk “lahtiistutavate” (*disembedding*) mehhanismide areng. Taoliste mehhanismide areng on loonud aluse ka usalduse suurenevale tähtsusele.

Lahtiistutavate mehhanismide all on Giddens (1990) silmas pidanud nende mehhanismide arengut, mis tõstavad sotsiaalse aktiivsuse välja nende lokaliseeritud keskkonnast, reorganiseerides sotsiaalseid suhteid läbi volitatud usalduse üle suurte aja-ruumi vahemaade (nt ekspertsüsteemid).

Warreni (1999) kohaselt võimaldab volitatud usaldus spetsiifilistesse institutsioonidesse, nende esindajatesse ja võimukandjatesse individidel oma ressursside paigutusel keskenduda aktuaalsetele teemadele nende elus. Vastavalt Giddensile (1990) on taolisteks spetsiifilisteks institutsioonideks ekspertsüsteemid. Kuna ka Eesti Kultuurkapital on oma olemuselt ekspertsüsteem, tähendab see organisatsiooni sihtrühmadele ehk loovisikutele taoline volitatud usaldus võimalust tegeleda loominguga.

Hardini (1999) kohaselt tähendab näiteks lause “ma usaldan sind mingis küsimuses” seda, et indiviidil on head põhjused uskumaks, et teine indiviid või organisatsioon tegutseb tema huvides, respektides seda, mida indiviid teeb, sest teisel indiviidil või organisatsioonil on on head põhjused selle tegemiseks - põhjused, mis baseeruvad indiviidi huvidel. Eesti Kultuurkapitali analüüsides saab Hardini definitsioonist lähtudes seetõttu väita, et Kultuurkapitali taotlejad proovivad läbi taotluste esitamise maksimeerida oma huvide määra, olles samal ajal usaldanud ekspertsüsteemi iseene parimatest huvidest lähtuvalt enda üle otsustama. Ekspertsüsteemi eesmärk omakorda on tagada parim huvide rahuldatus, millest tulenevalt võibki väita, et suhe ekspertsüsteemidesse põhineb alati usaldusel.

Millele usaldamise vajadus tugineb?

Usaldus, ontoloogiline turvalisus ja asjade ning oma tegevuse jätkamise võimalikkuse tunnetamine tugineb inimeste primitiivsele usule (Giddens 1999:97) ning seostub kogemusega tuttavast sotsiaalsest ning materiaalsest keskkonnast, mis omakorda viitab rutiinile ning traditsioonile. Kui taoline traditsioon ning rutiin purustatakse, kannatab ka inimese psühholoogiline turvatunne ning tekib hirm oma tegevuse jätkamise võimalikkuse suhtes. Ekspertsüsteeme usaldatakse, kuna inimese eksistentsiaalse turvalisuse alustalad ei ole tänapäeva ühiskonnas enam kindlad. Seega põhineb **esiteks usalduse tähtsus** inimeste soovil kindlustada keerulises keskkonnas oma **baasjulgeolekut**. Vastavalt Giddensile on eksistentsiaalne turvalisus kõige olulisem vorm kindlustundest. Ontoloogiline turvalisus on seotud olemisega, maailmas olemisega, identiteedi jätkuvusega, kindlustundega, mis põhineb

inimest ümbritseva sotsiaalse ja materiaalse keskkonna jätkuvusel. (Giddens 1990).

Teiseks põhineb usalduse tähtsus inimeste soovil vähendada keerulises keskkonnas toimimisega seonduvat **ebakindlust**. Vahet võimaluste ja ohtude vahel vähendatakse usaldades teisi, institutsioone ja ekspertsüsteeme. Usaldades ekspertsüsteeme lihtsustatakse kompleksust. Seega: usaldades vähendatakse ebakindlust ning suurendatakse oma võimet ümbritsevat keskkonda hallata.

Giddensi (1990) poolt väljatoodud modernse ühiskonna dünaamilisuse põhjuste jada võib kindlasti jätkata. Selge on see, et kaasaegne ühiskond on kompleksne, kaasaegne inimene sellest kompleksusest lähtuvalt haavatav, kuna modernse inimese toimetulekut keskkonnaga võib lahti harutada lähtuvalt sellest, **kui hästi ta haldab end ümbritsevat keskkonda**. Keskkonna haldamine, nagu järeldub ka kõigest eelnevalt väljaöeldust, ei ole siiski vaid üksikindiviidi kohustus. Selleks, et indiviid suudaks kaasaegses maailmas, sulandumata või eksimata postmodernistlikku fluidumisse, on olulised kõigi sotsiaalsete ning ka institutsionaalsete struktuuride koordineeriv ning toetav roll olulisem, kui kunagi varem.

Ka Eesti Kultuurkapitali roll loovisikut ümbritseva keskkonna määramatuse vähendamisel on seetõttu fundamentaalne – proovides tagada loovisiku tegevusautonoomiat, aidatakse tal end kindlustada ka teiste väliste ning määramatute kaasaegse ühiskonna paramamatuste eest. Eesti Kultuurkapitali võib eelnevast lähtudes käsitleda kui ekspertsüsteemi selle kõige puhtamas tähenduses, kuna tegemist on ekspertkomisjonidest koosneva organisatsiooniga. Kuna ka Eesti Kultuurkapitali saab käsitleda ekspertsüsteemina, võib väita ka seda, et Kultuurkapitali ekspertkomisjonid on loodud kontrollmehhanismina loovisikut ümbritseva määramatuse vähendamiseks.

2.3 Usaldus kui ootuse süsteem

Kuivõrd kultuurivälja sotsiaalne kapital on märgatavalt väiksem sotsiaalsest kapitalist majandusväljal, võib väita, et Eesti Kultuurkapitali väljakutse ekspertsüsteemina seisneb läbi kultuurivälja kaitsemehhanismide ülesehitamise sotsiaalse kapitali ning seeläbi ka sümbolilise kapitali suurendamises, kuna vastupidisel juhul allub kultuuriväli majandus- ja poliitikavälja loogikale. Kuna eelnevalt oli välja toodud, et üheks taoliseks

kaitsemehhanismiks on sotsiaalne kapital, mõtestatakse järgnevas sotsiaalse kapitali olemust lahti.

Vastavalt Sztompkale (1999) ja eelnevalt välja toodud sotsiaalse kapitali teooriatele on usaldus sotsiaalne suhe, mis baseerub teiste inimeste tegude instrumentaalsetel, ratsionaalsetel ja moraalsetel suhetel ning kohustusel seada kollektiivsed huvid võrdväärsele positsioonile individualistlike huvidega. Usaldus on kõvade ja pehmete ootuste süsteem, igasuguste sotsiaalsete suhete tasandil ka suhte kvaliteet. Usaldus pole mitte ratsionaalselt kalkuleeritud orientatsioon ega psühholoogiline kalduvus, vaid kultuuriline reegel – sotsiaalne fakt (Durkheim 1964), ühiskonna omadus, mille kohaselt reprodutseerib kooskond pidevalt usaldust nõudvaid reegleid, tajub neid ühiskonnasiseselt ja –väliselt ning avaldab pidevat survet olukordades, millele usaldust laiendatakse või vastupidi: ei laiendata (Sztompka 1999).

Olgugi, et usaldust on võimalik lahti mõtestada nii väljadest kui ka ühiskonna erinevatest struktuuridest (sh institutsioonidest, sh Eesti Kultuurkapitalist) lähtuvalt, usaldatakse vastavalt Sztompkale (1999) siiski alati **inimesi**. “Institutsionaalse usalduse puhul – näiteks valitsusse – usaldame me neid, kes loovad valitsuse konstitutsionaalse raamistku, neid, kes tegelikult teostavad valitsuse funktsioone, ning neid, kes valitsuse tegevust analüüsivad ning toetavad.” (Sztompka 1999:46). Ka Hardini (1999) sõnul ei saa siiski usaldust käsitleda kui otsest usaldust institutsioonide või valitsuse vastu. Temagi käsitluses saab usaldus eksisteerida vaid konkreetsete inimeste vastu.

Ootused, mida esitatakse süsteemis toimivatele inimestele võib vastavalt Sztompkale (1999:53) jagada järgnevalt:

1. Instrumetaalsed ja ratsionaalsed ootused (instrumentaalne usaldus):

regulaarsus: korrastatus, sidusus, järjepidevus, järjekindlus, püsivus

mõistlikkus: põhjendatus, argumenteeritus

efektiivsus: kompetentsus, järjekindlus, distsipliin, korralik esitus, tõhusus.

2. Moraalsed ootused (moraalne usaldus):

moraalne vastutustunne - ootus, et inimesed on moraalselt vastutustundlikud

humaansus - ootus, et inimesed on teineteise vastu head

ausus ja otsekohekus - ootus, et teised inimesed on ausad, otsekoheked

õiglus - ootus, et teised inimesed on õiglased ja korralikud

3. Leppekäitumise ootus (leppeusaldus, aksioloogiline usaldus):

omakasupüüdmatust

representatiivsed aktid

heatahtlikkus ja heldekäelisus (abi)

Usalduse “kõvad” ootused on instrumentaalsed. Usalduse “pehmed” ootused on leppelised ja aksioloogilised (Sztompka 1999:54).

Elujõulist ühiskonda ei käsitle Sztompka (1999) mitte huvide koalitsiooni, vaid kui moraalsete sidemetega seotud kooskonda. Kusjuures moraalsuse all on Sztompka silmas pidanud viisi, kuidas inimesed teineteisega suhestuvad, kuna see määrab ära õiged, kohased ning kohustuslikud suhted, tuginedes oodatud käitumises (*expected conduct*) **pigem väärtustele kui huvidele**. St, et kooskond tugineb pigem eetilistele harjumustele ning vastastikustele moraalsetele kohustustele (Fukuyama 1995:7). Kuna eelnevas toodi välja põhjused, miks Eesti Kultuurkapitali saab käsitleda kultuurivälja kaitsemehhanismina, võib küsida, milline on sel juhul Kultuurkapitali ette seatud oodatud käitumise kohustus?

2.3.1 Usalduse olemasolu tähtsus eesti kultuuriväljal

Usaldusel on vastavalt Sztompkale (1999) neli sotsiaalse loomise eeldust: (*social becoming of trust*). Usalduse sotsiaalse loomise eelduste all on mõistetud neid protsesse, mis võimaldavad usaldust ühiskonnas taastoota, on sellele eelduseks.

1. Sotsiaalsete protsesside liikumapanevaks jõuks on inimeste individuaalsed ja kollektiivsed tegevused, otsused ja valikud, mida tehakse eksisteerivas süsteemis sotsiaalset praktikat loovad tegevused on selles tegutsejate omadused, mis on kombineeritud struktuuride omadustega.
2. Olemasolevat sotsiaalset praktikat loovad sündmused on süsteemis tegutsejate omadused, mis on kombineeritud olemasolevate struktuuridega.
3. Strukturaalset konteksti ja võimalusi, mida see pakub, kujundab ja kujundab ümber olemasolev praktika; strukturaalne kontekst ja võimalused on senise tegevuse jätkuvad tulemused.

4. Mineviku praktika strukturealsed tulemused saavad tulevikupraktika tingimusteks, on strukturealseks ressursiks.

Seega: minevikus eksisteerinud ning ka olevikus kehtiv normatiivne kliima mõjutab inimeste usalduslikku panust (seeläbi ka võimalust tagada organisatsioonide jätkusuutlikkus) kas positiivses või negatiivses suunas. Usalduskultuur on ennast taastotev süsteem: Kui usaldus leiab kinnitust – usaldus tasub end ära, tekitatud usaldus saab tagasiside –, siis protsess loob usalduskultuuri. Vastupidisel juhul loob protsess usaldamatuse kultuuri ja seeläbi komplitseerib organisatsiooni võimet tagada esiteks oma jätkusuutlikkus ning järjepidevus ning teiseks: tagada vastavus oma eesmärkidele. Seetõttu on eksistentsiaalsel turvalisust tagavaks faktoriks usaldus.

Kultuurivälja eksistentsiaalse turvalisuse tagamise kohustus institutsionaliseeris seadusega struktuuri, mis tegeleks sellega, et loovisik saaks üldse luua, et Eestis eksisteeriks sõltumatu kultuuriväli. Kuna Eesti Kultuurkapital ühendab endas võimaluse kultuurivälja huve tervikuna kaitsta, seadusega tagatud sissetuleku ning kultuurilise kapitali inimkapitali näol, kellele on antud õigus sõltumatult jagada ümber sümbolilist kapitali (määratledes seeläbi eesti kultuuri jaoks hea ning õige), on organisatsiooni oodatud käitumisena seetõttu käsitletav eesti kultuurivälja eksistentsiaalse turvalisuse ootusele vastamine. Eelnevalt tulenevalt võib väita, et kui ootustele ei vastata, pole Eesti Kultuurkapitali lubadus tagada Eestis sõltumatu kultuurivälja eksistents olnud eesmärgipärane ning usaldus pole end õigustanud. Ootusele vastamine sealjuures ei tähenda vaid seaduslikku legitiimsust, kuna seadus on vaid raam, mis organisatsiooni loomisel oodatud käitumise institutsionaliseeris. Legitiimsus tähendab ka sotsiaalset legitiimsust nende inimeste, st loomesfääri, silmis, kes andsid organisatsioonile tegevusmandaadi. Seega on usalduse õigustamine ning ootustele vastamine elementaarne eeldus nii organisatsiooni kui ka autonoomse kultuurivälja olemasolu säilimisele.

Kui ühiskondliku rühma liikmetel on alust eeldada, et teised käituvad ootuspäraselt ja ausalt, hakkavad nad üksteist usaldama. (Fukuyama 2001:28).

Vastavalt Uslanerile (2001) aitab üldistatud usaldus (usaldus riiklike ja sotsiaalsete institutsioonide vastu, sh ka Eesti Kultuurkapitali kui ekspertsüsteemi vastu) mitte ainult tagada baasturvalisust, vaid aitab üles ehitada laiaulatuslikke, kompleksseid ja omavahel seotud sotsiaalseid võrgustikke ning institutsioone (Uslaner 2001), seega ka riiki ja riigiinstitutsioone ning Eesti Kultuurkapitali. Kuivõrd Kultuurkapitali käsitleti kultuurivälja

kaitsemehhanismina, **aitab investeerimine kaitsemehhanismidesse tagada paremaid tingimusi eesti kultuuriväljale tervikuna.**

Heaolu ega ka interpersonaalne altruistliku usalduse (Mansbridge 1999:17) loomine kultuuriväljal ei saa kindlasti olla omaette eesmärk, lähtuvalt selle välja toimimismehhanismidest, kuna altruistlik usaldus võib kahandada väljal osalejate võimet hinnata oma riske võistluses tunnustuse eest. Kuid kultuuriväljal saab kindlasti olla eesmärgiks institutsionaalse usaldusvääruse saavutamine.

2.3.2 Usalduse tekkemehhanism

Siinkohal tuuakse välja usalduse ning ühtlasi ka ontoloogilise turvalisuse alustalad ehk makrosotsiaalsed eeldused (Sztompka 1999: 122), mis on aluseks Eesti Kultuurkapitali rolliootustele vastamise või mittevastamise lahtimõtestamisel ning mis seavad rolliootustele mittevastamisel korral Eesti Kultuurkapitalile väljakutse neile tingimustele vastata.

1. Normatiivne sidusus (*normative coherence*)

Normatiivne sidusus tähendab, et inimest ümbritseva normatiivse süsteemi erinevad osad toimivad üksteise suhtes samasuunaliselt, süsteemi erinevad osad toimivad ühises seoses. Normatiivne sidusus toob kaasa ühiskonda koos hoidvate regulatsioonide ühtluse, mis on vastastikuste ootuste reeglistatud alus. Mõiste on tugevalt seotud eksistentsiaalse turvalisuse (olemise algstruktuuride turvalisuse) mõistega, sest kui inimene tunneb, et tegutseb maailmas, kus valitseb ettemääratus, võib ta usaldada, et nt riik kui fundamentaalne institutsioon on loodud selleks, et tagada tema eksistentsiaalset turvalisust.

Normatiivse sidususe vastandiks on normatiivne kaos, mis viitab ootustele mittevastamisele, reeglite puudumisele. Normatiivne sidusus on seevastu inimest ümbritseva maailma ebastabiilsuse tingimustes eelduseks sellele, et usalduslik panus saaks üldse tekkida.

Normatiivse sidususena võib Eesti Kultuurkapitali kontekstis kõige üldistatumalt käsitleda organisatsiooni võimet tagada kultuuri sisemistest printsiipidest lähtuv sümbolilise kapitali ümberjagamine jagamine nii, et ka organisatsioon ise omab seejuures sümbolilist võimu, õigust toimida autonoomselt. Kuna normatiivne koherents on seotud olemusliku turvalisuse mõistega, ettemääratusega, tunnetusega, mis põhineb maailma ning asjade jätkuvusel, tähistab normatiivne koherents **kultuurivälja kollektiivselt jagatud teadmist oma jätkuvusest ja**

oma võimet tagada kultuurivälja esindava organisatsiooni autonoomse kultuurivälja eksistents (tagada kultuurivälja sümbolilise kapitali tunnustatus majanduslikul ja poliitilisel väljal). Normatiivse sidususena saab samuti käsitleda organisatsiooni ette avalikult seatud ootusi, sh avalikult teadaolevate otsustuskriteeriumide (otsuste aluseks olevate normide) olemasolu, mis tagab rahade sihipärase ning õiglase ümberjagamise. Eesti Kultuurkapitali normatiivset koherentsust võib selles kontekstis defineerida ka eesti kultuurivälja ning avalikkuse ühise arusaamana sellest, et kultuur on tähtis ning ühiskonna eksistentsi seisukohast lähtuvalt sama oluline valdkond, kui seda on poliitikaväli ja majandusväli.

2. Sotsiaalse korralduse stabiilsus (*Stability of social order*)

Sztompka (1999:122) järgi loob sotsiaalse korralduse stabiilsus tingimused selleks, et usaldama hakkamise tõenäosus oleks ühiskonnas võimalikult kõrge. Sotsiaalse korralduse stabiilsus seostub tugevalt traditsiooni ja identiteedi mõistega. “Traditsioon loob aluse baasusalduseks, mis on identiteedi jätkuvuse aluseks, mis on omakorda usaldussuhete juhtmehhanism.” (Giddens 1994. Sztompka 1999:123). Kuna post-traditsionaalses maailmas on muutunud nii tava- ja harjumuspärane sotsiaalne korraldus kui ka sellele tuginev identiteet väga kiiresti, näitab see sotsiaalse korralduse ebastabiilsust, pidevat muutumist. Kuna need muutused pole olnud ettearvatavad ega ka seaduspärased, ei ole olnud tagatud ka sotsiaalse korralduse stabiilsus, kuna just ettearvatavus ja seaduspärasus teevad muutused stabiilseks.

Sotsiaalse korralduse stabiilsuse all võib käesolevas töös käsitleda Eesti Kultuurkapitali kui kultuurivälja esindava organisatsiooni võimet tagada kultuuriväljal **järjepidevus**. Sotsiaalne korraldatus on siikohal käsitletav kui **loovisiku staatus** ühiskonna hierarhiate (klassisuhete) struktuuris. Kuivõrd Eesti Kultuurkapital mängib läbi loovisikute rahastamise hierarhilise positsiooni määratlusel rolli juba vastavalt seadusele, saab sotsiaalse korralduse stabiilsuse tagamist pidada üheks Eesti Kultuurkapitali funktsiooniks. Vastavalt Bourdieule (1993:38) positsioneerub kultuuriväli ühiskonna hierarhiavälja ülemises kolmandikus. Juhul kui sotsiaalse korralduse stabiilsus poleks tagatud, langeks kultuuriväli hierarhiatevälja alumisse kolmandikku (see tähendaks, et loovisikutest saaksid vaimse eliidi asemel ühiskonna heidikud).

3. Sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvus (*transparency of social organization*)

Sztompka räägib sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse teguri all peamiselt informatsiooni kättesaadavusest riiklike süsteemide funktsioneerimise, efektiivsuse ja

saavutuste/läbikukkumiste, otsuste motiivide ja põhjenduste osakaalu raamistikus. Usaldusliku panuse võimalikkust peaks siiski käsitlema integreeritult eelnevalt väljatoodud protsesside rolli analüüsiga. St, et usaldust mõjutab mitte ainult riiklike süsteemide funktsioneerimise läbipaistvus, vaid sotsiaalse organisatsiooni arusaadavus kõige laiemas mõttes – arusaam sellest, mida ja miks tänapäeva inimene teeb. Sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse vastandiks on salastatus, arusaamatus, hämarus, seega ka ähmasus selle osas, kuidas toimivad normatiivset sidusust tagavad mehhanismid. Kuna traditsionaalses ühiskonnas põhines usalduse aseaine – traditsioon ning rutiin – vertikaalsel autoriteedil, on post-traditsionaalses ühiskonna sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse peamiseks probleemiks just see, et usaldus ei põhine enam autoriteedil, vaid koostööl ja läbipaistvusel.

Sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvust võib Eesti Kultuurkapitali kontekstis defineerida Eesti Kultuurkapitali sihtgruppide kognitiivse sotsiaalse kapitalina: eesti kultuurivälja (Eesti Kultuurkapitali taotlejate) ning ka eesti võimuvälja **ühise arusaamana** sellest, kultuur on tähtis ning ühiskonna eksistentsi seisukohast lähtuvalt sama oluline valdkond, kui seda on poliitiline ning majandusväli. Seetõttu tähendab sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvus Eesti Kultuurkapitali kui kultuurivälja esindava organisatsiooni kontekstis sihtgruppide **arusaama** ja teadmist **organisatsioonilise praktika protseduurist**, tehtud valikute **õigsusest ning õiglusest**, otsuste alustest (prioriteetidest ja kriteeriumidest).

4. Keskkonna(ga) tuttavolek-tuntus (*Familiarity of the environment*)

Keskkond hõlmab Sztompka käsitluses elavikku (*life-world*), läbielatud maailma. Kui elavik on püsiv ja vastab üldisemale keskkonnale, siis on ta tuttav ja loob soodsa pinnase kindlustundeks.

Tuttavoleku-tuntuse makrosotsiaalse teguri puhul mängivad post-traditsionaalses maailmas käesoleva töö uuringuobjektist lähtuvalt olulist rolli peamiselt kaks valdkonda: poliitilise korra muutumine ning ühtlasi ka plaanimajanduse üleminek turumajandusele. Kuivõrd Eesti on transitsioonis läbinud kolm faasi (Lauristin & Vihalemm 2002:18) ning keskkonnaga tuttavolek seondub ühtlasi ühiskondlike struktuuriliste lühi- ja pikaajaliste muutustega, saab väita, et transitsioon on mõjutanud kõiki ühiskonnas toimivaid välju.

Kõik transitsiooniga seonduvad protsessid on olnud olulisteks makrosotsiaalseteks mõjutajateks üleüldisemate sotsiaalsete protsesside raamistikus, kuid ka usaldus/usaldamatus

on nendest väga tugevalt mõjustatud. Keskkonnaga tuttavoleku vastandiks on keskkonna harjumuspäratus, millega kohanemine tähendab ebakindlust ning seetõttu ka suuremat kindlusenõuet.

Keskkonnaga tuttavoleku all võib Eesti Kultuurkapitali kontekstis silmas pidada loomesfääri läbielatud maailma püsivust ning selle vastavust üldisemale keskkonnale. Eesti Kultuurkapitali kontekstis mõjutavad keskkonnaga tuttavolekut kõik ühiskonda läbistavad struktuuralsed protsessid, kuigi kultuurivälja tegevust Eestis on kõige rohkem mõjutanud turumajandusliku ühiskonna teke (sh kaubastumine, kommunikatsioonitehnoloogiate areng, mis on muutnud nii kunstitegemise vormi kui viisi), mis on võimaldanud küll loomevabadust sel määral, et riiklik ideoloogia loometegevust enam sisuliselt ei piira, kuid turumajanduslik ühiskond mõjutab loometegevuse sisu, küsides, kuivõrd on võimalik loometegevuse tulemust mõõta.

Seetõttu võib keskkonnaga tuttavoleku teguri all mõista Eesti Kultuurkapitali rolli keskkonna määramatuse vähendamisel ning hinnanguid sellele, kuivõrd Eesti Kultuurkapital seda täna suudab.

5. Istitutsioonide ja inimeste vastutus- ja aruandekohustuslikkus (*Accountability of other people and institutions*).

Institutsioonide ja teiste inimeste vastutuskohustus ja aruandekohustuslikkus tähendab Sztompka mõistes valmisolekut vastutada ning oma vastutust nii avalikult kommunikeerida kui ka luua võimalused vastutuse täitmisele vastamise määra hinnata. Vastutus- ja aruandekohustuslikkuse vastand on omavolitsemine ja vastutustundetuse. Vastutus- ja aruandekohustuslikkus väljendub ligipääsetavate ning hästi töötavate mehhanismide süsteemi olemasolus, mis loovad ootustele vastamise hindamist ning kontrolli. Nende mehhanismide olemasolu korral on süsteemi kuritarvitamise oht minimaalne ning protseduuride regulaarsus garanteeritud. Institutsioonide ja inimeste vastutus- ja aruandekohustuslikkusena võib käsitleda seega nii neid mehhanisme, mis tagavad organisatsiooni eesmärkidele vastamise kontrolli. Sellistena on käsitletavad nii need institutsioonid, kes seaduse alusel organisatsioonide tegevust kontrollivad (*agencies of accountability*), milleks on nt Riigikontroll, kui ka organisatsiooni kommunikatiivsust. Kommunikatiivsus ei ole pelgalt avalik kommunikatsioonitegevus, kuid siinkohal saab seda selles võtmes käsitleda põhjusel, et organisatsioonide kommunikatsioonitegevus võimaldab inimestel olla teadlik oma õigustest

ning sellest, millised kohustused ja funktsioonid organisatsioonidel inimeste jaoks eksisteerivad .

Institutsioonide ja inimeste vastutus- ja aruandekohustuslikkus tähendab Eesti Kultuurkapitali puhul strateegilist ning **teadlikult juhitud ja praktiseeritud kommunikatsioonitegevust**, mille eesmärgiks on ühiskonna erinevate väljade kollektiivselt jagatud arusaam Eesti Kultuurkapitali väärtusest kultuurivälja kaitsemehhanismina. Eesmärgistatud kommunikatsioonitegevus eeldab omakorda läbipaistvust ning põhjendatuses ka kõigis organisatsiooni tegevuspraktikates: otsustusprotsessis ja avalikes kommunikatsioonikanalites.

Kõigist eelnevalt väljatoodud usalduse makrosotsiaalsetest eeldustest lähtuvalt on võimalik analüüsida ka usaldust kui Eesti Kultuurkapitali tegevuskapitali.

Normatiivne koherents, sotsiaalse korra stabiilsus, sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvus, keskkonnaga tuttavolev, institutsioonide ja inimeste vastutus- ja aruandekohustuslikkus on eelduseks sellele, et usaldus Eesti Kultuurkapitali saaks üldse tekkida ning seda saaks sotsiaalse kapitalina kasvatada organisatsiooni toetavaks näitajaks.

2.4 Usalduse objektid

Kuna usaldus on vastavalt Sztompkale (1999) alati suunatud objektidele, tuuakse siinkohal välja nii primaarsed, sekundaarsed kui ka kombineeritud sihtmärgid, kuigi viimased baseeruvad siinkohal välja toodud primaarsetele sihtmärkidele. Sekundaarsete ja kombineeritud usalduse sihtmärkide puhul on oluline, et need on tuletatavad primaarsetest usalduse objektidest.

Usalduse primaarsed objektid

Usalduse primaarseteks sihtmärkideks nimetab Sztompka (1999) oma käsitluses neid usalduse objekte, mis mõjutavad süsteemi kui terviku usaldusväarsust kõige otsesemalt. Sellistena käsitleb Sztompka inimesi ning institutsioone, mille raames inimesed tegutsevad. Inimeste usaldus on peamiselt suunatud **teiste inimeste** vastu, sh ka inimgruppide vastu, kellega neil pole otsest kontakti, kuid keda nad mingi informatsiooni põhjal usaldavad. Seega kuuluvad siia kategooriasse nii **usaldus inimestesse** (nii tuntud kui meediumite vahendusel tuttavaks

saanud inimestesse – **virtuaalne personaalne usaldus**) kui usaldus sotsiaalsetesse gruppidesse (**sotsiaalne usaldus**). Sztompka (1999) käsitles tähendab see usaldust “usalduse ringidesse” (ingl. k. *radius of trust*, Fukuyama, 1995) kuuluvate inimeste vastu. Interpersonaalne ja sotsiaalne usaldus erinevad intiimsuse määra, läheduse ja objekti suuruse mõistes. Kõige kitsam usalduse ring hõlmab perekonda ja sõpru; kõige laiem ring jälle tundmatuid teisi – kõiki ühiskonna liikmeid.

Kui usaldus pole enam usaldus konkreetsete inimeste, vaid abstraktsete sotsiaalsete institutsioonide vastu, on tegemist sotsiaalse usaldusega. Sotsiaalse usalduse puhul on oluline ka **sotsiaalsete kategooriate** mõiste, sest usalduse või usaldamatuse teguriteks võivad olla nii sugu, vanus, rass, etniline kuuluvus, rikkus, sotsiaalsed rollid kui ka religioon, mis võivad tekitada mingis kultuurikontekstis kas *prima facie* usaldust või *a priori* usaldamatust.

Analüüsid organisatsioone, on kõige suurema kaaluga usaldus protseduuridesse ehk **protseduuriusaldus**. Sztompka käsitles on protseduuriusaldus usaldus, mis põhineb teadmisel institutsionaalsest praktikast või protseduuridest, mis omakorda baseeruvad usaldusel, et taolised protsessid või praktika tagavad parima tulemuse. Näiteks usaldatakse teadust, sest usutakse, et see on parim meetod jõudmaks tõeni; samuti usutakse, et usaldus demokraatlikesse protseduuridesse on parim võimalus tagada populatsiooni suurimate gruppide huvide rahuldamist, leida ratsionaalseid lahendusi konfliktsete huvide raamistikus.

Käesoleva töö uuringuobjektidest lähtuvalt on kõige olulisem **tehnoloogiliste süsteemide usaldus** ehk usaldus abstraktsete süsteemide, sh ekspertsüsteemide vastu (Giddens 1990)⁴² Tehnoloogiliste süsteemide usaldus hõlmab süsteeme, mis organiseerivad suurt osa materiaalsest ja sotsiaalsest keskkonnast (telekommunikatsioonid, energiasüsteemid, vesi, transport, arvutivõrgud, börsid, ekspertkomisjonid). Tehnoloogiliste süsteemide usaldus tekib, kuna süsteemid enamasti tagavad oma eesmärgi, olgugi, et nn tavakasutajale on siiski nende mehhanismide sisu osaliselt krüpteeritud.

Usaldus võib olla suunatud ka **kaupade** ja **teenuste** vastu - usaldus siinkohal võib olla suunatud kõige üldisemalt teatud **tüüpi** toodetele.

⁴² Vt ka usalduse kombineeritud objektid

Vastavalt Sztompkale saab usaldada ka üldisi **sotsiaalseid väärtusi**, sotsiaalset korda, režiimi ning selle režiimi poolt loodud **institutsioone** mida usaldatakse eeldusel, et need tagavad eksistentsiaalse turvalisuse.

Kõige abstraktsem usalduse objekt on **usaldus sotsiaalsete süsteemide, sotsiaalse korra või poliitilise režiimi** vastu. Taoline usaldus on kõige orgaanilisemalt seotud legitiimsuse mõiste, eksistentsiaalse turvalisuse ning identiteedi säilivuse ootusega.

Usalduse sekundaarsed objektid

Usalduse sekundaarseteks sihtmärkideks nimetab Sztompka neid sihtmärke, mis kujundavad arusaama usalduse primaarsetest sihtmärkidest, kuid ei tulene süsteemi seest, vaid väljast. Sekundaarseteks sihtmärkidest saab pidada neid **infoallikaid**, mis loovad usaldust usalduse primaarsete objektide suhtes ning saavad seeläbi ise usalduse või usaldamatuse objektideks. Sekundaarseteks sihtmärkideks on nii ajakirjandus kui ka allikad, mille roll riiklikus süsteemis on tagada korda, hinnata, kritiseerida, nõuda vastavust seadustele ehk kohtud, Riigikontroll ning meedia. St, et selleks, et toota objektiivset ning tõsiseltvõetavat hinnangut usalduse primaarsete sihtmärkide suhtes, peab usalduse sekundaarne sihtmärk ise olema usaldusväärne.

Usalduse kombineeritud objektid

Igapäevapraktikas kasutatakse usalduse sekundaarseid ning primaarseid sihtmärke üldjuhul integreeritult – usaldusest räägitakse kui terviklikust ootuste kompleksist süsteemi, mitte selle osade vastu. **Kombineeritud usalduse objektid** võivad hõlmata erinevates kombinatsioonides kõiki eelnevalt nimetatud usalduse objekte.

Usalduse objekte käsitledes lähtub Sztompka eeldusest, et usaldamatus ühe usalduse tasandi vastu, mõjutab ka teisi tasandeid. Kokkuvõtvalt võib usaldamatus ühe usalduse tasandi vastu kahandada institutsionaalset usaldust tervikuna. Nt **protseduuriusalduse** purunemine võib omakorda viidata sellele, et institutsioon ei täida enam ka talle usaldatud rolliootusi. Seetõttu võib olla ohtu seatud ka institutsionaalne usaldusväärsus.⁴³

⁴³ *Trust is a "fragile commodity": if it erodes in any part of the mosaic, it brings down an awful lot with it.* (Dasgupta 1988:50 in Sztompka 1999:51)

Vastavalt Sztompkale (1999) põhineb siiski ükskõik, milline usalduse tüüp – personaalne, sotsiaalne, kategoriaalne, positsionaalne, institutsionaalne, kommertsiaalne, süsteemiusaldus - igal juhul sarnasel loogikal, inimeste ürgalgsel usaldusel inimestesse ja nende tegudesse ning nende tegude tulemustesse või tagajärgedesse, usaldusel organisatsioonis töötavatesse ja organisatsiooniga seotud olevatesse inimestesse.

2.5 Eesti Kultuurkapitali usalduse objektid

Eelnevalt väljatoodud usalduse tekkemehhanismile tuginedes saab usalduse objektide mõisteraamistikku paigutada ka Eesti Kultuurkapitali tegevuse.

Süsteemiusaldusena on käsitletav usaldus Eesti riiki ning riigi võimesse tagada riiklike institutsioonide läbi sõltumatu kultuurivälja eksistents.

Institutsionaalse usaldusena on käsitletav usaldus Eesti Kultuurkapitali kui terviku suhtes (usaldus Eesti Kultuurkapitali ideesse ning seadusesse, protseduuridesse). Institutsionaalse usalduse eelduseks omakorda see, et organisatsioon tagaks normatiivse sidususe, sotsiaalse organisatsiooni stabiilsuse, sotsiaalse korralduse läbipaistvuse ning oleks avalikult vastutus- ja aruandekohustuslik). Kuivõrd käesolevas töös analüüsitakse **institutsionaalset usaldust**, saab seda teha vaid tuginedes organisatsiooni sihtrühmade hinnangutele organisatsiooni vastavusest ootustele. Kõige üldistatumalt on võimalik Eesti Kultuurkapitali sihtrühmana käsitleda järgnevaid gruppe, vastavalt nende erinevale suhtele Eesti Kultuurkapitaliga: taotlejad (sh loomeliidud, kes esitavad iga kahe aasta tagant Eesti Kultuurkapitali sihtkapitalidesse kandidaate), teised kultuuri finantseerimisega tegelevad fondid, koostööpartnerid (kellega Eesti Kultuurkapital puutub kokku seoses administratiivsete tegevusega), eesti laiem avalikkus, Eesti Vabariigi Kultuuriministeerium (kes on samal ajal käsitletav nii partneri kui ka olemusliku vastasena), Vabariigi Valitsus ning teised riigiinstitutsioonid, välisriikide kultuuriavalikkus ja kultuuriajakirjandus.

Protseduuriusaldust saab Eesti Kultuurkapitali kontekstis käsitleda kui usaldust ekspertsüsteemi ning erinevatesse teistesse struktuurüksustesse (positsioonidesse) ja nende tegevuse tulemusse. Kuna Eesti Kultuurkapitali toimimise protseduur põhineb

ekspertsüsteemi põhimõttele, saab Eesti Kultuurkapitali kontekstis tehnoloogiliste süsteemide, sotsiaalse korra usaldust kasutada protseduuriusaldusega samatähenduslikena.

Usalduse olemasolule viitab sihtgruppide jagatud arusaam sellest, et ekspertsüsteemi tegevus ehk ekspertiis (teenus), kantselei tegevus ehk otsuste tegemiseks vajamineva informatsiooni süstematiseerimine (tugiteenus), ekspertsüsteemi tegevuse tulemus ehk otsus (toode) ja kantselei tegevuse tulemus ehk (toote kommunikatsioon) tagavad parima võimaliku tulemuse eesti kultuuriväljale tervikuna.

Usaldamatusele viitab ekspertsüsteemide puhul skeptilisus ja negatiivne suhtumine pakutavasse ekspertiisi ning kahtlemine ekspertsüsteemis toimivate inimeste aususes. (Giddens 1990:99)

2.6 Kommunikatsiooni roll sümbolilise ja sotsiaalse kapitali suurendamisel ning usalduse säilitamisel

Kuivõrd töös käsitletakse Eesti Kultuurkapitali kultuurivälja kaitsemehhanismina, on organisatsiooni vastutus põhisihtgruppe konkurentsitingimuste eest kaitsta, suur. Eelnevas toodi küll teooriatega integreeritult välja ka see, millist rolli mängib nii sümbolilise kui sotsiaalse kapitali loomisel ja usalduse säilitamisel kommunikatsioon, kuid siinkohal võetakse see kokku.

Kommunikatsiooni roll on pakkuda organisatsioonile tuge kultuurivälja kaitsel. Kuivõrd kultuurivälja kaitsemehhanismina käsitleti eelnevas ka usaldust, seisneb kommunikatsiooni roll järgnevas:

Esiteks mängib kommunikatsioon olulist rolli organisatsiooni sümbolilise kapitali loomisel. Kuna sümbolilist kapitali defineeriti eelnevas kui Kultuurkapitali võimet tagada organisatsioonile legitiimne positsioon teiste väljade ning ka loomesfääri enda silmis, vajab Kultuurkapital selleks selget positsioneerimist, mis aitaks nii loomesfääril kui teistel väljadel organisatsiooni tegevust tunnustada. “Kommunikatsioon kui sotsiaalne praktika on eelkõige tähenduste loomise protsess, millel võib olla oluline mõju organisatsiooni eesmärkide saavutamisele ja igapäevasele tegevusele. Kommunikatsioonitegevuse ühtsusest ja

reeglistatusest sõltub eelkõige organisatsiooni usaldusväärsus ning seeläbi ka legitiimne positsioon ühiskonna erinevate väljade silmis”⁴⁴. Kui loomesfääril ning teistel väljadel on piisavalt informatsiooni tunnustamiseks organisatsiooni tegevust kultuurivälja kaitsel ning respektierimaks seda, et organisatsiooni tegevus on oluline, saabki väita, et kommunikatsioonijuhtimine saab kaasa aidata organisatsiooni sümbolilise kapitali kasvule, kuna Kultuurkapitali tähenduse ja tähtsuse kommunikatsioon tagab sümbolilise kapitali. Sümbolilisest kapitalist omakorda sõltub **kultuurivälja investeerimine**. Kuivõrd vastavalt Bourdieule toimib ka kultuuriväljal sümboliline vägivald ning see on õigustatud ainult juhul kui ta on legitiimne, st tunnustatud, vajab organisatsioon omakorda vahendit, mis aitaks kultuuriväljal ja teistel väljadel osalejatel hinnata, kas tegevus saab olla legitiimne. Käesolevas töös pakutakse välja, et üheks taoliliseks vahendiks on kommunikatsioon. Eduka kommunikatsioonijuhtimise abil saab organisatsiooni tunnustatust taastoota ja suurendada esiteks loomeringkondades. Kuna sümbolilise kapitali tekkimise eelduseks on omakorda kultuuriväljal ja teistel väljadel osalejate **jagatud** arusaam, et organisatsioon tagab kultuurivälja kaitset ning on legitiimne, saab kommunikatsioon vahendi tekitamise läbi sellele kaasa aidata, saab kommunikatsioonijuhtimine olla abiks ka organisatsiooni tunnustatuse taastootmisel poliitika- ning majandusvälja silmis.

Tagamaks oma sõltumatut eksistentsi vajab organisatsioon **teiseks** - nagu eelnevaltki välja toodud - ise kaitsemehhanisme, mis seda tegevust toetaksid. Üheks selliseks kaitsemehhanismiks on sümbolilise kapitali omamine. Teiseks kaitsemehhanismiks on sotsiaalne kapital, sest informatsiooni jagamine ning kollektiivsed tegevused võimaldavad saavutada kultuuriväljal osalejatel ühiseid eesmärke. Sotsiaalne kapital on inimeste ja gruppide võime teha ühise eesmärgi nimel koostööd. Kommunikatsiooni roll seisneb nii kognitiivse kui ka strukturealse sotsiaalse kapitali kasvatamises läbi teadlikkuse suurendamise ja arusaama kindlustamise selle kohta, et kultuuriväli ja kultuur on tähtsad ning ühiskonna eksistentsi seisukohast lähtuvalt sama olulised, kui seda on ühiskonna teised väljad. Lihtsustatult seisneb kommunikatsiooni roll organisatsiooni sõnumis oma keskkonda, mis peaks kommunikeerima eelkõige seda, et Kultuurkapital teeb kultuurivälja kaitsemehhanismina parima võimaliku loovisikut ümbritseva määramatuse vähendamiseks. Kuna informatsiooni jagamine ning väljal osalejate kollektiivsed tegevused võimaldavad saavutada kultuurivälja ühiseid eesmärke, sh tagada autonoomiat ning sõltumatust, on

⁴⁴ Vt ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring. Ptk 1.3: kommunikatsioonistrateegia olemus ja vajalikkus

sotsiaalse kapitali funktsioon Eesti Kultuurkapitali tegevuse toetamine ning Eesti Kultuurkapitali tegutsemise strateegiliselt määratletud positsiooni alusel omakorda eeldus sotsiaalse kapitali suurendamisele.

Sotsiaalse kapitali omamine tähendab omakorda kommunikatiivse ning sotsiaalse võrgustiku ülesehitamist vähemalt arvestatavalgi määral võrreldes kultuuriväljale vastandliku ehk majandusväljaga. Seetõttu mängib kommunikatsioon olulist rolli ka organisatsiooni sotsiaalse kapitali suurendamisel.

Kommunikatiivsus omakorda ei väljenduks vaid kommunikatsioonijuhtimises vastavate spetsialistide töö läbi. Kommunikatiivsus on sotsiaalse kapitali kontekstis kultuuriväljal osalejate võimalus teha koostööd ning võime jagada informatsiooni.

Samas on kommunikatiivsus ka avalik ning sisemine kommunikatsioonitegevus, kuna see võimaldab inimestel olla teadlik oma õigustest ning sellest, millised kohustused ja funktsioonid organisatsioonidel inimeste jaoks eksisteerivad. Kohuste ja funktsioonide teadmisest omakorda lähtuvad ootused organisatsioonile. Ootustele vastamine omakorda on eelduseks usaldusele, tunnustatusele ning seeläbi ka organisatsiooni legitiimsusele. Seetõttu on kommunikatsiooni roll tagada võimalused ootustele vastamise hindamiseks, selle näitamiseks, mida organisatsioon on ära teinud ootustele vastamisel. Sealhulgas tähendab kommunikatiivsus Eesti Kultuurkapitali kontekstis organisatsiooni kui terviku otsuste arusaadavust, põhjendatust ning läbipaistvust.

Sellest tulenevalt võib küsida, kas organisatsioonil on sümbolilist ja sotsiaalset kapitali piisavalt, tagamaks organisatsiooni eksistentsiaalset alusbaasi – sõltumatust ning autonoomiat, mis aitab omakorda kaitsta kultuurivälja sisemisi toimimismehhanisme?

Nendele küsimustele vastamiseks analüüsitakse järgnevalt organisatsiooni vastavust tema ette seatud ootustele.

3. Meetod

Lähtuvalt töö aluseks olevatest andmeallikatest, käsitletakse käesolevas töös usalduse kaardistamiseks vaid taotlejate sihtgruppi, tuues paralleelseid näiteid organisatsioonisisestest intervjuudest, kuna ka sisemised sihtrühmad on käsitletavad kultuurivälja esindajatena. Analüüsitakse seda, kuivõrd on Eesti Kultuurkapital suutnud tagada oma institutsionaalses praktikas normatiivset sidusust, sotsiaalse korralduse stabiilsust, sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvust ning lähtunud oma tegevuses vastutus- ja aruandekohustuslikkuse printsiibist.

Käesolevas analüüsis kasutatakse kvalitatiivset analüüsimetoodikat, tuginedes Lindlofi (1995:219) väitele, et kvalitatiivsete andmete kategoriseerimata jätmine võrduks sellega, kui proovitaks kõrbesse siseneda ilma kaardita.⁴⁵ Vastavalt Milesile ja Hubermanile (1994) saab kvalitatiivseid andmeid kodeerida teooriate ning kontseptsioonide ning seeläbi ka hüpoteeside testimiseks. Kuna käesoleva töö esimene analüüsi alusmaterjal sündis enne teooria konstrueerimist, lähtutakse töös Schwandti põhistatud teooria metodoloogiast. Põhistatud teooria metodoloogias kasutatakse pärast esmase algmaterjali ning loodud teoreetiliste kontseptsioonide tekkimist täiendavat andmeanalüüsi, milleks on siinkohal Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring⁴⁶. Vastavalt Schwandtile (1992) eeldab põhistatud teooria metodoloogia kontseptsiooni väljendavat analüüsimudelit, millena kasutatakse usalduse objektide diagnoosi⁴⁷, vastavalt usalduse tekkimise eeldustele⁴⁸.

Uuringumetoodika valik põhineb eeldusel, et vaid kvantitatiivsete andmetega pole võimalik nii erinevaid huve ning valdkondi hõlmava organisatsiooni isepärasid uuringuprotsessis arvestada, rääkimata sellest, et pelgalt arvuliselt mõõdetavade skaalade alusel oleks jäänud uuring kahtlemata pealiskaudsemaks ning seetõttu ka kultuurivälja isepärasid vähem arvestanud.

⁴⁵ *Without some method of categorizing, tagging, and sorting data, the transition out of fieldwork would be about as inviting as trying to enter a trackless desert without a map or guide (or any other metaphor one prefers for a forbidding prospect). Coding tools give the analyst fairly efficient access to the content of data-texts and artifacts, but codes function as more than a retrieval system. Coding is also integral to the task of interpreting communication phenomena. It demands that an analyst decide what is worth saving, how to divide up the material, and how a given incident of talk or behaviour relates to other coded items. (Lindlof 1995:219)*

⁴⁶ Vt ka lk 52

⁴⁷ Vt ka ptk 2.4 ja 2.5

⁴⁸ Vt ka ptk 2.4

Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia intervjuud

Esimeseks allikmaterjaliks on 2002. aasta sügisel Eesti Kultuurkapitalis kommunikatsioonistrateegia praktika raames läbiviidud 18 semistruktureeritud süvaintervjuud Eesti Kultuurkapitali võtmefiguuridega, mis on transkribeeritud, kodeeritud ning läbianalüüsitud Eesti Kultuurkapitali kommunikatsiooniuuringu aruandes.⁴⁹

Uuringu algne eesmärk oli koostada Eesti Kultuurkapitali kommunikatsioonistrateegia. Kommunikatsioonistrateegiat kui organisatsiooni vajalikkust (missiooni), tulevikuplaane (visiooni), alusväärtusi (põhiväärtusi) ning kommunikatsioonijuhtimise taktikat kokkuvõtvalt kokkulepete süsteemi olnuks võimalik formuleerida juhul, kui organisatsiooni sees oleksid olnud läbi mõeldud paljud vastutuse ning juhtimisega seotud küsimused. Uuringu tulemusel oli siiski võimalik kaardistada rida Kultuurkapitali tegevust mõjutavaid fundamentaalseid küsimusi ja probleeme, mis vajasisid täiendavat arutelu ning millest sõltus ka kommunikatsiooni planeerimine. Kommunikatsioonistrateegia intervjuude kokkuvõtted ning erinevaid probleeme puudutavad vaatepunktid kajastuvad uuringu aruandes.

Kuivõrd bakalaureusetöö analüüsi põhifookus on suunatud teisele andmeallikale, milleks on Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring, tuuakse kommunikatsiooniuuringu aruandes kajastuvad tsitaadid töös viidates Lisale 2⁵⁰. Juhul, kui tsitaat pärineb otse intervjuudest, on see ära märgitud. Allikmaterjali kasutatakse võrdlevalt analüüsi teise, põhilise allikmaterjaliga.

Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring

Analüüsi teiseks allikmaterjaliks on Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna III kursuse tudengite poolt 2003. aasta kevadel, kommunikatsioonistrateegia kursuse raames läbiviidud Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu 150 semistruktureeritud süvaintervjuud, mille tulemused on kodeeritud ning kokkuvõetud Lisades 4.1-4.6 Kuna käesoleva töö alusmaterjal on äärmiselt mahukas, kasutatakse uuringu empiirilises osas peamiselt teisest analüüsi ning lähtutakse juba kodeeritud empiirilisest materjalist⁵¹.

⁴⁹ Vt Lisa 2

⁵⁰ Esimese allikmaterjali põhjal koostati alus Eesti Kultuurkapitali nõukogu laiendatud strateegiaseminariks. 4.-5.04.2003

⁵¹ Vt lisad 4.1-1.6

Intervjuude tulemused on kodeeritud vastavalt kodeerimisjuhendile⁵², mis on vastavuses Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu suulise intervjuu küsimustega⁵³:

Paralleelselt kahe andmeallikaga viidatakse ka taotlejate uuringus intervjuudega paralleelselt läbiviidud kvantitatiivse uuringu tulemustele.⁵⁴

⁵² Vt: Lisa 3.2 Taotlejate uuringu intervjuude kvalitatiivse sisuanalüüsi kodeerimisjuhend. Koostaja: Margit Keller

⁵³ Vt Lisa 3.1

⁵⁴ Vt Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu kvantitatiivset analüüsi. Kuivõrd uuringutulemused on käesoleval hetkel 30. mail 2003 veel ametlikult kinnitamata, on uuringu aruanne 2003. aasta juuni lõpuks kättesaadav Eesti Kultuurkapitali koduleheküljelt www.kulka.ee

4. Tulemuste esitlus

4.1 Hüpotees ja põhiküsimused

Vastavalt esimese andmeallika⁵⁵ kokkuvõtetele püstitati enne Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu käivitamist järgnev hüpotees:

Eesti Kultuurkapitali suhtes eksisteerivad seoses organisatsiooniliste ja ühiskondlike muutustega nii sisemiste kui välimiste sihtgruppide silmis kõrgendatud rolliootused, millele Eesti Kultuurkapital pole täna suutnud vastata. Sellest tulenevalt võib olla ohus organisatsiooni institutsionaalne usaldusväarsus.

Kuivõrd Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu andmed osutusid väga paljudes küsimustes identseteks Eesti Kultuurkapitalis läbiviidud süvaintervjuude tulemustega, käsitletakse allpool tulemusi integreeritult.

Analüüsitakse nii **institutsionaalset usaldusväarsust** kui ka protseduuride vastavust taotlejate ootustele. Tuginedes eelnevalt välja toodud teoreetilistele eeldustele analüüsitakse insitutsionaalset usaldusväarsust uuringutulemustes välja tulnud hinnangute põhjal Eesti Kultuurkapitali rolli, eesmärgi, funktsioonide, täiendavate funktsioonide, konkreetsete ootuste, väärtuste ja avaliku imago kohta. **Protseduuriusaldust** ehk ekspertsüsteemi, sotsiaalse organisatsiooni usaldust analüüsitakse **osana institutsionaalse usalduse analüüsist**, vaadeldes uuringus välja tulnud hinnanguid Eesti Kultuurkapitali ekspertsüsteemi ehk ekspertkomisjonide ja tegevaparaadi ehk kantselei tegevuse ja tegevuse tulemuse vastavusest ootustele, tuues välja taotlejate ja sisemiste võtmeisikute hinnangud õiglusele, ekspertiisile, kvaliteedile, juhtimisele (sh prioriteetide sõnastamise vajadusele, kriitilistele faktoritele, mis institutsionaalset usaldusväarsust ohustavad) ja kantselei tööle.

Tuginedes töö teoreetilistele eeldustele ja definitsioonidele on **bakalaureusetöö põhiküsimused** järgnevad:

⁵⁵ Tähistuste kohta, millega allikmaterjalile käesolevas töös viidatakse vt Lisa 5

1. Milliseks hinnatakse Eesti Kultuurkapitali institutsionaalset usaldusväarsust?
 - Millised on Eesti Kultuurkapitalile esitatud rolliootused?
 - Kuivõrd Eesti Kultuurkapital neile täna oma praktikas vastab? Milliseks hinnatakse Eesti Kultuurkapitali vastavust rolliootustele? Millisena nähakse Eesti Kultuurkapitali ideaalis?
2. Milliseks hinnatakse Eesti Kultuurkapitali protseduurilist usaldust?
 - Milliseks hinnatakse ekspertkomisjonide tööd?
 - Kas ekspertkomisjonide tööd peetakse õiglaseks?
 - Milliseks hinnatakse tegevaparaadi usaldusväarsust?
 - Milliseid rolle tegevaparaadil täiendavalt nähakse?

Nendele küsimustele otsitakse vastust, tuues tulemused esmalt kirjeldavalt välja ning neid seejärel järelduste ning diskussiooni osas vastavalt Sztompka (1999) usalduse tekkemehhanismi mudelile analüüsid. Järgnev analüüs ja tulemuste esitluse struktuur kombineerib omavahel bakalaureusetöö teooriaosas väljatoodud teoreetilisi eeldusi ning lähtub eelnevalt välja toodud definitsioonidest.

4.2 Hinnangud Eesti Kultuurkapitali kui institutsiooni usaldusväarsusele

Kontrollimaks töö teoreetilise viiteraamistiku rakendatavust Eesti Kultuurkapitali kontekstis ning leidmaks vastuseid põhiküsimustele, käsitletakse antud alapeatükis mõlemas uuringus välja tulnud Eesti Kultuurkapitali rolliootusi ning nendele vastamist. Järgnevas tuuakse välja Eesti Kultuurkapitalile kui institutsioonile esitatud **rolliootused kui oodatud käitumise nõuded** (*expected conduct*), mida võrreldakse hinnangutega selle kohta, kuivõrd Kultuurkapital täna rolliootustele vastab.

Kõige üldistatumalt nähakse kõigis intervjuudes Eesti Kultuurkapitali missioonina kõigi ja kõige sõltumatut toetamist kultuuris ning seeläbi kultuuri edendamist, säilitamist ning loovisikute tunnustamist. Sellest tulenevalt nähakse Eesti Kultuurkapitalil kultuuri ja kultuurivälja jätkusuutlikkust ning loovisikute inimväärikust tagavat funktsiooni. (Taotlejate uuringu andmed lisas 4: 4.1.1; 4.1.2; 4.2.1; 4.3.1; 4.4.1; 4.4.2; 4.5.1; 4.5.2; 4.6.1 ja lisa 2, lk 8)

4.2.1 Hinnangud Eesti Kultuurkapitali sõltumatusele

Eesti Kultuurkapitali esimese funktsioonina nähakse mõlemas uuringus kohustust pakkuda eesti professionaalsele kultuuriavalikkusele **poliitiliselt sõltumatut** ning kultuuri vajadustest lähtuvat rahajaotust läbi kaheksa erineva valdkonna (kirjanduse, filmikunsti, kehakultuuri, kujutava ja rakenduskunsti, näitekunsti, arhitektuuri, rahvakultuuri ja helikunsti) ning nende valdkondade vaheliste projektide finantseerimise. Sealjuures nähakse sõltumatust tagava faktorina ekspertkomisjonide süsteemi ning ekspertkomisjonide suurearvulisi nõukogusid, kohustust põhjendada oma rahastamisvalikuid ning kohustust kontrollida rahade sihipärast kasutamist.

“Kultuurkapital on ideeliselt väga lihtne asi: ta peab avalikes huvides tagama ühe sõltumatu rahajaotuse rahataotlejate vahel, rõhk sõnal sõltumatu: sõltumatu poliitilisest võimust, sõltumatu täitevvõimust, sõltumatu mingisugustest kildkondlikest arvamustest. Selleks et neid sõltumatusi tagada, on igal sihtkapitalil võrdlemisi suurearvuline nõukogu ja sihtkapitali nõukogu moodustatakse avaliku konkursi tulemusena, iga otsust on nad kohustatud põhjendama, lisaks on nad kohustatud kõiki rahajaotusi kontrollima ja kokkuvõttes on tegemist ühe demokraatliku rahajagamise mehhanismiga, toetust vajavatele kultuuri- ja spordiinimestele.” (Lisa 2, lk 8)

Kultuurkapitali nähakse erinevalt Kultuuriministeeriumist kultuuri instrumendina (Lisa 2, lk 8, lk 10). Otseselt viidatakse sellele, et Kultuurkapitali puhul on tegemist “vaimuga”, seevastu ministeeriumi puhul “võimuga”, mis teeb Eesti Kultuurkapitalist pigem kultuuriinimeste Oma organisatsiooni, kus on võimalik langetada otsuseid kultuurivälja toimimismehhanismidest lähtuvalt (Lisa 2, lk 12), omades ühtlasi organisatsioonina väga mitmekesist ajalugu, millel nähakse olevat iseseisev sümbolväärtus. Ekspertkomisjonide väärtust nähakse samuti ka selles, et süsteem tagab otsuste põhinemise konkreetse valdkonna vajadustel.

“Kultuurkapitali erilisus on, just te nimetasite ise seda sõna ka, sõltumatus riigivõimust, siis ka teatav paindlikkus, sellepärast, et need seltskonnad roteeruvad päris kiiresti, vähemalt osa seltskonda vahetatakse kindlasti välja, keegi ei saa istuda komisjonis rohkem kui neli aastat. Järelikult: sellesse komisjonidesse satub ikkagi erinevate põlvkondade erinevaid loojaid ja see peaks olema justkui eelduseks sellele, et väga eri tüüpi loojad saaksid ka rahastatud selle kaudu. Ütleme, et meie süsteem peaks olema põhimõtteliselt paindlikum kui kultuuriministeeriumil.” (Lisa 2)

Ühtlasi nähakse ekspertkomisjonide väärtust konkreetse rahastamisvaldkonna spetsialistide variatiivsuses ning ühtlasi ekspertkomisjonide rotatsioonis, mis omakorda tagab kultuuri rahastamise paindlikkuse ning sõltumatuse kildkondlikest arvamustest.

*"Kultuurkapitalil on täiesti asendamatu ja unikaalne roll Eesti ühiskonnas **professionaalse kultuuri rahastajana**. Hästi töötav **paindlik rahastamissüsteem** toetab kultuuriprojekte erinevate kultuurivaldkondade professionaalidest koosnevate sihtkapitalide nõukogude eksperthinnangute põhjal. Erilisus teistest rahastamisvõimalustest seisnebki eelkõige otsustajate ringis, kes tunnevad vastava eriala maastiku nüansse kõige täpsemalt ja tajuvad ka muudatusi ja uusi nähtusi kõige tundlikumalt."* (Lisa 2)

Samas toodi peaaegu kõikides intervjuudes välja tugevat kriitikat nii kultuuriehitiste rahastamise kui ka riiklikult juba finantseeritavate asutuste rahastamise suhtes (4.1.1), mida võib käsitleda kui poliitilise välja vaikivat sekkumist Kultuurkapitali rahastamisotsustesse. Samuti toodi mitmetes intervjuudes välja, et **sõltumatu rahajagamise põhifookus on hetkel seoses riigieelarveliste asutuste rahastamisega vähe suunatud loovisikute ning väiksemate projektide rahastamisele** (4.1.1; 4.2.1/1.2). "Siin esines mitmesuguseid arvamusi, millest suur osa olid suhteliselt negatiivsed ja soovisid taolise praktika lõppemist."⁵⁶ Samuti oodatakse Kultuurkapitali Kultuuriministeeriumi haldusala rahastamise probleemide lõpetamiseks kohustust läbi eesmärkide sõnastamise (mida on võimalik endale kultuuriväljal seada) oma tegevust hinnata ning töötada välja oma tegevuse hindamise reaalsed põhimõtted, mis väljenduksid nii sisemiselt paika pandud **prioriteetides**⁵⁷ ning **otsustusprintsipiides** kui ka analüütilises, oma tegevust mõtestavas, tegevuses läbi uuringute, mis võimaldaksid ühtlasi ka rahajagamist määravate prioriteetide väljatöötamisel lähtuda reaalsest andmetest (4.1.2).

Kultuurkapitalil nähakse samuti olevat kohustus oma rolli tähtsustada ning häälekust avalike sõnavõttude ning kultuuripoliitika läbi kasvatada, seeläbi kaitsta ühtlasi ka neid põhimõtteid, mille alusel kultuuriväli töötab, olles samas muudatustele valmis ning oma tegevuses läbipaistev. Kultuuripoliitika all on intervjuudes peamiselt silmas peetud ootust, et Kultuurkapital tegeleks loovisiku staatuse defineerimisega, seeläbi ka täiendavate rahaliste võimaluste leidmisega sõltumatu loometegevuse tagamiseks.

*"Selles mõttes küll, et ta **peaks tegelema selle defineerimisega**. Kultuurkapital ei peaks lubama seda, et inimesed, kes on kultuurkapitali nõukogus või kui on sihtkapitalide nõukogus ja kes on vastutavad, nad peaks olema sellest mõttes aktiivsemad, et ei peaks laskma mingitel rahandusametnikel või kultuuriametnikel defineerida seda, mis on kultuur, mis on kultuuritegija väärtus."* (Lisa 2)

"Ma arvan, et ta võiks avalikult rohkem sõna võtta kultuuri ja kultuuri-poliitilistes küsimustes. Ta võiks olla nagu rohkem nähtav ühiskonnas." (4.5.3)

⁵⁶ Vt ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu aruanne. Ptk: 4.2 Tegevuse prioriteedid ja õiglus

⁵⁷ Vt ka ptk 4.3

Kokkuvõtlikult kajastub nii kultuurkapitali võtmeisikute kui ka taotlejatega tehtud intervjuudes siiski Eesti Kultuurkapitali sõltumatuse suhtes positiivne hinnang. Hinnangud on siiski kõrged pigem selles võtmes, et taoline sõltumatu rahajagamiskanal üldse eksisteerib. Reaalse loomesfääri sõltumatuse tagamise võimet poliitilistest ning turumajanduslikest mehhanismidest hinnatakse eelnevast tulenevalt siiski nõrgaks⁵⁸.

Sõltumatuse eeldusena käsitletakse omakorda rahastamiskindlust, mis on oluliseks eelduseks ka järgnevale – kultuurilise järjepidevuse – rolliootusele vastamisel.

4.2.2 Hinnangud kultuurilise järjepidevuse tagamisele

Kultuurilise järjepidevusena on käsitletud esiteks **rahvuskultuuri finantseerimise tagamist** (Lisa 2, lk 13), eesti algupärase ning eesti keelel põhineva kultuuri säilitamist ning võimaluste loomist aktiivse kultuuritegevuse eksisteerimiseks ja jätkumiseks äärealadel. (Taotlejate uuringu andmed lisas 4: 4.1.1; 4.1.2; 4.2.1; 4.3.1; 4.4.1; 4.4.2; 4.5.1; 4.5.2; 4.6.1).

"Kultuurkapitali roll ja ülesanne on raha jagamine kultuuri arendamiseks ja säilimiseks Eestis." (4.4.2)

"Kulka on oluline nii üksikisiku tasandil, loomeinimese tasandil kui ka asutuste, institutsioonide tasandil. Selles osas ma ei toeta arvamust, et Kulka on ainult loomeisikutele, Kulka peab toetama loomingulist tegevust, mis on suunatud Eesti inimestele, kogu Eestimaale." (4.2.3)

"Täna on ju küsimus tegelikult selles, et elu on aktiivne nii Tallinnas kui Tartus, linnades ja see aktiivsus väheneb sedavõrd, mida kaugemal on see punkt sellest tsentrumist, mille ümber elu käib. Ideaal oleks see, kui me suudaksime oma tegevusega turgutada seda ääremaad sedajagu, et see ääremaa, vähemalt meist sõltuvalt, enam tühjemaks ei jääks." (Lisa 2, lk 13)

"Juba Kultuurkapitali nimetusest tulenevalt peaks ta olema nende väärtuste koguja, mida ühiskond soovib akumul eerida. Loomulikult peaks olema seal loomingulised stipendiumid, teatud inimeste toetused, kindlasti peaks kultuurkapital juhutama nendest väärtustest, mida inimesed on loonud eelnevatel perioodidel, st väärtustama ka läbi erinevate ühiskonnaformatsioonide nende inimeste tegevust, kes on oma panuse andnud aastaid varem." (4.2.1)

"Kultuurkapitali roll on kindlasti väga oluline, nii konkreetse rahalise toetuse kui institutsiooni kui sellise pärast. Otsene eesmärk on kindlasti Eesti kultuuri või täpsemalt kultuuriloomingu toetamine ja selle loojate motiveerimine." (4.3.1)

Samuti käsitletakse Kultuurkapitali rollina väga suure ringi erinevate uudsete **kultuuriilmingute toetamist** (Lisa 2, lk 11) ning võimaluste loomist taoliste ilmingute realiseerimiseks, mis on eelduseks eesti kultuurimaastiku arengule. Erilisena tuuakse välja

⁵⁸ Vt ka ptk 4.2.3

organisatsiooni roll kõrge riskiastmega väiksemate ning keskmise suurusega projektide rahastamisel, mis tagavad kultuuritoodangi kirevuse ning eksperimentaalsuse.

“Kui ministeerium on mõeldud ennekõike institutsioonide rahastamiseks ja väga pikaajaliste projektide rahastamiseks, siis kultuurkapital on mõeldud lühiajaliste projektide rahastamiseks ja ennekõike üksikisikute toetamiseks. Ühiskonnas tulevad uued, värsked, ka võimalike riskidega seotud ideed siis peaksid just need saama kultuurkapitalist oma ideede realiseerimiseks raha. Kui kultuurkapitali toel on ühiskonnas mingi ühekordne aktsioon muutunud pidevaks aktsiooniks, kui ta on institutsionaliseerunud, siis peabki riik selle rahastamise enda peale üle võtma.” (tsitaat kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

Olulisena nähakse samuti Eesti Kultuurkapitali senist tegevust kultuuritootmise järjepidevuse (Lisa 2, lk 11, 13, 14) ning arenguperspektiivide, sh õppimisvõimaluste tagamisel eesti kultuuri pealekasvule.

“Kultuurkapital tagab tegelikult ainukesena järjepidevaks kohaliku kunstimaastiku arenguks vajalikud tingimused. Kunstnikud, galeriid, kunstisaalid, muuseumid, kunstikõrgkoolid. Olukorras, kus erasektori ja riiklike kultuuri toetavate allikate vähesus põhjustab kunstnikkonna hulgas loovust piirava killustatuse (sund igapäevaleiva teenimiseks erinevaid täiskohaga ameteid pidada) on Kultuurkapitalil absoluutselt keskne roll nii suurte kui ka väiksemate projektide rahastamise läbi säilitada ja pakkuda arenguperspektiive Eesti kunstile nii keskustes, kui ka äärealadel.” (tsitaat kommunikatsioonistrateegia intervjuust)

Ometi on probleemina järjepidevust kritiseeritud pikaajaliste projektide ja õpingute rahastamise puhul, mille juures puudub taotlejate hinnangul igasugune garantii, et toetatav ka järgmisel aastal raha saab. See seisukoht läheb muidugi vastuollu uute projektide suuremat toetamist nõudvate küsitletavatega (4.1.1/2) ega võta arvesse seda, et raha ei pruugi alati jätkuda kõigile, rääkimata sellest, et raha ei pruugi jätkuda püsifinantseerimiseks, mida ei nähta ka Kultuurkapitali kohustusena.

Eesti Kultuurkapitali rolli nähakse kultuuri **stabiilsuse** ja **rahastamiskindluse** tagamisel fundamentaalsena. (4.3.1; 4.1.1, 4.6.2, 4.5.1). Stabiilsuse ning rahastamiskindluse ootusele on Eesti Kultuurkapital taotlejate hinnangul minimaalselt, kuid siiski suhteliselt hästi vastanud, olles sõltuv raha hulgast, mida eesti kultuurile on võimalik organisatsiooni kaudu jagada. Seetõttu võib väita, et Eesti Kultuurkapital on teinud võimaluste piires parima, proovides tagada loovisiku väärtustamist, väärikat loometegevust ning ühtlasi ka väärikat loomesfäärist väljumist. (4.1.1; 4.1.2; 4.2.1; 4.3.1; 4.4.1; 4.4.2; 4.5.1; 4.5.2; 4.6.1; 4.2.3)

“Ta tegelikult silmnähtavalt on /.../ hoidnud elus ja tegevuses loomingulisi inimesi /.../ ja kõigi nende valdkondade uurijaid /.../ on toetus noorele professionaalsele järelkasvule.” (4.5.2)

“Mis ometi on eesti kultuuri objektivsed huvid? Püsimajäämine, eks ole! Sellele Kulka kaasa aitabki.” (4.3.1)

*“No ma arvan, et seda rolli ta on ikka suhteliselt hästi täitnud, mis ta põhiroll on, nagu ma ka ütlesin. Et ta on **taganud teatud stabiilsuse ja teatud rahastamiskindluse**. Siis on minu arvates tema positiivne roll ka selles, et ta on väärtustanud loova isiksuse. Et seal on ikkagi põhiprintsiibiks isikukeskus, kõik need samad stipendiumid, rahastamised. Nad ei ole mingisugustele institutsioonidele, vaid nad on ikkagi väga konkreetsete isikute algatusel toimuvatele projektidele. Ma arvan, et see on väga oluline. Ma arvan, et seda printsiipi peaks kaitsma.” (Lisa 2)*

“Aga tasandil, kus vabariigi ja linna juhtivad tegelased püüavad kuhugile varjuda, et mitte kultuuri ja kunsti toetada, see noh, me oleme nagu kaotanud eriti suure lootuse sellel teemal, lihtsalt häbi on. Lihtsalt häbi.” (4.4.1)

*“Kuni ei ole ühiskonnas rohkem selliseid Kultuurkapitali tüüpi keskusi, siis kõik koondubki ju kõik sinna! Aga ta ei ole ju lõputu auk, kust võtta! Ta **ei saagi täita sotsiaalseid ja hariduspoliitilisi lünki, aga need on kultuuriga väga tihedalt seotud.**” (4.5.1)*

*“See on üks niisugune loojatepoolne soov olnud kulkale, et kulka võiks üldse **tagada äraelamise**. Aga kui seda raha on just niipalju kui seda on, siis ma ei usu, et mingisuguse ümberkorraldusega oleks võimalik jõuda lahenduseni, kuidas kultuuri paremini finantseerida.” (tsitaat kommunikatsioonistrateegia intervjuust)*

Kuna Kultuurkapital on siiski paljude vabakutseliste loovisikute **ainus sissetulekuallikas**, riigieelarveväliste projektide põhitoetaja ning riigieelarveliste asutuste lisatoetajana, tuuakse tulemustes siiski välja, et loovisikute väärtustamise ja väärikuse tagamiseks peaks Eesti peaks Kultuurkapital välja kujundama oma strateegia, selge positsioneeringu kultuuriväljal, mis lähtuks kahest eesmärgist: tagada eesti kultuuri areng ning teiseks: tagada eesti loovisikutele väärikas töötasu (ja tagada see ka neile loovisikutele, kes on 10-15 aasta pärast aktiivsest loomefaasist väljas).

*“Oleks väga oluline, et kultuurkapital jõuaks sinnamaale, et tõepoolest **kujundab ka välja oma strateegia nii, paneb ka paika selgesti oma prioriteedid: mis laadi projekte ja üritusi on eesti kultuuri jaoks vaja eelkõige toetada, et eesti kultuur leviks, säiliks ja edeneks ning teiseks: mis alusel tuleb tagada loovisikutele väärikas töötasu.** Ja et need kaks asja oleksid omavahel selgesti lahus oma aruandlusviisilt ja põhimõtelt. Ilmselt tuleks siis ka mingit põhimõtet ühiskonnale selgeks rääkida, sest kogu see kultuuri üldine osa, kui me võrdleme kasvõi nt sellega, mis oli 12 aastat tagasi, on ju muutunud, sest tegelikult **kultuuri üldine väärtustamine on langenud**, võrreldes majanduse ja muude populaarsemate valdkondadega, et kultuuri enda väärtustamise eest tuleb kõvema häälega seista. Ja teiselt poolt tõepoolest nende samade põhimõtete seletamise eest ja ka **põhimõtete kindluse eest.**”*

Samuti nähakse ideaalis Eesti Kultuurkapitali märgatavalt aktiivsemas rollis organisatsioonist endast tulenevate algatuste näol, mis aitavad tagada kultuuri jätkusuutlikkust ning mitmekesisust tänasest paremini ning võimaldavad avaliku ning aktiivse tegevusega juhtida paremini tähelepanu kultuurimaastiku probleemidele, sh raha vähesusele ning kasvatada eesti kultuurivälja tähelepanuvust Eestis ja rahvusvahelisel tasandil. Teiselt poolt oodatakse Kultuurkapitali rolli tähtsustumist ka väljaspool kultuurivälja, proovides kultuurile tõmmata

eesti avalikkuse suuremat tähelepanu. Valdkondadevahelisi projekte kui kultuuri innovatiivsuse seisukohast olulisi projekte nähakse ideaalis mitte erandjuhtumite, vaid omaette prioriteedi ja Kultuurkapitali kultuuripoliitikana. Kuivõrd hetkel on valdkondadevaheliste projektide rahastamine taotlejate hinnangul minimaalne, võib väita, et Eesti Kultuurkapital ei aita kultuuri innovatiivsusele kuigi palju kaasa, mis peegeldub vastu ka Eesti Kultuurkapitali rahastamisotsustes⁵⁹.

“Just nimelt Kultuurkapital peaks algatama projekte ja asju, mida kultuuripildis tunduks vajaka olevat. Alates tõesti näidendivõistlustest kuni festivalideni välja. Mis puudutab ka kultuuripropagandat välisriikidesse, siis oleneb alast. Igal võimalikul juhul peaks küll. Raudselt.” (4.1.2)

“Aga oluline on luua mingi süsteem, luua uuesti valdkondadevaheline, et valdkondadevaheline ei tegeleks erandjuhtumitega, vaid et see oleks omaette prioriteet, et soositaks sellist asja, mitte, et see on mingi järellahendus, et see avaldus ei kõlba kuskil arutada, otsustame midagi ära. Vastupidi: selliseid asju peab soosima. See peaks olema kultuurkapitali kultuuripoliitika.” (Lisa 2)

Kokkuvõtlikult hinnatakse Eesti Kultuurkapitali tähtsust kultuurilise järjepidevuse tagamisel kõrgelt. Organisatsiooni suhtes esitatud ootused seostuvad rahvuskultuuri säilitamise, ääremaade toetamise, laia ringi uudsete, katsetuslike ning innovatiivsete kultuuriilmingute toetamises. Samuti tuuakse olulistena välja Eesti Kultuurkapitali tähtis roll kultuuritootmisse sisenemisel (läbi õppimisvõimaluste loomise), aktiivse kultuuritootmise väärrikusel ning kultuuritootmisest väärikal väljumisel (loovisiku väärikas vananemine). Samas tuuakse väga teravalt välja see, et **Kultuurkapital pole turumajandusele ülemineku tingimustes suutnud tagada loovisiku piisavat väärtustamist, kuivõrd kultuurivälja üldine elatustase on Kultuurkapitali loomisest alates langenud**. Samuti nähakse **olulist probleemi prioriteetide puudumises, sotsiaaltoetuste ebaproportsionaalselt suures osakaalus ning kultuuri pealekasvu väheses toetamises**. Seega tuuakse välja ootus, et Eesti Kultuurkapital peaks tagama loomesfääri väärrikuse.

4.2.3 Hinnangud turumehhanismidest sõltumise eest kaitsmisele

Eesti Kultuurkapitali kolmanda olulise kohustusena nähakse **loomise võimalikkuse tagamist läbi vastupanu turusurvele**, mis aitab hoida professionaalset kunstnikkonda pideva loominguga tegelemas ning edendada rahastatavaid kunstivaldkondi, hinnatakse võimalusi arvestades optimaalseks (4.1.1; 4.1.2; 4.2.1; 4.3.1; 4.4.1; 4.4.2; 4.5.1; 4.5.2; 4.6.1)

⁵⁹ Vastavalt Eesti Kultuurkapitali kodulehekülje andmetele kuulub 2003. aasta II jaotuses valdkondadevaheliste projektide rahastamiseks vaid 1 469 332 krooni. www.kulka.ee

“Olukorras, kus erasektori ja riiklike kultuuri toetavate allikate vähesus põhjustab kunstnikkonna hulgas loovust piirava killustatuse (sund igapäevaleiva teenimiseks erinevaid täiskohaga ameteid pidada) on Kultuurkapitalil absoluutselt keskne roll nii suurte kui ka väiksemate projektide rahastamise läbi säilitada ja pakkuda arenguperspektiive Eesti kunstile nii keskustes, kui ka äärealadel.” (Lisa 2, lk 11).

*“Kultuurkapitalil on kahtlemata väga oluline roll, eriti just Eesti kirjanduse **elujõulisuse toetamisel**. Suur osa kirjandusloomingust ei jõuaks ilma kultuurkapitali rahalise toeta üldse lugejateni, sest **ei suudaks turusurvele vastu panna**.” (4.3.1)*

*“Kunst muutub kommertsiks ja Kulka peab **hoidma seda tõelist kunsti**. Elitaarse kultuuri hoidmine siis.” (4.4.2)*

Kuivõrd turumehhanismidest sõltumine ei tähenda vaid ellujäämist parima võimaliku (vähese) rahalise motivaatori toel, oodatakse Kultuurkapitalilt ideaalis turumehhanismidest sõltumise kaitsmisel **täiendavate rahaliste võimaluste otsimist**, mille raames tehakse koostööd ka teiste väljadega, et tagada loomeinimesele **väärikas** äraelamine.

*“Peale selle on üks teine asi veel. Võrrelduna nüüd rahvuskultuuri fondiga, siis rahvuskultuuri fond tegutses sinnamaani, kui tekkis idee kultuurkapital taastada. Nüüd aga näeme, et rahvuskultuuri fond on jätanud täiesti sõltumatult nõ eraalgatusel. Samas kui kultuurkapital on jäänud siiski otseselt maksudest toidetavaks, kuigi põhikapitali arvelt on võimalik seal üht-teist teenida aga see siiani silmapaistev tegevus ei ole olnud, pigem vastupidi. Aga ikkagi kui vaadata tulevikku, on küsimus ikkagi selles, kas kultuurkapitalil võiks olla **mingit lississetulekut**, mis võiks aidata sellele kõigele kaasa.”*

Kas te peate silmas avaliku ja erasektori koostööd?

*“Jah. Kas siis erasektori kaudu. Seda tuleks mõelda. See on minu arvates oluline küsimus. Ja teispidi on oluline küsimus see, mis rolli peaks kultuurkapital mängima oma nende samade liikmete tuleviku kindlustamisel, et **kuskil peaks mingi kindlustus siiski olema**.” (Lisa 2)*

“Kui seada eraldi eesmärgiks eraannetuste tõmbamine sinna, siis oleks mõtet teha just nimelt see kultuurkapitali ball ja kutsuda Selid ja teised poisid ka sinna. See on eraldi aktsioon. Võib-olla oleks mõtet sinna liikuda raha akumulierimise mõttes.” (4.3.6)

Samuti nähtub uuringute tulemustest, et Eesti Kultuurkapitalilt oodatakse kultuuritootja abistamist, et aidata seeläbi kaasa kindlustunde kasvule läbi loovisiku nõustamise ning toetamise muutunud ühiskonnas, tagades nii teiste ühiskonnaväljade mõistev suhtumine kultuuri ning toetades ise vähem müügiedule orienteeritud projekte suuremas ulatuses.

*“Praegu nad on muudetud FIE-deks, mis sisuliselt tähendab seda, et nad **peavad oma tegevuse tõlkima sisuliselt võõrasse keelde, ettevõtluse keelde**. (...) suurem väärtus majandusväljal võib väga sageli tuua kaasa kommertsialiseerumise ja vähema väärtuse kultuuriväljal, siis juba niisugune idee, et kultuuritegijad, **loojad peavad ennast esitama ettevõtjatena, et saada mingit ühiskonnapoolset formaalselt tunnustatud positsiooni on iseenesest jabur**. Nii, et selles mõttes oleks väga oluline (...) et loovisiku seadus tuleb vastu võtta. Ja loovisiku positsioon Eesti riigis (on)(...) legitimeerima ja sellest lähtuvalt peaks kultuurkapitali areng ja tegevus ka edasi minema. Minu veendumuse järgi kultuurkapitali kaudu toimiv rahastamine ilmselt lisana sellele, et kultuuriinimesed võivad olla selles sfääris ka palgal (no ütleme teatriinimesed, muusikud) aga ta peaks tagama nendele, kes on ja kes ei ole teatud lisavõimalusena siiski sellise materiaalse kindlustatuse, mis on vastav kultuurilooja staatusele ühiskonnas.” (Lisa 2, lk 16)*

*“Aga ma ei kujuta ette, et ka väga hea näitleja Eesti riigis suudaks end oma loometegevusest rikkaks teha, tal on väga vähe võimalusi saada Holliwoodi staariks ning saada mega sissetulekut. See sama puudutab muusikuid või meie kirjanikke. Ilmselt palju **parem olukord on nendes valdkondades, kus on teatud turuväärtus**: väga suur vahe on selles, kas sa oled arhitekt või luuletaja, ehiskunstnik või maaliija. Siin on vaja hoidlikku, säästlikku ja ettevaatavat suhtumist loovisikusse. Pöördus tagasi selle sama loovisiku seaduse juurde, mis tegelikult peaks siin aitama välja töötada mingeid põhimõtteid, mis puudutavad siiski selle **inimkapitali väärtustamist**, sest kõik ei ole Jaan Krossid, kes kuni kõrge vanuseni suudavad kirjutada preemiaid toovaid teoseid või esineda laval.” (Lisa 2, lk 15)*

*“Ideaalne kultuurkapital peaks olema muudatustele valmis ja eelkõige alati oma tegevustes läbipaistev. **Ideaalne oleks kui Kultuurkapitali positiivse ja prestiize tegevusega seotud näite najal hakkaks laienema nii rahastamismaastik, kui ühiskonna erinevate kihtide seni domineerivalt pea eirav seisukoht kultuuri**. Viie aasta pärast võiks olla Eestis vastu võetud **sponsorlust puudutav seadus**, mille abil sponsorlusega tegelevad ettevõtjad jne. saaksid oma sponsorluse kuludest reaalseid tulumaksu soodustusi. Huvi on mõlemapoolselt juba praegu olemas ja mida aeg edasi seda vähem rahuldab sponsorit vaid nime ära trükkimine kataloogi, kutse tagumisel serval.” (Lisa 2, lk 15)*

“Kui loovisik midagi ette võtab, siis saab temalt mitu nahka koorida, küll maksudega jne. Lepingutega ei ole asjad korras. Kindlustunnet küll ei ole.” (4.2.2)

*“Ei ole piisavaid maksuvabastusi, kui nad sponsoreerivad üht või teist kultuuriprojekti. Neil ei ole seda motivatsiooni, et seetõttu praeguses ühiskondlikus situatsioonis võiks Kultuurkapital kaaluda seda, et **tõsta seda mõne projekti toetamist 90% peale**.” (4.2.2)*

Kokkuvõtvalt nähakse Eesti Kultuurkapitalil tulevikus kohustust kultuurile täiendavate võimaluste otsimisel, kuivõrd tühja kõhu ning vahenditeta ei ole võimalik teha ei trenni (4.6.2) ega kirjutada raamatuid (4.3.1), teha kunsti (4.4.1). Kultuurkapitali praegust tegevust hinnatakse küll väga kõrgelt, kuid kuivõrd kunsti ostetakse vähe (4.4.1), märkimisväärne osa kultuuriloomingust ei jõuaks toetuseta konkurentsitingimustes auditooriumini (4.3.1), kritiseeritakse tugevalt rahastussummade tasakaalu puudumist, taotlejate ebavõrdset positsiooni, (taaskord) prioriteetide puudumist. Tõdetakse, et Eesti Kultuurkapital ei peaks olema sotsiaalabi organisatsioon. Samuti tuuakse välja, et Kultuurkapital ei ole küll kultuuripoliitika organisatsioon. Siiski suurendab organisatsioonilise poliitika puudumine ebakindlust, raha vähesus omakorda turumehhanismidest sõltumist.

4.2.4 Hinnangud loovisikute tunnustamise kohustusele

Neljanda olulise kohustusena nähakse Eesti Kultuurkapitalil **avaliku tähelepanu ja tunnustuse tagamist** loomeringkondade ning ka teiste ühiskonnaväljade silmis. Tunnustuse all käsitletakse peamiselt tänu tehtud töö eest eesti kultuuris. (4.1.1; 4.1.2; 4.2.1; 4.3.1; 4.4.1; 4.4.2; 4.5.1; 4.5.2; 4.6.1, Lisa 2, lk 11) St, et raha jagamist (majandusliku kapitali ümberjagamist) peetaksegi tunnustuseks.

*“Tegelikult [mängib Kultuurkapital **tunnustamiselt**] ikkagi päris suurt rolli. Üks asi on need aastapreemiad, lisaks sellele summale – Kultuurkapitali maine ei ole praegu nii madal, et see ei mõjuks tunnustusena – on see ikkagi **auasi** ka.” (4.1.2)*

“Kui ta toetab, siis see ongi tunnustus juba. /.../ See inimene või asutus, kes oma mingit projekti soovib ellu viia, tunneb, et see ei ole niisama tähtsusetu või päris mõtetu tegevus. Et sellel tegevusel on natukene laiem kõlapind ja Eesti kultuurile on seda siis vaja järelkult.” (4.2.2)

*“kui **keegi on tõesti midagi ära teinud** ja ta saab selle eest sealt **preemia**, siis sellest **kuulevad ja seda näevad kõik**. Ja see kindlasti tõstab selle loovisiku seda nii öelda mina ja ma arvan, et see on väga oluline.” (4.6.1)*

*“Tema asi on **jaotada õiglaselt raha** ja piirduda aastapreemiatega. Igale projekti taotlejatele on see niigi tunnustus, kui tema taotlusest on isegi 75% rahuldatud.” (4.1.2)*

Kultuurkapitali kohustusena nähakse kokkuvõtvalt ka **kultuuri mainekujundust** läbi professionaalse kunstnikkonna initsiatiivi väärtustamise.

*“Peamise tegevuse, kultuuriprojektide rahastamine läbi on suunatud kultuuriringkondadele, kunstnikele, kes läbi oma projektide teostamise astuvad dialoogi juba laiema avalikkusega. Samas on Kultuurkapitalil ka oluline **kultuuri mainekujundaja**, seda nii üldsuse terava luubi all sihtkapitalides langetatavate otsuste, rahastamise toel toimuvate näituste, projektide, parenduste kui ka kultuuripoliitikat kujundava ja selles osaleva institutsiooni seisukohast.” (tsitaat kommunikatsioonistrateegia intervjuust)*

Kitsama, finantseerimisele suunatud eesmärgi pooldajad⁶⁰ näevad Eesti Kultuurkapitali põhifunktsioonina küll ka ainult keskendumist rahajagamisele

“Peaasi, et edasi antaks raha. See on ju selle asja mõte. Ta ei saa võtta endale muid funktsioone.” (4.2.2)

“Võib-olla liigsete lisäülesannete kuhjamine kultuurkapitali kaela muudab selle praeguse toetustesüsteemi segaseks ja jõud ja energia kulub liiga paljude erinevate asjade peale.” (4.3.2)

Samas on teine osa vastajatest eriti kultuuri mainekujunduse ning turunduse kohapealt välja toonud suhteliselt kõrgeid ootusi, millele Eesti Kultuurkapital peaks taotlejate seisukohast lähtuvalt proovima vastata just kultuuri rahastamisele ning tunnustatusele täiendavate võimaluste otsimise võtmes.

Eelkõige seostuvad taolised ootused teavitamise ning tagasiside, tasakaalustatud avaliku kommunikatsioonitegevuse, toetatud projektide tutvustamise, kommunikatsioonikanalite efektiivsuse, aastapreemiate ürituse tähtsuse kasvu, infomaterjalide ja koolitustega (4.1.2; 4.1.6; 4.2.1; 4.2.2; 4.2.6; 4.3.2; 4.4.3; 4.5.3; 4.5.7; 4.6.2; 4.1.6; 4.2.6; 4.3.6; 4.4.7; 4.5.7; 4.6.6)

⁶⁰ Vt ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring, lk 29

Sealjuures on Kultuurkapitale esitatud ootus olla kvaliteedimärgi tähendusega ka kultuurivälja välistele gruppidele (nt erasektorile).

“Kultuurkapital võiks reklaamida ja tunnustada rahataotlejate, eeskätt noorte loomeinimeste tegevust.” (4.3.2)

“Ilmtingimata peaks kultuurkapital tegelema kultuuriturundusega, sh tutvustama rahastatud projekte avalikkusele.” (4.3.2)

Kultuuriturunduse mõtte toetajad (pooled vastanutest) on toonud välja, et Kultuurkapital on käsitletud turundustegevust mitte kui müügisurvele allumist, vaid kui kultuuriväljale teistel väljadel täiendava tähelepanu otsimise strateegiad, et tagada fundamentaalset turvalisust. Kaubamärgi väljaarendamist peavad pooled vastajatest oluliseks. Samas antakse endale aru, et Kultuurkapitali brändi väljaarendamine vajaks investeeringuid, mis ei tohiks tulla stipendiumide arvelt – raha on niigi vähe.

“Seda, et Kultuurkapital on (kauba)märk Eesti loomeinimese jaoks, tunnistab suur enamus küsitletavatest. Tõsi, arvamused lähevad lahku (kauba)märgi mõju ja olulisuse küsimuses. Arvatakse nii seda, et Kultuurkapitalil on **kindlasti oma tähtsus kaubamärgina**, sest teist sellise tähtsusega struktuuri ei ole lihtsalt Eestis. Samas leiti, et kunstiinimesed ei vaata seda nii, ei mõtle nii.” (4.1.2) Olgugi, et see mõttemuster kirjeldab elavalt seda, kuidas turumajanduslik ning majadusvälja terminoloogia kultuuriväljale ei sobi (ning on ometi sinna tunginud), nähtub sellest, et Kultuurkapitali peetakse oluliliseks märgilise väärtuse kandjaks, kuna Kultuurkapitali toetust peetakse oluliseks tunnustuseks. Täiendava avaliku tähelepanu ideestik tundub kõigi vastajate arvates tänaste võimalustega mitte sobivat (kuigi ideena hinnatakse seda kõrgelt just selles võtmes, et tagada loomesfäärile suurem tähelepanu).

Visioonis näevad pooled vastanutest seda, et Kultuurkapital võiks tegeleda toetatud projektide turundusega ja tutvustamisega ning kultuuriuuringutega või mängida selles koordineerivat rolli pigem tulevikus, kui rahalisi võimalusi on tekkinud rohkem. Oluliseks peetakse seda enamikel juhtudel seetõttu, et tagada tulevikus üldise väärtusega teoste kohalejõudmine inimesteni, kes on sellest huvitatud ning ka nendele, kes ei tea huvitatud olla, seeläbi vähendada loovisikute sõltumatust turumehhanismidest ning luua institutsionaalse tunnustamise kommunikatiivne süsteem, mis võimaldaks kultuuritoodangu sümbolväärtuse kasvatamise läbi suurendada ka kultuuritootjate majanduslikku kapitali. Samas leitakse ka seda, et kultuurkapital peakski tegelema vaid raha jagamisega, kuivõrd kultuurialase

informatsiooni koordineerimine olevat Kultuuriministeeriumi kohustus. Teisalt ootavad loovisiku tunnustamisel peaaegu kõik vastajad siiski Kultuurkapitalilt täiendavaid funktsioone.

Kultuurkapitali täiendavate funktsioonidena nähakse kokkuvõtvalt kultuurivälja analüüsi ning avalikkuse kultuurialast harimist, kultuurialaseid algatusi, loovisiku täiendavat toetamist ning loovisiku suuremat tunnustamist.

4.2.5 Hinnangud Eesti Kultuurkapitali avalikule imagole

Eesti Kultuurkapitali avalikku imagot hinnates jagunevad arvamused kolme leeri. Leidub nii neid, kes hindavad avalikku imagot kõrgeks, neid, kes hindavad Eesti Kultuurkapitali imagot väga madalalt ning neid, kes annavad imagole tagasihoidlikke hinnanguid. Negatiivsetes hinnangutes viidatakse organisatsiooni suletusele, sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse vähesusele. Avalikku imagot seostas enamik vastanutest kohe ka 2002. aasta sügisel toimunud kriisiga, mille mõju hinnati nii kultuurisfääri kui ka organisatsiooni enda tõsiseltvõetavusele laiemal avalikkuse silmis pigem negatiivses võtmes. (4.1.5, 4.2.2, 4.3.5, 4.4.6, 4.5.5, 4.6.5, 4.2.5)

“Selline võõrdunud või suletud, sissepoole pööratud organisatsioon. Violi kriis avas seda isegi minu jaoks rohkem, et oli imelikul moel isegi positiivne. Praegu ma ei teadnud üldse, kuidas need rahad seal liiguvad ja mis toimub.”
(4.1.5)

*“Violi viis selle ikka nii alla, et ... Aga samas mitte ainult selle organisatsiooni oma, vaid **kogu kultuuri maine laiemalt.**”* (4.1.5)

“Kohutav, Violi asi mõjus katastroofiliselt. Usaldus vähenes oluliselt. Ning võib öelda, et ei ole ka paremaks muutunud. Kogu see süsteem on täielik absurd – juhtimissüsteem. Puudub ülemus – kultuuriministeerium. Sellist asja ei oleks tohtinud juhtuda.” (4.2.5)

“Kultuuriringkond on shokis. See asutus pole enam tõsiselt võetav.” (4.2.5)

Esines ka hinnanguid, et hoolimata tagasilöökidest ei ole organisatsiooni maine oluliselt kannatada saanud. Kriisi ei seostata niivõrd organisatsiooni eksimuse, kuivõrd ühe inimese eksimuse ja vääramatu jõuga.

„Noh, see on nii... see on nagu loodusõnnetus. Ega sinna ei ole midagi parata, kui see taifuun üle lendab, siis tema lendab.” (4.4.6)

“See süü on ühe inimese peal ja selles ei saa süüdistada Kultuurkapitali teisi liikmeid ja tegijaid.”(4.1.5)

Samas tuuakse ka siinkohal välja, et kuigi kultuuriringkondade silmis on Kultuurkapitalil positiivne maine, ei pruugi maine olla positiivne laiemas avalikkuse silmis.

“Ühiskond on teine asi, nende jaoks on vaja näidata. Rääkima ikka peab, muidu ühiskond ei teagi, et kulka olemas on.”

“Kultuurkapital on nendest fondiga seotud segadustest üle, ma arvan. Läheb natuke aega, aga see “Violit tegema” jääb klassikasse. Ma ei oska öelda, aga minu jaoks ei ole see negatiivne imago, mis kultuurkapitalil on. Ta täidab vajalikku rolli ja teda ikka tunnustatakse. Ei ole ka väga positiivset imago, sest ta ei lahenda kõiki probleeme. Aga ta on olemas ja töötab.” (4.3.5)

Samuti tuuakse välja, et kultuurivälistele ringkondadele võivad Kultuurkapitali eesmärgid seoses vähese avaliku kommunikatsioonitegevusega olla arusaamatud ega suurenda seetõttu teiste ühiskonnaväljade võimalust organisatsiooni tegevust tunnustada. Kohati väljendati ka lausnegatiivsust ning leiti, et Kultuurkapital on endale puuduliku kommunikatsiooniga teinud karuteene – organisatsiooni ‘suletus’ on tinginud paljude **spekulatsioonide** tekke, mis võimendusid veelgi seoses Violi skandaaliga. (4.1.5)

“Tavainimeste jaoks võib küll Kultuurkapital näida sellise “omade jopede pesana”, kus “omad joped” saavad raha “omade jopede” käest. See võib olla, ma ei väida, sest ma pole mingeid uuringuid teinud, kui on, siis tuleb seda imago muuta, sest see ei ole nii.” (4.1.5)

*“Kulka figureerib tegelikult vähe **Ma ei ole kuulnud ühtegi avalikku sõnavõttu Kulka poolt**” (4.2.5)*

*“Mis puudutab Violit, siis vaevalt sel kuigivõrd kultuurkapitali maine osas rolli on, võibolla lihtsalt see, et kord on loga, aga tegelikult ma ei usu, et see eriti alla tõmbas, **pigem nende hulgas, kes ei tegele sellega, rahva hulgas, nemad üldistavad võibolla rohkem.**” (4.5.6)*

Esineb ka arvamusi, et Eesti Kultuurkapital avalik-õigusliku organisatsioonina peakski olema suletud, kuivõrd on suunatud siiski kultuuri tootvale ringkonnale.

“Ma ei tea kas ta peakski olema selline, kõikide poolt teadvustatud organisatsioon. Ei tea kas Kulka peaks sellele vahendeid kulutama. Pigem ta ikkagi suunatud kultuuri tootvale ringkonnale, mitte isegi tarbijale.” (4.4.6)

Positiivsete hinnangute esitajate puhul võib kokkuvõtva tendentsina välja tuua parema informeerituse organisatsiooni tegevusest. Seetõttu on täheldatav seos teadlikkuse ning positiivsete hinnangute vahel.

“Minu silmis on ta isegi hea. Ma ei seoks seda organisatsiooni imago Violi skandaaliga.” (4.1.5)

“Kultuurkapital paistab väärrika organisatsioonina, kes kaalub oma tegusid ja otsuseid.” (4.2.1)

“Ma arvan, et maine on küllalt kõrge. Eestlased üldiselt oma institutsioone võivad kiruda, aga põhimõtteliselt respektivad. Ma arvan, et kuivõrd kultuurkapital puudutab küllaltki väikest osa Eesti

elanikest ja need inimesed on suhteliselt teadlikud ka oma materiaalsest sõltuvusest kultuurkapitalist, siis ei saa see maine eriti madal olla.” (4.3.5)

Üllatuslikuna on välja toodud, et Avo Viioli kriis mõjus organisatsioonile tervistavalt ning sellega seoses avati organisatsioonile tähelepandevuse kasvatamiseks uued võimalused.

“Viioli kriis oli kulkale kindlasti kasulik ja arvan, et kokkuvõttes see mainele halvasti ei mõjunud, kuna kriisi lahendamisel tegutseti kiiresti ja avalikult. Vaikselt nokitsevast kulkast sai äkki meediatäht, esialgu küll negatiivses mõttes, hiljem on see aga osutunud väga heaks reklaamiks.” (4.6.5)

Kokkuvõtvalt võib väita, et kriisi mõjul organisatsiooni avalik imago oluliselt kannatada ei saanud ning organisatsiooni imago hinnatakse kultuurivälja silmis positiivseks lähtuvalt just organisatsiooni rollist. Laiemale avalikkuse silmis peetakse organisatsiooni imago siiski pigem negatiivseks. Kultuurivälja negatiivsed hinnangud avalikule imagole viitavad organisatsiooni läbipaistvuse probleemidele, millest tuleneb ka kriitika organisatsiooni protseduuride suhtes.

4.3 Hinnangud Eesti Kultuurkapitali protseduuriusaldusele

Käesolevas peatükis otsitakse vastust sellele, kuivõrd hinnatakse usaldusväärseks Eesti Kultuurkapitali põhitegevuse protseduuri, täpsemalt ekspertsüsteemi ning kantselei usaldusväärset. Protseduuriusaldust on eraldiseisvana institutsionaalsest usaldusest raske käsitleda, kuid osana sellest, võib protseduuriusaldusväärset olla seotud ka vaid tehniliste ootustega. Seetõttu käsitletakse protseduuriusaldust siinkohal eraldiseisvalt. Üldistavalt on protseduuriusaldus siiski institutsionaalse usaldusväärse osa ning mõjutab organisatsiooni kui terviku usaldusväärset.

4.3.1 Hinnangud ekspertkomisjonide usaldusväärsele

Kuigi Eesti Kultuurkapitali rolli eesti kultuurivälja sõltumatuse, järjepidevuse ja tunnustajana hinnatakse äärmiselt kõrgelt, esineb kriitilisi hinnanguid siiski märgatavalt rohkem protseduuride suhtes, mille läbi rolliootustele vastatakse.

“on näha sisend, on näha väljund, aga selle tulemuseni jõudmine 'mustas kastis' on mõistmatu.” (4.6.3)

“Kõlas arvamus, et igasugune raha jagamine kultuurile on iseenesest positiivne nähtus, kuid valdavalt häiris küsitletavaid siiski eesmärkide hägusus avalike prioriteetide puudumise näol. Väga paljud kurtsid, et kuna nad ei tea Kultuurkapitali **prioriteete** nii lühemas kui pikemas

perspektiivis, siis on neil raske nõ “õigele asjale” raha taodelda. Teatati isegi kibestunult, et alles oli sihtkapitali komisjon tuttavaks tehtud, kui tuli uus oma vaadete ja prioriteetidega.”⁶¹

”Mitte alati ei lähtu Kultuurkapital otsustes eesti kultuurist endast. Kui koostada suur pingerivi kõigist taotlustest, siis prioriteetsed peaks olema need taotlused, mis säilitavad ja talletavad eesti kultuuri mistahes vormis ja teiseks, mis sellest traditsioonist lähtudes pakuvad mingeid novaatorlikke ideid, mitte aga toetada niigi suhteliselt kindlaid institutsioone.”

Kuivõrd raha on vähe, on arusaadavalt lahkkelid tekkinud peamiselt raha täpse jaotuse teemal. “Osad küsitletavad arvasid, et lisaks mehaanilisele raha jagamisele peaks Kultuurkapital aktiivselt toetama just nimelt uusi projekte, mitte vanade ja kestvate projektide toetust prioriteediks seadma. Siin rõhutasid sellise seisukoha pooldajad ka peamiselt alternatiivsema kultuuri toetamist massikultuuri arvelt. Teine seisukoht leidis, et Kultuurkapitali ülesanded jagunevad kaheks: nn “suur Kultuurkapital” peaks toetama peamiselt suuri projekte ja maakondlikud esindused peaksid keskenduma rahvakultuuri edendamisele. Kolmas seisukoht aga nõudis Kultuurkapitalilt lisaks raha jagamisele ka aktiivset tööd lisaülesannete näol, eriti rõhutati Kultuurkapitali rolli algatuste toetamisel ja lausa tekitamisel.” (4.1.1)

“Edendama algatusi eesti kultuuri loomisel ja avardamisel ja koosnema õigetest inimestest, kes tunnevad õige asja ära.” (4.1.1)

Kokkuvõtvalt on ebaselguse ning väheste ressursside tingimustes toodud välja väga palju tasakaalupunkte, milles Eesti Kultuurkapitali ekspertnõukogud peaksid oma rahastamisotsustes kokku leppima. On välja toodud nii vastuolu uute, alternatiivsete ning eksperimentaalsete projektide kui stabiilsete ja kindla kvaliteediga projektide; sotsiaaltoetustest või saavutusest ja kvaliteedist lähtumise; professionaalsete või rahvakultuursete; linnade või maapiirkondade, väikeste toetuste või suuremahuliste (sajaprotsendiliste rahastamisotsuste); riigieelarveliste asutuste ja riigieelarveväliste projektide; kohalike või rahvusvaheliste; ühekordsete ning pikaajaliste; täismahus rahastamise või osalise rahastamise vahel. Organisatsiooni praktika, mis on lähtunud sellest, et rahastada tuleb kõiki, on olnud tingitud kultuurivälja vajadustest. Kuivõrd riiklikul tasandil puudub täna selgelt kommenteeritud kultuuripoliitika ning kultuurile tehtavad kulutused SKP-st on äärmiselt madalad, on tekkinud tasakaalupunktide paljusid. Raha vähesuse tingimustes oodatakse konkreetse valdkonna spetsiifikast lähtuvat prioriteetide määratlemist. Tekkinud

⁶¹ Vt, ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu aruanne, ptk. 4.2. Tegevuse prioriteedid ja õiglus

olukorrale oodatakse Kultuurkapitalipoolset reaktsiooni, et rahastamine ei toimuks ainult lähtudes printsiibist “asjaolude sunnil”.

Kuivõrd raha vähesuse tingimustes ei jõuta kõigi vajadustest lähtuda, võib väita, et õiglaseks peavad Eesti Kultuurkapitali tegevust need, kes senise organisatsioonilise praktika raames on jäänud eelistatuimasse positsiooni või on tegevusega kursis, kuna on kuulnud sihtkapitalide nõukokku ning hindavad seetõttu sihtkapitalide liikmete moraalsust (konkreetsel juhul tähendab moraalsus konkreetse taotleja huvidele vastamist) kõrgelt.

*“Olles olnud mitmetes muudes komisjonides, kus tuleb raha jagada: see ei ole lihtne protsess. Ma arvan, et **need nõukogu liikmed on piisavalt professionaalsed**, et ikkagi leppida mängureeglid kokku ja siis seda rahajagamisel ka järgida.” (4.3.3)*

*“Paratamatult on **võimatu, et raha saaks kõik**. Sellisena on ta paratamatult subjektiivne, iga koosseisu rahajagamisotsused on määratud nende inimeste poolt; aga üks ta sellisena on ka objektiivne, just selline on situatsioon ja sellised on inimesed. Sellega ei saa suuri etteheiteid teha.” (4.3.3)*

*“tegelikult **peaks siin otsustajaid usaldama**, sest nad ikkagi on ju oma ala spetsialistid.” (4.5.4)*

Sellest tulenevalt hindavad sihtkapitalide otsustusprotsessiga vähem kursis olevad inimesed otsustusprotsessi pigem negatiivselt. Huvide paljususes pole kõigile päris selge, mis on ning mis ei ole kultuuri vajadustest lähtuv rahastamine ning millised valdkonnad vajaksid rahastamist enne teisi. Tuuakse välja ka kriitikat ka Kultuuriministeeriumi haldusala rahastamise suunas, mida ka institutsionaalse usalduse peatükis probleemina pikemalt käsitleti.⁶²

“Rahastamisprioriteedid võiksid olla konkreetselt teada, see osa on neil vähe ähmane, nagu ka otsuste tegemise taustinfo ja põhjendused, argumendid. Ka seal töötavate ja otsustavate inimeste teave võiks olla avalikum, rohkem olemas.” (4.3.6)

“...praegu on kõik siiski väga juhuslik ja tihti läheb ka nagu selle peale mis on nagu efektsem või kuidagi tundub prestiižsem.” (4.4.4)

“Mida selgemad on need seisukohad, eesmärgid, mida kulka taotleb, seda kergem. Selgem just selles osas, et millega nad ei tegele. Kui nad suudaks sellegi välja öelda, et millega nad ei tegele.” (...)

“Prioriteete peaks rohkem määratlema. Ja mis millise sihtkapitali alla kuulub (disain arhitektuuri all või kujutav kunst?). Selgemini ära määratleda need valdkonnad, milles mida toetatakse.” (4.4.7)

“Praegu on maapiirkonnad kõrvale jäetud ning keskendutakse Tallinnale. Omaalgatuslikkust ei toetata ning väiksemad kollektiivid ei pälvi tunnustust isegi ekspertgruppide tasandil, rääkimata riiklikust.” (4.5.7)

⁶² Vt ptk 4.2.1

“... kipub nagu minema sinna poole, et suured küsijad küsivad selgema ja valjema häälega ka, siis väiksemad jäävadki ilma ja eriti need, kes ei ole ennast veel kuidagi näidata saanudki.” (4.1.1)

“... tuleks selle esialgse idee juurde tagasi pöörduda, et Kultuurkapital ei oleks Kultuuriministeeriumi rahakoti teine sahtel.” (4.1.1)

“Tahaks ikka saavutustest ja ka headest ideedest lähtumist näha. Hetkel on see paraku liiga suures osas loovisikule palga- või pensionimaksmine.” (4.3.3)

Kuivõrd prioriteedid ei ole selged, hinnatakse negatiivselt ka sihtkapitalide nõukogude moraalsust. Tuuakse välja, et sihtkapitalide liikmete vastutus on neile endilegi kohati arusaamatu. Hinnangute põhjuseid võib ka siinkohal otsida ressursside vähesusest.

“Ma arvan, et mitte see süsteem ei olegi mäda, vaid mäda on see, et need inimesed, kes valitakse nõukogusse, ei saa päris täpselt aru, miks nad sinna valitakse.” (4.1.3)

Kuna huve on palju ning prioriteedid pole paigas ega kommunikeeritud kõigile kättesaadavalt, ei ole taotlejad väga kõrgelt hinnanud ka **otsustusprotsessi läbipaistvust**. Ka taotlejate uuringu kvantitatiivse uuringu tulemustest tuleb välja, et kõige rohkem soovitakse täiendavat infot otsuste langetamise põhimõtete ning sihtkapitalide algatuste kohta. Kõige vähem ollakse rahul otsuste põhjendatusega.⁶³ Kuivõrd otsustuspõhimõtted ei ole kõigile taotlejatele päris selged, kajastub vastustes ka hinnanguid, et rahajagamine toimub emotsioonidele ning sihtkapitali nõukogu liikmete isiklikele huvidele tuginedes. Sihtkapitalide otsuseid peetakse kohati ka lausa subjektiivseteks, kildkondlikeks, otsustajate sotsiaalsel võrgustikul põhinevateks. Ka siinkohal võib suhtumise põhjuseid otsida ressursside vähesusest, kuivõrd nt organisatsioonisisestes intervjuudes toodi selgelt välja seda, et häid ideid on liiga palju ning kõiki lihtsalt ei jõua rahastada. Ometi tingib ressursside vähesus negatiivseid hinnanguid.

“Võibolla seda ei saa hästi aru, mis alusel ikkagi eelistatakse ühtesi taotlusi teistele. Ja millel põhinevad toetussummad, mis mahus antakse toetust.” (4.4.7)

“Ainuke alternatiiv olekski välistada kõik emotsioonid, aga see on suhteliselt raske. Siis ta läheb matemaatiliseks ja keegi peab selle valemi välja mõtlema [...]. Ja see ei oleks õiglane, aga siis ta vähemalt välistaks need emotsioonid. Et mul ei haara käsi revolvi järele, kui ma näen näitekunsti sihtkapitali nime taga.” (4.1.4)

“Ollakse liiga kildkondlikud, tunnustatakse vaid neid, kes otsustajate mõtteraamidesse mahuvad. Kõik ülejäänud peavad ikka ise hakkama saama.” (4.3.3)

“Eks me liiga palju teame üksteist ja me võime ka oletada, kes kellega käib /.../ Samas mõnikord ei tundu otsus õiglane, aga siis on õuduselt suur rõõm, kui ise saad. Siis sa ei mõtlegi niiväga teiste peale. Nii et see on subjektiivne.” (4.5.4)

⁶³ Vastavalt Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu kvantitatiivsetele

"ei ole kursis. Kui nad ikka loevad need projektid läbi ja kui tutvuseid ei ole, siis on. Kui ei tea, kuidas asjad toimivad, kuidas ja kes otsustavad, siis tekib kohe kahtlus, et onupojapoliitika." (4.5.4)

Sihtkapitalide otsuste põhjendamise osas leidub nii neid, kes peavad põhjendamist oluliseks, kui ka neid, kes peavad oluliseks mittepõhjendamist. Mittepõhjendamise toetajad toovad siiski välja selle, et ka mittepõhjendamise korral võiks sihtkapital olla avalikult välja öelnud selle, kuidas rahastamine toimub. Täiendavalt oodatakse, et isegi, kui otsust ennast ei põhjendata, peaks Kultuurkapital juhtima tähelepanu vigadele, mis taotluses olid ning andma soovitusi selle kohta, kuidas paremini taodelda, kuivõrd väga paljudel juhtudel on välja toodud ka seda, et kultuurinimesed ei oska projekte kirjutada.

"Inimesed ikkagi ei tea, kuidas teha taotusi, näiteks eelarve. Kui üks loomeinimene hakkab seda tegema, tal ei ole lihtsalt kogemust." (...)

"Vääna end või kaheksasse, kui projekti kirjutada." (...)

"Põhjendada võiks võibolla ainult siis, kui projekt tagasi lükatakse, kuna siis saaks taotleja samuti edasi liikuda, saaks teada, mida ta on valesti teinud, mitte ei esitaks järgmine kord sama taotlust." (4.5.7)

"Ma olen endale selgeks teinud, et kõik sõltub ikkagi sellest, kui head paberid ma kirjutan." (4.5.4)

"Raske on hinnata nende objektiivsust, ega oma otsuseid eriti ei põhjendata, see võiks ilmselt olla avatum." (4.3.3)

Mittepõhjendamise toetajad hindavad objektiivselt seda, et tõenäoliselt poleks väga põhjalik põhjendamine võimalik, tingituna ajaressursside piiratusest ning sellest, et eksperdid on ise praktilised loovisikud.

"Nad ei saaks ju normaalselt töötada, kui nad otsuseid põhjendama hakkaks. Otsus ja valik ongi piisav põhjendus." (4.6.3)

Tulemustest tuleb välja see, et prioriteetide hägusus ja raha vähesus suurendab muuhulgas taotlejate soovi läheneda taotlusprotsessile ebaausalt ning küsida väiksema summa asemel suuremat, et oma projekti siiski teostada.

"Koguaeg ju selline hirm on, et kui 10 000 tahad saada, siis umbes 25 000 tuleb küsida, et äkki saab, et midagi ikka annavad." (4.5.4)

Kokkuvõtvalt tuntakse ekspertkomisjonide tööd hinnates rahulolematust eesmärkide ning rahajagamise kriteeriumide ja prioriteetide puudumise pärast. "Prioriteetide ja eesmärgiseadsmisega on vahetult seotud ka taotlejate tänane nägemus õiglusest ja kulka

reaalsest ja nõ ideaalsest õiglasest käitumisest. Kuna puuduvad selgelt edastatud rahajaotuse prioriteedid ning samas ei põhjendata ka tänaseid otsuseid, leidub kulka tänase rahajaotuse läbipaistvuses ja õigluses kahtlejaid.”⁶⁴ Kuna raha on vähe, esineb palju negatiivseid hoiakuid Kultuurkapitali rahastamisotsuste suhtes. Kuna rahastamine lähtub paljuski vajadustest, on ressursside vähesus tinginud ootuse nii selgete ja avalikult kommuniqueeritud prioriteetide, organisatsiooni otsuste läbipaistvuse kui ka täiendavate ressursside järele.

4.3.2 Hinnangud tegevaparaadi usaldusvärsusele

Eesti Kultuurkapitali kantselei tegevust hinnatakse üldiselt kõrgelt. Ka kvantitatiivuuringu tuleb välja, et kantselei toega taotlemisprotsessis ollakse kõige rohkem rahul. Positiivsust väljendatakse ka isiklike kommunikatsioonikogemuste põhjal taotlemisprotsessi alguses ning taotluste vastuvõtmisel. Kantselei tööd hinnatakse üldiselt professionaalseks, viisakaks, personaalseks ning loovisiku vajadustest lähtuvaks.

“Kõik on väga hea. Ma olen alati saanud seal kõik vajaliku informatsiooni. Suhtumine on ka väga professionaalne.” (4.1.4)

“Lepingu allakirjutamise tingimused on olemas, leping on olemas. Selles mõttes on erakordselt konkreetne, kuidas käituda.” (4.2.4)

“Alati on olnud see protsess viisakas ja meeldiv.” (4.2.4)

“Minuga käituti väga sõbralikult ja ma ütleksin täiesti normaalselt, nii et ma olen selles osas Kultuurkapitalile siiralt tänulik, et need töötajad, kellega ma olen juhtunud suhtlema, on olnud sõbralikud, nagu nad olema peavadki ju üks ole. Normaalne suhtlus.” (4.4.5)

Vastustest tuleb välja, et kantseleile ei soovita niigi rasketes tingimustes lisada täiendavat koormust uute funktsioonide näol. Tegevaparaati peetakse võimaluste piires efektiivselt ja operatiivselt töötavaks struktuuriks.

“Eriti ei taha ka helistada ja tüüdata neid inimesi, eriti kui on viimased päevad, kus on niisugused järjekorrad ukse taga, et... aga ega keegi otseselt kallale karanud ei ole, et ei tule sellist asja meelde ja mõnikord on ka lubatud, kui pisut hiljaks jäänud, võetakse vastu, sama kuupäeva raames. Tundub, et sümpaatne, kui nad ära ei väsi.” (4.5.5)

“Asjaajamine oli selge ja ladus, mõttest teostuseni läks vaid 1-2 päeva.” (4.6.4)

⁶⁴ Vt. Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu aruanne

Valdavalt negatiivselt hinnatakse Eesti Kultuurkapitali siiski tagasiside puudumist⁶⁵. Kui taotluste vastuvõtmise protsess tundub taotlejatele pigem positiivsena, hinnatakse negatiivselt taotlejatelt aruannete nõudmise ning otsuste tagasisidega seonduvaid funktsioone.

“Kui sa ei räägi nõmeda ametnikuga, kes vastab sulle telefonis, et “loe homset “Sirpi”.” Mida kurat?! Ma olen ju ka inimene, see ei ole ju eriline raskus.” (4.1.4)

“Kui öeldakse ära, siis nad ei saada kirja, et kahjuks ei saanud toetada. Täielik vaikus on. See on natuke ebasoliidne. Need kirjad tulevad küll ilusasti kohale, et toetasime. Sellele tuleks rohkem tähelepanu pöörata. Sellest sõltub palju ja palju inimesi võivad olla sellega seotud.” (lõik spordi sihtkapitali intervjuust)

“Kusjuures see on väga paha asi, et suusõnaliselt kuuled, et kas liiga vara või tehke ümber, et esitage järgmine kord ja ma kujutan ette, et meie isegi esitame ja küsime, aga väga paljud saavad konkreetse eitava kirja, viskavad selle kõrvale, suhtumine komisjonilt kujuneb lihtsalt eitavaks, kuigi võib-olla, et seekord ei olnud raha või mis iganes, aga see vorm, mis saadetakse on ühene kogu aeg.” (4.1.4)

“Imestasime siin, et miks pärast ei antud, sest publikut oli ja siis pärast tehti imelik etteheide, et me ei toonud ära seda aruannet. Tegin küll aruande. See oli minule natukene negatiivsem kogemus.” (4.2.2.)

“Taotlustele vastamine on olnud ka ebarahuldav. Telefonile vastatakse heas toonis, aga e-maile ignoreeritakse.” (4.5.5)

Kuigi Eesti Kultuurkapitali kantseleid peetakse üldiselt taotlusprotsessi hästi toetavaks üksuseks, tunnistatakse ometi, et igasugune täiendav abi oleks vajalik nii projektide kirjutamisel kui ka eelarvete koostamisel.

Välja toodud **konkreetsed kommunikatsiooni ettepanekud** põhinevad enamasti kriitikal nii sihtkapitalide otsustusprotsessi kui ka kantselei tegevuse suhtes, kes peab süsteemile oma seadusest tulenevate funktsioonide alusel tagama toe. Jagatakse hinnanguid, et Kultuurkapitali avalikud kommunikatsioonikanalid peaksid efektiivsemalt töötama, elektrooniline taotlusblankett vastama tänapäevastele nõuetele. Samuti tuuakse välja, et kuna aeg-ajalt jäävad taotlused vastuseta, võiks taolisi tehnilisi vigu vältida.

“Vääna end või kaheksasse, kui projekti kirjutada.” (4.5.7)

“Võiks olla mingi näidis üleval, mille järgi vaadata, kuidas kirjutama peaks.” (4.5.7)

“Praegu ei ole see [taotlusblankett] üldse infotehnoloogia arengut arvestades ajakohane. Seda ei saa täita, kuna ta on põhimõtteliselt mõeldud ainult käsitsi täitmiseks ning arvutis ei ole sellega mugav töötada.” (4.5.7)

“Otsustajatel oleks oluliselt lihtsam, kui oleks ekspert, kes oleks asja näinud kohapeal.” (4.5.7)

⁶⁵ Ekspertkomisjonide otsuste tagasiside ja kommunikatsioon kuuluvad Eesti Kultuurkapitali kantselei funktsioonidesse

"mitte Sirbis, seda loevad vähesed, peaks kuskil suures päevalehes ka olema."

Kokkuvõtvalt hinnatakse positiivseks kantseleiga seonduvaid taotluste esitamisega seonduvaid isiklike kommunikatsioonikogemusi, kuid positiivsust nõustamisel peetakse eelkõige oluliseks esmataotlejatele. Esmatähtsaks peetakse siiski mitte ainult taotlemisprotsessi käivitamisega seonduvat kantselei tuge, vaid ka korrektsust otsuste kommunikatsioonis, aruandlustähtaegade meeldetuletamisel ning avalike kommunikatsioonikanalite kaudu edastatava informatsiooni adekvaatsust ning värskest. Samuti oodatakse kantseleilt täiendavat abi infopäevade, projektikirjutamise kursuste, koolituste ning trükiste näol, mille põhjuseid võib otsida soovis otsida Kultuurkapitalist tuge mitte ainult taotluste kirjutamisel, vaid kultuurile täiendavate võimaluste otsimisel kultuurile tervikuna.

Väga suur korralduslik segadus valitseb siiski aastapreemiate ürituse ümber. Kuna aastapreemiate ürituse korraldamine on ekspertkomisjonide ja kantselei koostööprojekt, milles kantselei roll on ürituse sisuline korraldamine ning ka avalik kommunikatsioon, oodatakse Kultuurkapitali kantseleilt abi sellele üritusele täiendava tähelepanu leidmisel. Soovitakse nii seda, et kultuuriavalikkus saaks suurema võimaluse nominentide hindamiseks kui ka seda, et tunnustatud nominantidele tagataks avalikkuse suurem tähelepanu. Aastapreemiate üritust teatakse praegu ka taotlejate ringis väga vähe, ometi hinnatakse selle olulisust Eesti mastaabis väga suureks.

4.4 Tulemuste esitluse kokkuvõte ja järeldused

Töös püstitati hüpotees, et Eesti Kultuurkapitali suhtes eksisteerivad seoses organisatsiooniliste ja ühiskondlike muutustega nii sisemiste kui välimiste sihtgruppide silmis kõrgendatud rolliootused, millele Kultuurkapital pole suutnud täna vastata. Sellest tulenevalt võib olla ohus organisatsiooni institutsionaalne usaldusväarsus.

Kuna ootuste kaardistamist organisatsiooni tegevusse võib alati pidada küsimuseks institutsiooni ning tema protseduurilise usaldusväarsuse kohta, otsiti hüpoteesile kinnituse leidmiseks vastust sellele, millised on Eesti Kultuurkapitalile esitatud rolliootused, katsetamaks Eesti Kultuurkapitali käsitletavusele töö teoreetilise raamistiku kontekstis.

Samuti otsiti vastust sellele, kuivõrd Eesti Kultuurkapital neile täna oma praktikas vastab ning millisena nähakse Kultuurkapitali ideaalis.

Täiendavalt analüüsiti seda, milliseks hinnatakse Eesti Kultuurkapitali protseduurilist usaldust, ekspertkomisjonide tööd kultuuri seisukohalt õiglaste otsuste tegemisel ning tegevaparaadi usaldusväärsust ning seda, milliseid täiendavaid funktsioone Kultuurkapitalil nähakse. Kuivõrd protseduuriusaldus on osa institutsionaalsest usaldusest, käesolevas peatükis neid erinevalt ei käsitleta. Järgnevas tuuakse välja kokkuvõtlikud tulemused ning järeldused.

Tulemustest nähtub, et Kultuurkapitali ootustena on tähtsad:

1. Kultuurivälja praktiliste igapäevaküsimustega seotud ootused, mida rõhutatakse nii avaliku kommunikatsioonitegevust kui ka sihtkapitalide ja kantselei tööd hinnates (instrumentaalsed ootused)
2. Ootused, mis seostuvad kultuurivälja sooviga tagada Kultuurkapitali kaudu õiglane rahajagamine ning eesti kultuuri jätkusuutlikkus läbi “õigete” asjade rahastamise ning loovisikute tunnustamise. Kultuurkapitali nähakse ka eesti kultuuri eestseisnana (moraalsed ootused)
3. Ootused, et Kultuurkapitali sihtkapitalid on rahajagamisel ausad, otsekohesed ja omakasupüüdmatud (Leppekäitumuslikud ootused).

Institutsionaalsetele ootustele vastamine

Kuna Kultuurkapitali oodatud käitumisena nähakse nii poliitilise sõltumatuse, loomise võimalikkuse tagamise (turumehhanismidest sõltumise välistamise), väga laia ringi kultuuriilmingute toetamise, avaliku tähelepanu ja tunnustuse, paindlikkuse, järjepidevuse, kultuuriväljale tähelepanu tagamise, rahastamiskindluse, täiendavate rahaliste võimaluste otsimise, loomesfääri vääriskuse, väärtustamise ning loovisiku väärika vananemise tagamisega seonduvaid funktsioone, nähtub määratluste paljususest, et Kultuurkapitalil nähakse laiapõhjalist, **kultuurivälja jätkusuutlikkuse ning ka autonoomia tagamisega** seotud olevat rolli. (4.1.1; 4.1.2; 4.2.1; 4.3.1; 4.4.1; 4.4.2; 4.5.1; 4.5.2; 4.6.1)

Tõdetakse, et Kultuurkapitalil on olnud ja on eesti kultuuris fundamentaalne ja eksistentsiaalselt turvalisust tagav roll. ”Paljudes tsitaatides kasutatakse väljendeid nagu

”ellujäämine, püsimajäämine, elujõud”, millest aimub nii hirmu väikerahva kultuuri säilimise pärast globaalse homogeniseerumise tingimustes kui ka selget tunnetust, et kohalik kommers- ja massikultuur on avaldamas tugevat survet, mistõttu majandusväljale omane toimimisloogika ohustab nn piiratud tootmise välja elujõudu.”⁶⁶ Kuigi hinnatakse kõrgelt Kultuurkapitali pingutusi olemasolevate võimaluste raamistikus, tuuakse tugevalt välja siiski see, et väärikat äraelamist Eesti Kultuurkapitali minimaalsed toetused siiski ei taga.

Tõdetakse, et ekspertsüsteemina on Kultuurkapital proovinud loovisikut ümbritsevat sotsiaalset ebamäärasust vähendada, seeläbi **keskkonnaga tuttavolekut** ja kultuurivälja **sotsiaalse korralduse stabiilsust** järjepidevalt suurendada. Samas tunnistatakse, et Kultuurkapital pole siiski mänginud piisavalt suurt rolli loovisikut ümbritseva sotsiaalse ebamäärasuse vähendamisel. Väljendatakse rahulolematust Eesti Vabariigi Kultuuriministeeriumi haldusalas asuvate asutuste topeltrahastamise suhtes ning soovitakse taolise praktika lõppemist.

Kuigi Kultuurkapitali tegevust loovisiku sotsiaalse staatuse parandamisel peetakse äärmiselt oluliseks, tuuakse siiski välja, et kultuuriväljal toimijate sotsiaalse staatuse parandamise eesmärkidel peaks Kultuurkapital tulevikus otsima täiendavaid rahalisi võimalusi. Eesmärgi tagamiseks soovitakse Eesti Kultuurkapitalil teha suuremat kultuuripoliitilist lobitööd (Kultuuriministeeriumi haldusalas olevate organisatsioonide rahastamiskohustuste tagasisuunamisel) ja koostööd erasektoriga, mille läbi oleks võimalik eesti kultuuriväljale tagada täiendavad rahalised võimalused dotatsioonide ning annetuste näol otse ning ka kaudselt - rahastatud projektidele avaliku tähelepanu tagamisel.

Eesti Kultuurkapitalilt oodatakse sellest tulenevalt tulevikus seega reaktsiooni vastamisel **normatiivse sidususe tagamise ootusele**, et tagada **muutunud ühiskondlikus raamistikus** eesti kultuurivälja võime tagada oma seaduspäradest lähtuv sümbolilise kapitali ümberjagamise võime. Tuginedes empiirilisele andmestikule võib väita, et Eesti Kultuurkapitali peetakse kultuurivälja kaitsemehhanismiks. Allikmaterjali läbi on seetõttu leitud kinnitus töö teoreetilisele eeldusele, et Kultuurkapitali võib käsitleda kui organisatsiooni, mille väljakutse seisneb kultuurivälja sõltumatu eksistentsi, seeläbi ka

⁶⁶ Vt taotlejate uuring

normatiivse sidususe tagamises. Kuivõrd sõltumatus turumehhanismidest pole hetkel tagatud piisavalt, võib väita, et institutsiooni suhtes eksisteerivad kõrgendatud ootused.

Protseduurilisele ootusele vastamine

Hinnangutes **institutsionaalsetele** ootusele ollakse suhteliselt leplikud ning tuuakse kriitika asemel välja pigem seda, et Eesti Kultuurkapital on hoolimata kõigest teinud täna kõik võimaliku. Märkatavalt rohkem negatiivsemaid seisukohti on välja toodud organisatsiooni põhitegevuse **protseduuride** läbipaistvuse osas.

Peamiselt väljendatakse seda, et Eesti Kultuurkapital võiks proovida tänasest enam vastata **sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse** nõudele. Kuivõrd avaliku ja sisemise kommunikatsioonitegevuse vähesuse korral on sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse võimalikkus ebatõenäoline, väljendub see ka uuringu põhjal välja tulnud kriitikas organisatsiooni **vastutus- ja aruandekohustuslikkusele**, millele organisatsioon ei ole vastavalt tulemustele seni piisavalt hästi vastanud.

Normatiivne koherents tähendab vastavalt Sztompkale (1999) vastastikuste ootuste reeglistatud aluse olemasolu nii moraalsel, leppekäitumuslikul kui ka instrumentaalsel tasandil. Vastavalt Giddensile (1990:99) väljendub usaldamatus skeptilisuses ja pigem negatiivses suhtumises ekspertsüsteemi poolt pakutavasse ekspertiisi ning kahtlustes süsteemis toimivate inimeste aususse. Kuna protseduuriusaldus lähtub nii **sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvusest** (sh juhtimisotsuste, otsustuskriteeriumide arusaadavusest), normatiivsest sidususest kui ka **vastutus- ja aruandekohustuslikkusest** oodatakse, et Eesti Kultuurkapital vastaks kõrgendatud avalikele ootustele ning muutunud ühiskonna ja väheste ressursside raamistikus määratleks kõige kriitilisemad vajadused, sõnastaks prioriteedid ning kommunikeeriks neid avalikult.

Nii organisatsioonisisestes kui ka –välistes intervjuudes pakutakse välja, et paremate rahaliste võimaluste tagamiseks kultuuriväljale tervikuna peaks Kultuurkapital oma tegevuspõhimõtteid kultuuriväljaannetes, aastaraamatus ning avalikes infokanalites organisatsiooni sümbolväärtuse kasvatamise eesmärkidel kommenteerima. Täiendavalt oodatakse, et Kultuurkapital tagaks taotlejatele hästitöötava veebilehekülje, mis informeerib

otsustusprotsessist ning juhendab taotlemisprotsessis. Kultuurkapitali nähakse ideaalis hästitöötava rahastamisasutusena, mis tõhustab operatiivset tegutsemist kantselei tasandil, muudab läbipaistvamaks sihtkapitalide töö ning tugineb oma otsustes ning tegevustes strateegiale, mis lähtub eesti kultuurivälja ühisest huvist tagada kultuurivälja sõltumatus ning tegevusautonoomia.

Kuigi intervjuueeritavad on oma vastustes rõhutanud seda, et Kultuurkapital peaks keskenduma peamiselt oma praeguste ülesannete võimalikult heale täitmisele, on väljendatud ka seda, et Kultuurkapital peaks kultuurivälja sümbolväärtust kasvatama ning otsima tuge ka teistel väljadel kasutatud metoodikatest.

Sellest tulenevalt võib väita, et Kultuurkapital peaks proovima mõistlikkuse piires investeerida organisatsiooni sümbolilisse kapitali, suurendamaks legitiimsust nii kultuuriväljal kui ka ühiskonna teiste väljade silmis. Samuti võib väita, et Kultuurkapitalilt oodatakse kultuurivälja esindava organisatsioonina investeringuid ka kultuurivälja sotsiaalsesse kapitali (olema organisatsioonina aktiivsem näiteks diskussioonide ja foorumite algatamisel), tagamaks pikemas perspektiivis kultuurivälja toetavate võrgustike tugevnemise, võrdeliselt teiste ühiskonnaväljadega.

Kuigi organisatsiooni protseduuride läbipaistvuse osas on tehtud teravat kriitikat nähtub tulemustest, et Eesti Kultuurkapitali tegevust hinnatakse hoolimata raha vähesusest kõrgelt. Võib väita, et eksisteerib usaldus Kultuurkapitali kui kultuurivälja sõltumatust tagava institutsiooni ideesse, kuid eksisteerib avalik ootus, et organisatsioon peaks praktikas suurendama läbipaistvust ja konkretiseerima tegevuspõhimõtteid, formuleerima selgelt nii organisatsiooni- kui kommunikatsioonistrateegia.

Tulemuste põhjal võib järeldada, et Kultuurkapital teeb muutunud ühiskondlikus raamistikus praktiliselt kõik, mis võimalik. Kuivõrd taotlejad tunnevad rahulolematust tänaste eesmärkide ebaselguse ning iseäranis rahajagamise prioriteetide puudumise pärast, võib empiirilisele andmestikule tuginedes siiski väita, et **Kultuurkapital ei ole tegutsenud piisavalt selle nimel, et tagada kultuurivälja normatiivne sidusus, kultuuriloome sotsiaalse korralduse stabiilsus ning sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvus.**

Eesti Kultuurkapitali suhtes eksisteerivad seoses organisatsiooniliste ja ühiskondlike muutustega nii sisemiste kui välimiste sihtgruppide silmis kõrgendatud rolliootused, kuivõrd organisatsioon pole keskkonnast ning raha vähesusest tingituna jõudnud vastata tema ette seatud rolliootustele **avaliku ootusega võrdelisel määral**.

Seetõttu võib tulemuste põhjal kokkuvõtlikult järeldada, et normatiivse sidususe, sotsiaalse korralduse stabiilsuse ega sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse eeldused pole pikemas perspektiivis täiendavate investeringuteta sotsiaalsesse kapitali piisavad usaldusliku keskkonna loomiseks eesti kultuuriväljal. Seetõttu võib olla ohus ka Kultuurkapitali institutsionaalne usaldusväärsus. Sellest tulenevalt on leitud kinnitus töö hüpoteesile.

5. Diskussioon - Eesti Kultuurkapitali kommunikatiivsed väljakutsed

Kuivõrd töö eesmärk oli näidata, millised on Kultuurkapitalile avalikult seatud ootused ning kuivõrd ta neile täna vastab ning mõtestada Eesti Kultuurkapitali ette täna seatud probleeme teoreetiliselt ning loomesfääri isepära arvestavalt, võib küsida, kuivõrd õigustatud olid Eesti Kultuurkapitali analüüsides töös kasutatud teoreetilised vaatepunktid ning millised on käesoleva töö järeldest tulenevad kommunikatiivsed väljakutsed organisatsioonile?

Kuivõrd töö tulemusel selgus, et Eesti Kultuurkapital:

1. jagab ümber pigem tunnustust kui raha (on seetõttu käsitletav sümbolilise vägivalla monopolina kultuuriväljal⁶⁷, kuivõrd ühte loovisikut tunnustades, jäetakse teine tunnustamata või tunnustatakse teda vähemal määral esimesest)
2. loob eeldused kultuurilise kapitali taastootmiseks (rahastab loomesfääri jätkusuutlikusse ning innovatiivsuse seisukohast olulisi isikuid, asutusi ja projekte)
3. taotleb sõltumatust ning autonoomiat poliitika- ning majandusväljast (astub vastandlikku suhtesse majandusvälja printsiipidega ning proovib välistada turu survet, seeläbi väljendada ka mittehuviatust majandusliku kapitali tootmise suhtes ning huviatust kultuurilise kapitali tootmisest, et omandada täiendavat väljaspetsiifilist sümbolväärtust; sealjuures väljendub vastupanu majandusvälja survele soovis suurendada loomesfääri finantseerimiseks mineva raha kogust; vastupanu poliitikavälja survele väljendub soovis keskenduda organisatsiooni loomisel talle antud põhifunktsioonidele ning mitte katta Kultuuriministeeriumi eelarve puudujääke),
4. taotleb õigust ning jõudu defineerida kultuuri legitiimne definitsioon ise (Sõltumatu kultuurivälja eksistents sõltub vastavalt Bourdieu'le (1993:115) kultuurivälja võimest säilitada oma autonoomia läbi see jõud, mille läbi ta saab defineerida ära kultuuritootmise kriteeriumid ning kultuuritoodete hindamise. Analüüsist nähtub, et Eesti Kultuurkapital on eesti kultuuriväljal organisatsioon, mis defineerib kultuuritootmise ning kultuuritoodete hindamise kriteeriumid. Ka uuringutulemustes on korduvalt väljendatud seda, et vaid kultuuriloojad ise suudavad kultuuritootmise hindamiskriteeriume defineerida),

⁶⁷ Vt ka lk 28

võib väita, et prantsuse sotsioloog Pierre Bourdieu väljade teooria andis Eesti Kultuurkapitali ees läbi ajaloo vaikivate paratamatustena eksisteerinud probleemide selgitamiseks ning mõtestamiseks teoreetilise keele.

Nii töö teoreetilise kui empiirilise osa põhjal võib väita, et Eesti Kultuurkapitali sai käsitleda kultuurivälja esindava organisatsioonina. Kuna kultuuriväli on majandusvälja suhtes vastupidistel alustel toimiv ning alludes poliitilise või majandusvälja survele, kaotaks kultuuriväli oma sõltumatuse (Bourdieu 1993), võib nüüd ka tulemustele tuginedes väita, et Eesti Kultuurkapitali tulubaasi säilitamine ning seeläbi loovisikutele rahalise toetuse tagamine on eelduseks, et ta Eestis säiliks sõltumatu kultuuriväli. Kuivõrd töös kasutatud uuringutest nähtus, et Eesti Kultuurkapital on käsitletav ka organisatsioonina, mille ette on seatud ootus kaitsta kultuurivälja sisemisi toimimismehhanisme, võib väita, et Kultuurkapitali võib vastavalt Bourdieu väljade teooriale käsitleda kui organisatsiooni, mille ees seisab väljakutse pakkuda kultuuriväljale kaitset kultuuriväliste mõjutuste eest – tagada sõltumatust - ning otsida selleks tuge kultuurivälja sisemisest ning ka välimisest loogikast lähtuvalt.

Kuna Eesti Kultuurkapital peab eelnevast tulenevalt kaitsma kultuurivälja sisemisi toimimismehhanisme, tõstatati töös ka küsimus, kuivõrd peetakse Kultuurkapitali tegevust legitiimseks ning analüüsiti seda

1. kuivõrd võib Eesti Kultuurkapitali käsitleda legitiimse kultuurivälja esindava organisatsioonina kultuurivälja enda silmis,
2. kas organisatsiooni vahendid on piisavad tagamaks sümbolilise kapitali ümberjagamist kultuurivälja sisemiste printsiipide alusel

Tulemuste põhjal jõuti järeldusele, et

1. Eesti Kultuurkapital ei vasta tema ette seatud rolliootustele (tagada sõltumatus, loomesfääri järjepidevus, sõltumatus turumehhanismidest, loovisiku tunnustatus) võrdelisel määral avaliku ootusega ning
2. Avalikule ootusele vastamise tagamiseks soovitatakse Eesti Kultuurkapitalil suurendada esiteks oma struktuurilist sotsiaalset kapitali (võimelisust teha koostööd, soodustada võrgustike teket kultuuriväljal, jagada informatsiooni ning võrgustike läbi eesmärgistatult tegutseda). Samuti toodi tulemustes välja, et Kultuurkapitalilt oodatakse kognitiivse sotsiaalse kapitali suurendamist (kultuuriväljale iseloomulike väärtuste jagamist läbi kommunikatiivsuse), et tagada tunnustatus ka teiste väljade silmis, tagada välja normatiivne sidusus ning suurendada organisatsiooni usaldusväärsust),

võib väita ka seda, et Eesti Kultuurkapitali kontekstis õigustas end ka sotsiaalse kapitali uurimuste käsitlemine. Samuti nähtus uuringu tulemustest, et kuivõrd Eesti Kultuurkapitalil nähakse kohustust ja täiendavat rolli loovisikut ümbritseva sotsiaalse ebamäärasuse vähendamisel, keskkonnaga tuttavoleku suurendamisel, saab Eesti Kultuurkapitali käsitleda kui ekspertsüsteemi selle kõige puhtamas tähenduses. Kuivõrd ekspertsüsteemid on tänapäeva ühiskonnale iseloomulikud nähtused, mida inimesed usaldavad keskkonna haldamise lihtsustamiseks, leidis kinnituse ka eeldus, et Eesti Kultuurkapitali sai käsitleda ekspertsüsteemina. Seetõttu õigustas end ka kaasaegse ühiskonna teoreetik Anthony Giddens ekspertsüsteemide käsitus.

Kuna ka organisatsioon ise vajab muutunud organisatsioonilises ning ühiskondlikus raamistikus kaitsemehhanisme, vaadeldi käesolevas töös ka seda, kuivõrd on ühe taolise kaitsemehhanismina võimalik käsitleda usaldust ning jõuti järeldusele, et

1. vastavust nii institutsionaalsetele kui ka protseduurilistele ootustele saaks oluliselt suurendada kultuuriväljale täiendavate rahaliste võimaluste otsimisel (majandusliku kapitalina).
2. Kultuurkapitalilt oodatakse seoses ühiskondlike muutustega täiendavaid funktsioone: oma sümbolväärtuse tõstmist nii loomesfääri kui teiste väljade silmis (investeeringut sümbolilisse kapitali), algatusi foorumite, diskussioonide, koolituste, kultuurivälja mõtestavate konverentside, uuringute, loomesfääri kommunikatiivsuse soodustamisel (investeeringud sotsiaalsesse kapitali).
3. Organisatsiooni legitiimsus ning institutsionaalne usaldusväärsus võivad olla ohus juhul, kui organisatsioon ei vasta talle esitatud ootustele ega investeeriks sotsiaalsesse kapitali, tagamaks usaldusliku keskkonna säilimist Eesti kultuuriväljal.

Sellest tulenevalt võib väita, et Eesti Kultuurkapitali kontekstis õigustas end ka kultuurisotsioloog Piotr Sztompka institutsionaalse, protseduurilise usalduse ning usalduse tekkemehhanismide käsitus.

Kuivõrd töös lähtuti eeldusest, et kultuurivälja sotsioloogilise analüüsi kaudu on võimalik analüüsida ka seda, kuidas positsioneerub kultuuriväljal Eesti Kultuurkapital (kuivõrd autonoomne on ta oma tegevuses) ning leida talle kommunikatsioonijuhtimise alaste meetoditega kaitset - kuivõrd just kultuuriväli on hetkel Eestis nii alarahastatud kui ka alahinnatud positsioonis -, võib siinkohal küsida, millised on Eesti Kultuurkapitali organisatsioonilised ja kommunikatiivsed väljakutsed?

Kui vastavalt Sztompka usalduse makrosotsiaalsetele eeldustele (1999) on

1. Sotsiaalsete protsesside liikumapanevaks jõuks inimeste individuaalsed ja kollektiivsed tegevused, otsused ja valikud, mida tehakse eksisteerivas süsteemis;
 2. Sotsiaalset praktikat loovad sündmused on süsteemis tegutsejate omadused, mis on kombineeritud olemasolevate struktuuridega;
 3. Strukturaalset konteksti ja võimalusi, mida see pakub, kujundab ja kujundab ümber olemasolev praktika; strukturaalne kontekst ja võimalused on senise tegevuse jätkuvad tulemused;
 4. Mineviku praktika strukturaalsed tulemused saavad tulevikupraktika tingimusteks, on strukturaalseks ressursiks,
- seisneb Eesti Kultuurkapitali organisatsiooniline väljakutse eelkõige kultuuriväljal toimiva normatiivse kliima korrastamises. Kuivõrd uuringute põhjal heideti organisatsioonile ette eelkõige läbipaistvuse, otsustuskriteeriumide, organisatsiooni eesmärkide hägususe ning prioriteetide puudumisega seonduvaid probleeme, saab Eesti Kultuurkapital avalikule ootusele vastata läbi selle, et lahendab probleemid nii, et Eesti kultuurivälja usaldus organisatsiooni säilib.

Usalduse kindlustamisele ning sotsiaalse kapitali suurendamisele saab pakkuda tuge ka kommunikatsioonijuhtimisega, kuid järgnevate ideede eelduseks on siiski see, et organisatsiooni strateegilise määratlusega seonduvad probleemid saavad korda. Kahtlemata ei saa olla tegemist lähimate aastate jooksul lahendatavate küsimustega, kuid samas oleks tõenäoliselt just organisatsiooniliste muutuste kontekstis võimalik pikemaajalistele arendustegevustele kommunikatsioonijuhtimisest leida tuge. Sellest tulenevalt võib küsida, kuidas saaks kommunikatsioonijuhtimine reaalsete tegevustena olla toeks organisatsiooni “usalduskrediidi” suurendamisel ning kultuurivälja tasakaalustatud arengu tagamisel?

Järgnevalt on välja toodud vaid vähesed võimalikud valikud sotsiaalse kapitali suurenemise soodustamiseks.⁶⁸

Kuna kultuurivälja kaitsemehhanismideks ei ole ainult organisatsioonid, vaid ka strateegilised investeeringud kultuuriväljal tegutsevate organisatsioonide mõtestamisse, kultuuriväljal

⁶⁸ Vt ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring

tegutsevate organisatsioonide koostöö- ja arenguvõimalused ning –tagatised, saab esimeseks oluliseks näiteks selle kohta, kuidas kommunikatsioonijuhtimine võib aidata kaasa organisatsiooni arengule, käsitleda uuringuid. Ka käesolevas töös kasutatud kommunikatsioonikeskseid uuringuid võib pidada püüdeks aidata organisatsiooni kaitsmisele kaasa läbi sotsiaalse kapitali ning selle arenguperspektiivide kaardistamise ning organisatsioonilise praktika tõlkimise teoreetilisse keelde. Kuivõrd uuringu käivitamine on juba investering sotsiaalsesse kapitali, sest uuring on kollektiivne tegevus, mille käigus küsiti eesti loomesfääri esindajatelt (Kultuurkapitali taotlejatelt) nõu selle osas, kuidas võiks organisatsioon toimida, tasub sarnaseid uuringuid kindlasti jätkata, et leida ühelt poolt kinnitust sellele, et organisatsioon on tegelikult õigel teel ning teiselt: saada tagasisidet organisatsiooni tegevusele, mille abil on probleemide ilmnemisel võimalik oma tegevust korrigeerida. Taolisi uuringuid saab Kultuurkapitali kontekstis käsitleda põhjalike tagasisidemehhanismidena, mille eesmärk on abi kultuurivälja esindava organisatsiooni juhtimisel. Kuivõrd Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu tulemused kattuvad paljuski tulemustega, milleni on jõutud organisatsioonisisestest aruteludes, võib uuringut pidada kinnituseks sellele, et Kultuurkapitali nõukogu laiendatud strateegianõupidamisel määratletud probleemide osas on praegune nõukogu tegelikult õigel teel. Uurimata, tundub, poleks nii detailselt ning rikastatud ettepanekutega seda teada saanud, kuivõrd ideed polnud vajaduse läbi leidnud reaalselt kinnitust. Kuna on avanenud unikaalne võimalus sisemisi probleeme kohe ka uuringuga võrrelda, saab ootusele kohe ja kiirelt vastata, tehes otsuseid nende küsimuste osas, mis klassifitseeruvad kategooriasse "seni ajaloos sooritamata" ning neid avalikult organisatsiooni taotlejatele kättesaadavates kanalites läbimõeldult kommunikeerida.

Teiseks saab kommunikatsioonijuhtimine olla Eesti Kultuurkapitalile kasuks organisatsiooni tegevuse tunnustatuse suurendamisel nii loovisikute kui ka teiste väljade esindajate silmis. Kommunikatsioonijuhtimise läbi on võimalik suurendada organisatsiooni sümbolilist võimu ning seeläbi oma tegevust kultuurivälja kaitsemehhanismina kindlustada ja kaitsta. Sümbolilist võimu on võimalik kindlasti suurendada, nagu eelnevaltki välja toodud, teiste väljade metoodikaid kasutades⁶⁹. Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringus toodi välja rida ettepanekuid selle kohta, kuidas Kultuurkapital saab tundlikult majandusväljalt pärit kommunikatsioonijuhtimise loogikat enda kasuks tööle panna. Nt aastapreemiate ürituse jõulisema avaliku kommunikatsiooniga saab oluliselt suurendada laureaate kultuurilise

⁶⁹ Vt ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuring

panuse kajastamist eesti meedias ning seeläbi pakkuda neile oluliselt rohkem tunnustust. Avalikud sõnavõttud, foorumid ning konverentsid, loomesfääri mõtestamisele pühendatud ajalehtede erinumbrid aitaksid kaasa ka kultuurivälja diskursiivse võimu suurendamisele tervikuna, rääkimata sellest, et taoliste projektide sünniks on olemas nii vajadus kui ka võimalused. Taolisi tegevusi takistavaks faktoriks, tundub, on siia maani olnud käivitusjõu puudumine, oskus ja soov teha koostööd ning rakendada kultuurivälja enda ressursid ühise eesmärgi nimel. Taolise eesmärgi sõnastamisel ning kommunikeerimisel saab kindlasti oma rolli mängida Eesti Kultuurkapital. Kui uuringute tulemustes toodi välja, et Kultuurkapitalil võiks olla oluliselt rohkem algatusi, võiks organisatsiooni administratsioon kaaluda ühe algatusena ka kultuurivälja koostöö käivitamist. Koostöövõimaluste – foorumite, ühise eesmärgiga tegevuste - kasvõi näiteks kunstnikele kommunikatsioonitehnilise pargi loomise läbi -, looks Eesti Kultuurkapital omakorda eelduse kultuurivälja sotsiaalse kapitali suurenemisele.

Kolmandaks saab kommunikatsioonijuhtimine olla Eesti Kultuurkapitalile kasulik

loomesfääri tähelepandevõime kasvatamisel ka teiste väljade silmis.

Kultuurkapital saaks pikemas perspektiivis edukalt enda kasuks rakendada majandusväljal kasutatud turunduse põhimõtteid. Kuivõrd Eesti kultuurielus toimub hetkel üleproduktioon, on kultuuriväljal tegutsevate väiksemate organisatsioonide üheks suurimaks probleemiks oskamatus ning suutmatus oma tegevust avalikes kommunikatsioonikanalites kajastada. Ühe võimaliku ideena võib välja tuua Eesti Kultuuriinfo Keskuse loomise. Taoline kultuuriinfo keskus võiks enda alla koondada kõik seni eraldiseisvalt tegutsenud kultuuriinfo keskused ning tegutseda eesmärgiga pakkuda avaliku kommunikatsiooni võimalust ning kanalit kultuuriväljale tervikuna läbi üle-eestilise kultuurisündmuste alase andmebaasi, teabekeskuse ja infoportaali, mille sihtrühmaks oleks nii laiem kultuuriavalikkus (kultuuripubliku näol) kui ka piiratud tootmise väljal tegutsevad loovisikud, kelle looming sõltub paljuski sellest, kuivõrd suur on nende teoste sümbolväärtus, mida avaliku kommunikatsiooniga saab kahtlemata suurendada. Eesti Kultuuriinfo Keskusest võiks kokkuvõtvalt kujuneda strateegiliste algatuste keskus. Kuivõrd praegusel hetkel proovivad kultuuriorganisatsioonid eraldiseisvalt õppida kasutama turundusloogikaid, oleks keskuse loomine ühiseks ressursiks nii kommunikatsioonilase teabe kui ka kultuuri finantseerimisvõimaluste tutvustamiseks, rääkimata sellest, et taolise keskuse loomisega saaks oluliselt suurendada ka erakapitali sissevoolu kultuurivaldkonda. Seda eelkõige põhjusel, et seni taoline avalik ning kultuurile tervikuna tunnustust jagav kanal puudub, mistõttu on ka majandusväljal raske sotsiaalse

vastutuse väljendusena ja koostööks valida nn “õigeid” projekte, mis ei lähtu vaid kasumitaotlusest, vaid oleksid eraldiseisva sümbolväärtusena eesti kultuuri jaoks tervikuna.

Kolmandaks saab kommunikatsioonijuhtimine olla Eesti Kultuurkapitalile kasulik läbi kultuuri mõtestavate uuringute koondamise ühe katuse alla. Pikemas perspektiivis aitaks kultuurivälja sümbolväärtuse kasvule kaasa kindlasti ka kultuuri mõtestamisega tegeleva asutuse loomine, mis kultuurilise mõtte keskuseks koordineeriks kultuurivälja-alaseid teadusuuringuid eesmärgiga saavutada väljadevahelist tasakaalu ning suurendada kultuuri mõtestamist ühiskonnas. Taolise asutuse loomine ei pruugi tingimata olla vajalik, sest uuringuid võib sarnaselt Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringule läbi viia ka koostööprojektidena, kuid tagasiside saamise eesmärkidel tasub ka kindlasti ka tulevikus alatatada välja mõtestavaid uuringuid, soodustada kultuurivälja käsitlevate bakalaureusetööde, magistrیتööde (ning miks mitte ka doktoritööde) kirjutamist.

Kokkuvõtvalt saab kommunikatsioonijuhtimine Eesti Kultuurkapitalile olla kasulik nii organisatsiooni avaliku positsioneeringu määratlemisel kui ka pikemas perspektiivis kultuuriväljale tervikuna. Samas tuleb ka siinkohal rõhutada: kommunikatsioonijuhtimine saab olla kasulik, kuid võib olla lähtuvalt organisatsiooni avalikust vastutusest ka kahjulik. Kommunikatsioonijuhtimine kultuurivaldkonnas on äärmiselt vastutustundlik ning tundlik tegevus ja saab Eesti Kultuurkapitali puhul tugineda vaid kultuurivälja sisemistele tegevusloogikatele. Tagamaks tundlikkust peab kommunikatsioonijuhtimine seetõttu arvestama eesti loomesfääri avalike ootustega nii organisatsiooni kui ka kommunikatsioonijuhtimisse.

Kuna siinkohal ning ka Kultuurkapitali taotlejate uuringus väljapakutud ideed on teostamisel äärmiselt mahukad, tasub ideede paljususes kindlasti mõelda ka inimestele, kes oleksid taolisi ekspertsüsteeme võimelised juhtima ja arvamuste paljusust koordineerima, seeläbi ka kultuurivälja sisemisi toimimisprintsiipe tunnustama. Usalduski saab alguse inimestest. Seetõttu ei piisa kultuurivälja positsiooni parandamiseks vaid investeeringutest sümbolilisse ning sotsiaalsesse kapitali. Täiendavaid investeeringuid tuleks kindlasti teha ka kultuuri vajadusi ning sisemisi toimimismehhanisme respektiivsete inimeste koolitusse, sh kultuurijuhtimise eriala vajalikkuse teadvustamisse Eesti Haridus- ja Teadusministeeriumi silmis. Eesti Muusikaakadeemia pakub hetkel kultuurijuhtimist magistriprogrammina vaid vähestele. Samuti lähtub õppeprogramm suures osas vaid Eestis end ise koolitanud

spetsialistide kompetentsist. Seetõttu võiks Haridusministeerium investeerida stipendiumitesse, mille kaudu oleks võimalik kultuurijuhtimist õppida välisriikides ning seeläbi pakkuda eelnevalt väljatoodud ideedele vastutustundlikku rakendust.

Lisaks kaitsemehhanismide väljatöötamisele praktiliste tegevuste läbi, tasub kindlasti tähelepanu juhtida ka täiendavatele uurimisküsimustele:

1. milline on kultuur mida kultuurkapital peab toetama? (erinevad tasakaalupunktid)
 2. kuivõrd oleks võimalik kultuuriväljale leida majandusväljalt või poliitikaväljalt täiendavaid investeeringuid?
 3. kas kultuuriväljal saab rääkida investeeringu tasuvusest, kultuuritootmise tulemuste mõõtmise võimalikkusest või on kultuuriloomelise valdkond, mida ei ole võimalik mõõta ning on võimalik vaid hinnata, tunnustada?
 4. millised oleksid tänases Eestis kultuurivälja esindavate organisatsioonide koostöövõimalused? Kuivõrd oleks võimalik, et Eesti Kultuurkapital algataks Eesti Kultuuri Teabekeskuse idee ning kui, siis millised organisatsioonid võiksid selles osaleda?
- Kuna suur enamik Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringus ning ka siinkohal väljapakutud ideedest ei haaku otseselt Eesti Kultuurkapitali põhitegevusega, ei väideta siinkohal sugugi, et Eesti Kultuurkapital peaks tänase põhitegevuse fookuse asemel keskenduma täiendavatele funktsioonidele. Vastupidi: Eesti Kultuurkapital peaks säilitama oma põhitegevuse fookuse, kuid vastama esiteks avalikule ootusele ning tugevdama enese positsiooni kultuurivälja kaitsemehhanismina. Teiseks: proovima kultuuriväljale luua täiendavaid ekspertsüsteeme, et põhitegevuse fookus ei saaks ära kaduda. Seega on Eesti Kultuurkapitali väljakutseks justnimelt kultuuripildis hetkel vajaka jäävate tegevuste algatamine ning nende avalik kommunikatsioon.

Töö autor loodab, et käesolevas töös kirjapandu on alles tagasihoidlikuks sissejuhatuseks kultuurivälja mõtestavate uuringute tulevikus ning kultuuriväljale on pikemas perspektiivis võimalik leida uuringutele toetuvat praktilist, otsustest ning tegevustest lähtuvat kaitset. Autor loodab samuti, et ühel hetkel on enamik siinkohal väljatoodud kommunikatiivsetest ja organisatsioonilistest probleemidest leidnud lahenduse. Organisatsiooni jaoks võib siinkohal väljajoonistatud perspektiiv olla saavutatav küll alles inimelu pikkuse võitlusega, kuid esialgu on võimalik alustada kindlasti ka lihtsatest asjadest – motiveeritud inimestest, kes enesele vastutuse julgeksid võtta. Selle tagamisel saab kommunikatsioonijuhtimine mängida olulist rolli.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli mõtestada Eesti Kultuurkapitali kui kultuurivälja esindava ekspertsüsteemi ette täna seatud probleeme teoreetiliselt ning loomesfääri isepära arvestavalt, analüüsides seda, millised on Eesti Kultuurkapitali ette täna avalikult seatud ootused ja kuivõrd Kultuurkapital ootustele täna vastab. Seetõttu kombineeriti töös omavahel nelja erinevat teoreetilist vaatepunkti: Pierre Bourdieu väljade teooria (täpsemalt: kultuurivälja teooria), James Coleman ja Robert Putnami ning nende uuringute põhjal loodud sotsiaalse kapitali teooriad, Anthony Giddensi moderniseerumise tulemuste teooria (mis hõlmas nii usalduse kui ka ekspertsüsteemide mõõdet) ning usalduse teooriad, mis tuginesid käesolevas töös peamiselt Russel Hardini, Mark E. Warreni, Ronalt Ingleharti ja Piotr Sztompka töödele.

Töös analüüsiti kultuuriväljal toimijate arusaama selle kohta, kuivõrd legitiimne on Eesti Kultuurkapitali tegevus sümbolilise ja kultuurilise kapitali ümberjagajana.

Kuna kultuuriväli on majandusvälja suhtes vastupidistel alustel toimiv, käsitleti Eesti Kultuurkapitali kultuurivälja esindava organisatsioonina ning toodi organisatsiooni mõtestamiseks välja kultuurivälja sisemised toimimismehhanismid, mis mõjutavad ka Eesti Kultuurkapitali tegevust. Lähtuti eeldusest, et kultuurivälja sotsioloogilise analüüsi kaudu on võimalik analüüsida ka seda, kuidas positsioneerub kultuuriväljal Eesti Kultuurkapital (kuivõrd autonoomne on ta oma tegevuses) ning leida talle kommunikatsioonijuhtimise alaste meetoditega kaitset, kuivõrd just kultuuriväli on hetkel Eestis nii alarahastatud kui ka alahinnatud positsioonis.

Töös püstitati hüpotees, et Eesti Kultuurkapitali suhtes eksisteerivad seoses organisatsiooniliste ja ühiskondlike muutustega nii sisemiste kui välimiste sihtgruppide silmis kõrgendatud rolliootused, millele Kultuurkapital pole suutnud vastata. Sellest tulenevalt võib ohus olla ka organisatsiooni institutsionaalne usaldusväärsus.

Hüpoteesile kinnituse otsimiseks tõstatati esiteks küsimus Eesti Kultuurkapitali institutsionaalse usaldusvääruse kohta ning otsiti vastust sellele, millised on Eesti Kultuurkapitali rolliootused, leidmaks kinnitust Eesti Kultuurkapitali käsitletavusele töö teoreetilise raamistiku kontekstis. Samuti otsiti vastust sellele, kuivõrd Eesti Kultuurkapital neile täna oma praktikas vastab ning millisena nähakse Kultuurkapitali ideaalis. Täiendavalt

analüüsi seda, milliseks hinnatakse Eesti Kultuurkapitali protseduurilist usaldust, ekspertkomisjonide tööd kultuuri seisukohalt õiglaste otsuste tegemisel ning tegevaparaadi usaldusvärsust.

Küsimustele vastamisel lähtuti kahest allikmaterjalist:

Esimeseks allikmaterjaliks oli 2002. aasta sügisel Eesti Kultuurkapitalis Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna kommunikatsioonistrateegia praktika raames läbiviidud 18 semistruktureeritud süvaintervjuud organisatsiooni võtmefiguuridega, mille tulemusel kaardistati organisatsioonile sisemiselt esitatud institutsionaalsed ja protseduurilised ootused. Analüüsi teiseks allikmaterjaliks oli Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakonna III kursuse tudengite poolt 2003. aasta kevadel, kommunikatsioonistrateegia kursuse raames läbiviidud Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu 150 semistruktureeritud süvaintervjuud, mille tulemusel kaardistati organisatsioonile kultuuriväljal esitatud ootused. Teise alusmaterjali mahukuse tõttu, kasutati seda andmeallikat analüüsides peamiselt teisest analüüsi ning lähtuti juba kodeeritud empiirilisest materjalist (kuigi tugineti ka algallikatele). Paralleelselt kahe andmeallikaga viidati ka Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringus intervjuudega paralleelselt läbiviidud kvantitatiivse uuringu tulemustele.

Esimese rolliootusena kaardistati kultuurisfääri sõltumatuse tagamine. Uuringus väljatulnud hinnangutes kõlab Eesti Kultuurkapitali sõltumatuse suhtes üldiselt positiivne hinnang. Samas on hinnangud on kõrged pigem selles võtmes, et taoline sõltumatu rahajagamiskanal üldse eksisteerib. Reaalse loomesfääri sõltumatuse tagamise võimet poliitilistest ning turumajanduslikest mehhanismidest hinnatakse siiski nõrgaks. Sõltumatuse eeldusena käsitletakse omakorda rahastamiskindlust, millele Eesti Kultuurkapital pole seni suutnud avaliku ootusega võrdelisel määral vastata.

Eesti Kultuurkapitali teise rolliootusena kaardistati eesti kultuuri järjepidevuse tagamine. Organisatsioonile esitatud ootused seostuvad nii rahvuskultuuri säilitamise, ääremaade toetamise, laia ringi uudsete, katsetuslike ning innovatiivsete kultuuriilmingute toetamises. Hinnangutes rolliootusele vastamisel tuuakse väga teravalt välja see, et kultuurkapital pole turumajandusele ülemineku tingimustes suutnud siiski tagada loovisiku piisavat väärtustamist, kuivõrd kultuurivälja üldine elatustase on Kultuurkapitali loomisest alates langenud. Samuti nähakse olulist probleemi prioriteetide puudumises, sotsiaaltoetuste ebaproportsionaalselt

suures osakaalus ning kultuuri pealekasvu väheses toetamises. Seega tuuakse välja ootus, et Eesti Kultuurkapital peaks püüdma tegeleda loomesfääri väärikuse kasvatamisega.

Eesti Kultuurkapitali kolmanda olulise kohustusena nähakse loomise võimalikkuse tagamist läbi vastupanu turusurvele, mis aitab hoida professionaalset kunstnikkonda pideva loominguga tegelemas ning edendada rahastatavaid kunstivaldkondi, hinnatakse võimalusi arvestades optimaalseks. Kritiseeritakse tugevalt rahastussummade tasakaalu puudumist, taotlejate ebavõrdset positsiooni, prioriteetide puudumist. Tõdetakse, et Eesti Kultuurkapital ei peaks olema sotsiaalabi organisatsioon. Samuti tuuakse välja, et kuigi Kultuurkapital ei ole kultuuripoliitika organisatsioon, suurendab organisatsioonilise poliitika puudumine ebakindlust, raha vähesus omakorda turumehhanismidest sõltumist. Kokkuvõtvalt nähakse Eesti Kultuurkapitalil tulevikus kohustust kultuurile täiendavate võimaluste otsimisel.

Neljanda olulise kohustusena nähakse Eesti Kultuurkapitalil avaliku tähelepanu ja tunnustuse tagamist loomeringkondade ning ka teiste ühiskonnaväljade silmis. Tunnustuse all käsitletakse peamiselt tänu tehtud töö eest eesti kultuuris. Kokkuvõtvalt hinnatakse organisatsiooni rolli loovisiku tunnustamisel kõrgelt, kuid ei peeta sellele ootusele vastamist piisavaks. Visioonis näevad pooled vastanutest seda, et Kultuurkapital võiks pikemas perspektiivis proovida tegeleda toetatud projektide turunduse ja tutvustamisega.

Oluliseks peetakse seda enamikel juhtudel seetõttu, et tagada tulevikus üldise väärtusega teoste kohalejõudmine inimesteni, kes on sellest huvitatud ning ka nendele, kes ei tea huvitatud olla, seeläbi vähendada loovisikute sõltumatust turumehhanismidest ning luua institutsionaalse tunnustamise kommunikatiivne süsteem, mis võimaldaks kultuuritoodangu sümbolväärtuse kasvatamise läbi suurendada ka kultuuritootjate majanduslikku kapitali. Samas leitakse ka seda, et kultuurkapital peakski tegelema vaid raha jagamisega, kuivõrd kultuurialase informatsiooni koordineerimine olevat Kultuuriministeeriumi kohustus. Samuti nähakse, et täiendavate rahaliste võimaluste tekkides võiks Kultuurkapital mängida koordineerivat rolli ka kultuurivälja mõtestavate uuringute puhul.

Uuringu tulemuste analüüsil selgus, Kultuurkapitali oodatud käitumisena nähakse nii poliitilise sõltumatuse, loomise võimalikkuse tagamise (turumehhanismidest sõltumise vältimise), väga laia ringi kultuuriilmingute toetamise, avaliku tähelepanu ja tunnustuse, paindlikkuse, järjepidevuse, kultuurivälja tähelepanu tagamise, rahastamiskindluse, täiendavate rahaliste võimaluste otsimise loomesfääri väärikuse, väärtustamise ning loovisiku

väärika vananemise tagamisega seonduvaid funktsioone. Määratluste paljususest nähtub, et Kultuurkapitalil nähakse laiapõhjalist, kultuurivälja jätkusuutlikkuse ning ka autonoomia tagamisega seotud olevat rolli. Kultuurkapitali kohustuseks peetakse allikmaterjalist tulenevalt kokkuvõtvalt kultuurivälja legitiimsuse säilitamist seadusandlikul tasandil nii, et säiliks kultuurivälja seaduspäradest lähtuv sümbolilise ja kultuurilise kapitali ümberjagamise võimalus ning ühtlasi kultuurivälja võime end taastoota, kuivõrd rahastamiskindluse läbi tagatakse sõltumatus turumehhanismidest. Organisatsiooni suhtes eksisteerivad siiski kõrgendatud ootused, kuivõrd organisatsioon pole keskkonnast ning raha vähesusest tingituna jõudnud vastata tema ette seatud rolliootustele **avaliku ootusega võrdelisel määral**.

Kui hinnangutes organisatsiooni **institutsionaalsetele** ootusele vastamisel ollakse suhteliselt leplikud ning tuuakse kriitika asemel välja pigem seda, et Eesti Kultuurkapital on teinud täna kõik võimaliku, toodi pisut negatiivsemaid seisukohti välja toodud organisatsiooni põhitegevuse **protseduuride** osas.

Kokkuvõtvalt on ebaselguse ning väheste ressursside tingimustes toodud välja väga palju tasakaalupunkte, mille üle Eesti Kultuurkapitali ekspertnõukogud võiksid prioriteete seades arutleda. On välja toodud nii vastuolu uute, alternatiivsete ning eksperimentaalsete projektide kui stabiilsete ja kindla kvaliteediga projektide; sotsiaaltoetustest või saavutusest ja kvaliteedist lähtumise; professionaalsete või rahvakultuursete; linnade või maapiirkondade, väikeste toetuste või suuremahuliste (sajaprotsendiliste rahastamisotsuste); riigieelarveliste asutuste ja riigieelarveväliste projektide; kohalike või rahvusvaheliste; ühekordsete ning pikaajaliste; täismahus rahastamise või osalise rahastamise vahel. Organisatsiooni praktika, mis on lähtunud sellest, et rahastada tuleb kõiki, on olnud tingitud kultuurivälja vajadustest. Kuivõrd riiklikul tasandil puudub täna selgelt kommuniqueeritud kultuuripoliitika ning kultuurile tehtavad kulutused SKP-st on äärmiselt madalad, on tekkinud tasakaalupunktide paljus. Raha vähesuse tingimustes oodatakse rahastatavate valdkondade spetsiifikast lähtuvat prioriteetide määratlemist. Tulevikuperspektiivis oodatakse tekkinud olukorrale Kultuurkapitalipoolset reaktsiooni, et rahastamine ei toimuks ainult lähtudes printsibist “asjaolude sunnil”.

Protseduurilist usaldusväarsust siiski kuigi kõrgelt ei hinnata. Peamiselt väljendatakse rahulolematust **sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse** (*transparency of social order*) ning otsuste põhjendatusega, mille aluseks olevad põhimõtted on taotlejatele ebaselged. Kuivõrd

avaliku ja sisemise kommunikatsioonitegevuse vähesuse korral on sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse võimalikkus ebatõenäoline, väljendub see ka uuringu põhjal välja tulnud kriitikas organisatsiooni **vastutus- ja aruandekohustuslikkusele**, millele organisatsioon ei ole vastavalt tulemustele seni piisavalt hästi vastanud.

Normatiivne sidusus tähendab vastavalt Sztompkale (1999) vastastikuste ootuste reeglistatud aluse olemasolu nii moraalsel, leppekäitumuslikul kui ka instrumentaalsel tasandil. Vastavalt Giddensile (1990:99) väljendub usaldamatus skeptilisuses ning pigem negatiivses suhtumises ekspertsüsteemi poolt pakutavasse ekspertiisi ning kahtlustes süsteemis toimivate inimeste aususse. Kuna protseduuriusaldus lähtub nii **sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvusest** (sh juhtimisotsuste ja otsustuskriteeriumide arusaadavusest), normatiivsest sidususest kui ka **vastutus- ja aruandekohustuslikkusest** pakutakse välja, et Eesti Kultuurkapital võiks kõrgendatud avalike ootuste ning muutunud ühiskondlike ja väheste ressursside raamistikus proovida kõige kriitilisemad vajadused siiski prioriteetidena piiritleda.

Kuigi organisatsiooni protseduuride läbipaistvuse osas on tehtud kriitikat, nähtub tulemustest, et eksisteerib usaldus Eesti Kultuurkapitali kui institutsiooni ideesse, kuna Kultuurkapital teeb praktiliselt kõik, mis võimalik. Siiski eksisteerivad Eesti Kultuurkapitali suhtes seoses organisatsiooniliste ja ühiskondlike muutustega nii sisemiste kui välimiste sihtgruppide silmis kõrgendatud rolliootused, millele Kultuurkapital pole täna suutnud vastata, kuivõrd organisatsioon pole keskkonnast ning raha vähesusest tingituna jõudnud vastata tema ette seatud rolliootustele **avaliku ootusega võrdelisel määral**.

Seetõttu võib tulemuste põhjal kokkuvõtlikult järeldada, et normatiivse sidususe, sotsiaalse korralduse stabiilsuse ega sotsiaalse organisatsiooni läbipaistvuse eeldused pole pikemas perspektiivis täiendavate investeringuteta sotsiaalsesse kapitali piisavad usaldusliku keskkonna loomiseks eesti kultuuriväljal. Seetõttu võib ohus olla organisatsiooni institutsionaalne usaldusväärsus.

Ühe võimaliku lahendusena usalduse kasvatamiseks toodi käesolevas töös välja kommunikatsioon, mida organisatsioon saaks kasutada oma positsiooni kindlustamiseks kõigil sotsiaalsetel väljadel. Pakuti välja, et suurendamaks sotsiaalset kapitali peaks Eesti Kultuurkapital kultuuriväljale suurema sõltumatuse ja autonoomia tagamiseks proovima mõistlikkuse piires investeerida organisatsiooni sümbolilisse kapitali ning otsima selleks tuge

kultuurivälja sisemisest ning ka välimisest loogikast lähtudes. Käesolevas töös pakuti samuti välja, et suurendamaks organisatsiooni läbipaistvust ja tagamaks toetust nii kultuuriväljal kui ka ühiskonna teiste väljade silmis, võiks Kultuurkapital püüda senisest enam investeerida kommunikatsioonitegevusse, tagamaks pikemas perspektiivis kultuurivälja arengulise mahajäämuse kompenseerimist võrrelduna teiste ühiskonnaväljadega.

Summary

The purpose of this paper was to construe the the problems of today, set before the Cultural Endowment of Estonia (CEE) as an expert system representing the field of cultural production, in both the theoretical sense and taking into account the characteristics of the creative sphere. The paper analyzed the public expectations set for the CEE and how the organization meets them today. Thus, the work combined four different theoretical standpoints: Pierre Bourdieu's theory of fields (more specifically, the theory of the cultural field), the theory of social capital created by James Coleman and Robert Putnam and their research, Anthony Giddens' theory of the consequences of modernity (which encompassed both the dimensions of trust and expert systems) and trust theories which, in this paper, relied mostly on the theories of Russel Hardin, Mark E. Warren, Ronalt Inglehart and Piotr Sztompka.

The paper analyzed perceptions of the operators in the cultural field to determine how legitimate they hold the activities of the CEE in the redistribution of symbolic and cultural capital.

Since the cultural field operates on the opposite basis in comparison to the economic field, the CEE was treated an organization representing the cultural field. In order to construe the organization, the paper analyzed the internal principles of the cultural field which also affect the activities of the CEE.

The paper proposed a hypothesis, that, due to organizational and societal changes, heightened role expectations towards CEE exist among both the internal and external target groups. The fact that CEE has not been able to meet these expectations may endanger the institutional trustworthiness of the organization.

In order to verify the hypothesis, the paper analyzed the CEE's institutional trust to determine the expected conduct of the CEE, also, to determine how the CEE meets these expectations today in its activities. In addition, the paper analyzed the evaluations of the CEE procedural trust, the work of expert committees in terms of culturally fair decision-making, the trustworthiness of the bureaucratic structure.

To answer these questions, two sources were consulted:

The first source were 18 semi-structured in-depth interviews carried out with the organizations key figures in the autumn of 2002 in the CEE, within the framework of the communication strategy practice of Tartu University's department of journalism and communication. The research mapped the internal expected institutional and procedural conduct of the organization.

The second source for the paper were 150 semi-structured in-depth interviews carried out with the CEE's applicants in the spring of 2003 by the III year students of Tartu University's department of journalism and communication. The research mapped the expected conduct of the organization on the cultural field. Due to the volume of the second source, it was used more than the first source and it also provided the coded empirical material.

In parallel with the two sources, there were also reference to a quantitative research carried out in parallel with the CEE's applicants interviews.

As the expected conduct of the CEE, the research showed the existence of political independence, cultural continuity, elimination of dependence on the market mechanisms and functions related to recognition.

The CEE's independence was generally rated in a positive manner. At the same time, the ratings were high mostly in the sense that such an independent funding source actually exists. The capability of eliminating the dependence of the real creative sphere on political and market economy's mechanisms was still considered to be weak, since funding security expectations have not been met as completely as required by the public expectations.

In the evaluation of meeting the cultural continuity expectations, a very strong claim states that the CEE has not been able to adequately value the creative person in the transition to market economy, since the general living conditions of the cultural field have fallen since the CEE was created. A big problem is also seen in the lack of priorities, the disproportionately large percentage of social support and small percentage of cultural youth support. An expectation emerges, stating that the CEE should attempt to increase the dignity of the creative sphere.

A third important expectation of the CEE was the resistance to market pressure, this could help the professional artists to concentrate on their work. The expectation was regarded, in the view of resources, as optimal: there is criticism towards the lack of balance between the funds and the unequal position of the applicants. There is a sentiment that the CEE should not be a social welfare organization. Also, it is claimed that the lack of organizational policy increases instability, the lack of money leads to the dependence of market mechanisms. In short, the CEE is seen in the future as an organization that seeks additional resources for culture.

The fourth important expectation was that the CEE should ensure public attention and recognition in the creative circles and other fields of the society. It was admitted that the organization's role in recognizing the creative person is high, but here, also, there are additional resources to be found. Half of the respondents expect the CEE, in case additional resources are created, to coordinate research to construe the cultural field and to market the supported projects in order to increase the symbolic value of the cultural production. The additional functions are considered to be important because they ensure that the generally valued works will reach both the people who are interested and also those, who are not aware that they could be interested. These suggestions therefore suppose that, in this way, it would be possible to reduce the dependency of creative persons on the market mechanisms.

While the evaluations of how the organization meets **institutional** expectations are fairly mild and, instead of criticizing, maintain that the CEE has done all it could do, the evaluations of **procedural** expectations revealed more negative viewpoints.

In the conditions of an unspecified creative person's status and lack of resources, the organization was expected to determine the balancing points of funding: alternative and experimental projects vs. stable projects of known quality; social support vs. achievements and quality; professionals vs. folk culture; cities or counties; small amounts or large-scale funding (100% of amount requested); state institutions or non-state institutions; local or international; short-term or long-term; complete funding or partial funding. The organization's practice to support all has come from the needs of the cultural field. Though today there is no clearly communicated cultural policy on the national level and the cultural expenses in the GDP are extremely low, a situation of many balance points has emerged. Due to the lack of money, it is expected that the CEE will set priorities based on the specifics of the fields. In future, the CEE should react to the situation so that funding would not only occur “due to

circumstances”. There is also a lack of satisfaction concerning the **transparency of social order** and the justification of decisions. Since the procedural trust depends on the **transparency of social order**, normative coherence and also the **incumbencies of responsibility and report**, the CEE is expected to determine the most critical needs as priorities in the framework of meagre resources.

Though the organization's transparency of procedures receives criticism, the results still show that despite the lack of finances, the CEE's institutional trustworthiness is extremely high.

On the whole, the research result analysis showed that the CEE's expected conduct is seen as: ensuring political independence and the possibility of creation (eliminating the dependency on market mechanisms); supporting a very wide range of cultural phenomena; ensuring the public attention and recognition, flexibility, continuity and the attention of the cultural field; searching for funding stability and additional financial resources and ensuring the dignity of the creative sphere. the multitude of definitions show that the CEE is seen to have a large role related to the continuity of the cultural field. Thus, on the basis of the research results, it can be said that the organization wears the burden of heightened expectations, since the organization has not, due to the environment and lack of finances, been able to meet the expectations **as required by the public expectations**.

As a result of the bachelor's degree paper, it was found that the CEE wears the burden of heightened expected conduct, due to organizational and societal changes, in the eyes of both the internal and external target groups, since the organization has not, due to the environment and lack of finances, been able to meet the expectations **as required by the public expectations**. In the long run, it is therefore impossible to keep the trusting atmosphere in the Estonian cultural field without further investments.

As one possible solution to increase trust, it was suggested that the CEE might try to invest sensibly in the organization's symbolic capital and look for support for that according to the internal and external logic of the cultural field. It was suggested that the organization invest more in the creation of social capital through communication management to increase the organization's transparency and ensure support in both the eyes of the cultural field and other fields of the society, in order to ensure the long-term compensation of the lack of development in the cultural field compared to the other fields of the society.

Kasutatud kirjandus

1. Baudrillard, J. (1999). *Simulaakrumid ja simulatsioon*. Tallinn: Kirjastus "Kunst".
2. Bourdieu, P. (1986). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
3. Bourdieu, P. (1993). *The field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. Cambridge: Polity Press
4. Bourdieu, P. (1992) *Language and Symbolic Power*. Oxford: Polity Press.
5. Bourdieu, P. (1998). *Practical Reason: On the Theory of Action*. Cambridge: Polity Press.
6. Buck-Morss, S & J. Stallabrass & L. Donskis. (1997). *Ground Control – Technology and Utopia* Black Dog Publishing Ltd., London.
7. Coleman, J. (1990). *Foundations of Social Theory*. Harvard: Harvard University Press.
8. Coleman, J. (2000). Social capital in the creation of human capital. Dasgupta, P & Serageldin, I (toim.). *Social Capital: A Multifaceted Perspective*. Washington DC: The World Bank.
9. Daymon, C. & Holloway, I. (2002). *Qualitative Research Methods in Public Relations and Marketing Communications*. London & New York: Routledge.
10. Eesti Kultuurkapitali seadus. 2003. <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=263188>. mai 2003
11. Fukuyama, F. (1995). *Trust: The New Foundations of Global Prosperity*.
12. Fukuyama, F. (2001). *Suur vapustus. Inimloomus ja ühiskondliku korra taastamine*. Kirjastus "Tänapäev".
13. Giddens, A. (1990) *Consequences of Modernity*. Cambridge & Oxford: Polity Press.
14. Grootaert, C & T. van Bastelaer. (2001) *Understanding and Measuring Social Capital: A synthesis of Findings and Recommendations from the Social Capital Initiative*. Washington DC: the World Bank.
15. Hardin, R. (1999). Do we want to trust in government?. Warren, M. E. (toim) *Democracy and Trust*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press
17. Jaspers, K. (1997). *Aja vaimne situatsioon*. Tartu: Kirjastus "Ilmamaa".
18. Karjahärm, T & Sirk. (2001) V. *Vaim ja võim. Eesti haritlaskond 1917-1940*. Tallinn: Kirjastus Argo.

19. Karnackaitė, R. *Culture Foundations in the Baltics: A Comparative Review (summary)*
Vilnius: 2001
20. Kivi, S. (2001). *Mida ootab riik kultuurilt?* Kõne 26.09.2001 Kultuurifoorumil
Viljandis.
21. Lauristin, M & P.Vihalemm & K.-E.Rosengren & L.Weibull (toim.). *Return to the
Western World: Cultural and Political Perspectives on Estonian Post-Communist
Transition*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
22. Lindlof, R. T. (1988). *Qualitative Communication Research Methods*. Newbury Park:
Sage.
23. Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*
Princeton, New York: Princeton University Press.
24. Remmel, R. Kõne 14.11.02 Innsbruckis konverentsil "Loominguline Euroopa –
kultuur ja äri 21. sajandil."
25. Ruutsoo, R. (2001). Kodanikeühiskond, kolmas sektor ja sotsiaalne kapital. Kasemets,
A. (toim). Riigikogu toimetised 2001/3.
26. Mansbridge, J. (1999). Altruistic Trust. Warren, M. E. (toim) *Democracy and Trust*.
Cambridge: Cambridge University Press.
27. Miles, B. M & A. M. Huberman. (1994) *Qualitative Analysis: An Expanded
Sourcebook*. CA, Thousand Oaks: Sage.
28. Nye, J. S. Jr. (1999). *Information Technology and Democratic Governance*.
"democracy.com? Governance in a networked world". Hollis
29. Shwandt, T. A. (1992). *Qualitative Inquiry: A dictionary of Terms*. California,
Thousand Oaks: Sage.
30. Sztompka, P. (1999). *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University
Press.
31. Uljas, J. (1997). *Kulka*. Uurimus Eesti Kultuurkapitali ajaloost.
32. Uphoff, N (2000). Understanding Social Capital: Learning from the Analysis and
Experience of Participation. Dasgupta, P & Serageldin, I (toim.). *Social Capital: A
Multifaceted Perspective*. Washington DC: The World Bank.
33. Uslander, E. M. (1999). Democracy and social capital. Warren, M. E. (toim)
Democracy and Trust. Cambridge: Cambridge University Press.
34. Warren, M. E. Democracy and Trust. (1999) Cambridge: Cambridge University Press.

Lisade loetelu

Lähtuvalt töö mahukusest, on käesoleva töö lisad köidetud eraldiseisvana, kuid on käesoleva töö lahutamatuks osadeks. Järgnevalt on välja toodud lisade loetelu:

Lisa 1: Eesti Kultuurkapitali seadus

Lisa 2: Eesti Kultuurkapitali kommunikatsiooniuuring

Lisa 3: Eesti Kultuurkapitali kommunikatsiooniuuringu ja Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu läbiviimise metodoloogia ja küsimused

Lisa 4: Lisades 4.1-4.6 on välja toodud Eesti Kultuurkapitali taotlejate uuringu raames kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodikal kodeeritud süvaintervjuude kokkuvõtted.

Lisa 5: Tabel 1. Lisade 4.1-4.6 ja käesoleva bakalaureusetöö siseviidete süsteem